15 MAYIS 1961 SAYI: 359

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Yassıadayı METİN TOKER anlatıyor

Bir gelin teni gibi
taze ve pürüzsüz bir cilde
sahip olmak için...

...münhasıran kremli ve iyi kaliteli bir tuvalet sabunu kullanmanız şarttır. Terkibinde krem hassaları bulunan ve aynı zamanda bir güzellik müstahzarı olan yegâne tuvalet sabunu KREMLİ PURO TUVALET SABUNUDUR.

PURO TUVALET SABUNU
KREMLİDİR

PURO

CİLDİ BESLER,
YUMUŞATIR, KORUR

SİYAH BENEK VE LEKELERİN
TEŞEKKÜLÜNE MANİ OLUR

CİLDİNİZİN CAZİBE
VE GÜZELLİĞİNİ ARTIRIR

YAZ
ÇEKİLİŞİNDE
CEM'AN
300000
Liralık
4 APARTMAN DAİRESİ ve 160.000 lira
TÜRK TİCARET BANKASI

Mobiloil *Special*

arabanızı genç tutar

Ancak her zaman gerektiği gibi yağlanan motör genç kalabilir. Bu da dondurucu soğuklarda akıcılığını muhafaza edebilen, bunaltıcı sıcaklarda fazla incelip yağlama hassasını kaybetmiyen bir yağla kabildir. **Mobiloil Special** motörünüze gençlik aşılıyan, başka yağların başaramadığı en zor şartlarda arabanızı koruyan yepyeni bir motör yağıdır.

Yeni

Mobiloil *Special*

- ✔ Motör aşınmalarını asgari hadde indirir
- ✔ Motörü gücünden düşüren zararlı birikintileri önler
- ✔ Motörde eskiden kalan birikintileri çok azaltır
- ✔ Vuruntu, vaktinden evvel ateşleme, buji kirlenmeleri gibi hallerin kontrol altına alınmasına yardım eder
- ✔ Marşa basar basmaz motörün çalışmasını sağlar
- ✔ Tamir, benzin, yağ masraflarınızı azaltır.

Mobil

A K İ S
Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 8, Cilt: XXI, Sayı: 359
Yazı İşleri
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 1
Tel: 11 89 92 P. K. 582 - Ankara
*
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 11 52 21
*
Başyazar
Metin Toker
*
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına
İmtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER
*
Yazı İşlerini fiilen idare eden
Mesul Yazıişleri Müdürü
Kartal ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
*
Klişe :
Güneş Matbaacılık T. A. O.
Kilşe Atölyesi
*

Bu mecmua Basın Ahlak yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 lık (25 nüsha) : 90.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlân şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlân işleri :
Telefon : 11 52 21
Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
FİYATI: 1 LİRA
Basıldığı tarih: 14.5.1961

Kapak resmimiz
Bayar - Menderes
Günahkârlar

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu sayımızla AKİS, tuhaf bir tesadüf, hem de günü gününe, tam yedinci yayın yılını tamamlamakta ve sekizinci yaşma basmaktadır. Gene tuhaf bir tesadüf, 15 Mayıs 1961 tarihini taşıyan bu 359. sayımız, 15 Mayıs 1954 tarihini taşıyan 1. sayımızın kapağındaki kimseyi kapağında taşımaktadır. O tarihte Celâl Bayar, 2 Mayıs günü yapılan seçimlerle iktidarda, kahir bir ekseriyetle bırakılan bir idarenin başkam bulunuyordu. Bugün Celâl Bayar, bu oyların kendisine "İnce Demokrasiye Paydos" demesi için verildiğini sanmanın ağır bedelini ödeyen ve arkadaşlarına ödeten bir Yassıada sakinidir. AKİS'in o tarihten bu yana çıkan 21 cildi, D.P. iktidarının hazin hikâyesinin em canlı ve ibret verici panoramasını gözler önüne seren bir tablo gibi okuyucularının kitaplıklarında yatmaktadır. Yarın bu koleksiyon karıştırıldığında, bir devrin manzarası kendi kendine canlanacaktır.

15 Mayıs 1954 günü, Türkiyede bir siyasî aktüalite mecmuasının değil tutunmasını, yaşamasını hayal edebilenler son derece azdı. Bugün AKİS, Türkiye basınının en tesirli organları arasındadır. "AKİS diyor ki.." sözü, yılların sağladığı bir itimadın neticesi olarak şu anda herkesin ağzındadır. Bunun sırrı, AKİS'in ilk gün koyduğu prensiplere tam yedi yıl boyunca, hattâ dünyanın bütün yıldırımları başına yağdınlırken sımsıkı sardı kalmış olmasından başka şey değildir. AKİS, 15 Mayıs 1954 te şöyle diyordu:

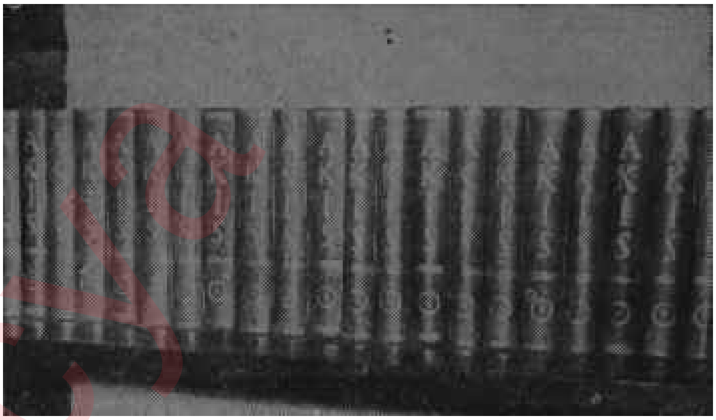

AKİS ciltleri
7 yılın hikâyesi

"Gayemiz nedir?

Bir aktüalite mecmuası meydana getirmek. Bir aktüalite mecmuası ki onu okuyan münevver, kendisini alâkadar eden her mevzuu bulabilsin. Bir hafta içinde yurtta olup bitenleri toplu halde gözden geçirebilsin. Bizim 'münevver'den anladığımız, kuyusunun dibinde yaşıyan filim değildir. Çeşitli mevzularda derinliğinden ziyade genişliğine bir fikir sahibi bulunan, politikaya da meraklı, maça da giden, iktisadi meseleleri de takip eden, sinemayı da seven, kitap okuyan, hâdiseleri bilen bir insan.. Siz, biz işte! Öğretmen, doktor, avukat, subay, üniversiteli, memur, asistan, profesör, ev kadını..

AKİS, bu mevzularda en ciddi meseleleri en cazip tarzda, kaleme alacak, hâdiseleri gazetelerde okuduğunuz kuru şekillerden kurtarmaya çalışacak, İç yüzleriyle ortaya koyacak, onları kendisine has bir tarzda ortaya koyacaktır.

Bizim, tuttuğumuz bir taraf yoktur. Onun için, siyasi bakımdan karşı karşıya bulunan kimseleri, sütunlarımızda fan yana göreceksiniz. Fikirler onlarındır. Biz aksettiriyoruz."

7. yılın sonunda aynı prensipleri aynı hararetle benimsemiş AKİS, okuyucularına biraz daha iyi hizmet edebilmekten başka tek gaye taşımaksızın yoluna en kuvvetli adımlarla devam etmektedir.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: XXI, Sayı: 359

AKİS

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

15 MAYIS 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

İstanbul gençliği tel'in mitinginde dövizleriyle
Kör gözlere milletin bir olduğu böyle sokulur

Millet

Çıplak gerçek

Bu hafta Türkiyede, heyecanlı bir an geçirildi. Bir silâhlı faaliyet teşebbüsünün haber alınıp bastırıldığı ve memleketin batı bölgesi sapında tevkiflere girişildiği haberi süratle kulaktan kulağa yayıldı. Haberin kaynağının İstanbul Örfi İdare Kumandanlığının bir tebliği olması endişeleri arttırdı ve her tarafla hikayeler anlatılmasına yol açtı. Bilhassa bazı dost yabancı çevreler, bir süredir kulaklarına maksatla fısıldanan ve Türk halkının ekseriyetinin halâ Menderesi tuttuğu, bu yüzden memlekete huzur gelemeyeceği yolundaki telkinlerde ciddi taraf bulunup bulunmadığım daha ehemmiyetli şekilde düşünmeye başladılar.

Mesele, mahiyetinden ziyade şekli bakımından üzerinde durulmaya değer görünmektedir. Yeni partilerden bilhassa ikisinin, A.P. ve Y.T.P. nin "kuyruk avı'nda bir yarışa çıkmış bulundukları doğrudur. Ama bu iki parti de, sâdece gerçek kuyrukları kendi saflarına alabilmişlerdir. Çok yerde eski D.P. nin "düşman kardeşler" durumundaki hiziplerinden bir tanesi A.P. ye, bir tanesi Y. T.P. ye geçmiştir. Tek D.P. teşkilâtlı bölgelerde ise, terazinin daha ziyade Gümüşpala tarafındaki kefesi ağır basmaktadır. Ama bunun, endişe verici bir tarafım bulmak son derece güçtür. Zira iki partinin de toparladığı, sadece profesyonel politikacılardır ve halk iki partinin ikisine karşı da lâkayıttır. Kudret sahipleri, yaz aylarında kendini arpa ambarında sanan C.K.M.P. nin zafer naraları karşısında bir ara nasıl "Acaba?" diye düşündüklerini, şimdi ise o zamanki endişelerine bizzat gülmekte olduklarını hatırlarlarsa A.P. ile T. T.P. nin iddialarım daha iyi değerlendirebilirler. D.P. ye oy vermiş bulunan, hattâ D.P. li olan kütleler bu profesyonel politikacılara nazaran memleketin gerçek şartlarını çok daha fazla basiretle görebildiklerini davranışlarıyla belli etmektedirler. Bir silâhlı veya silâhsız teşebbüsün zerrece, ama en ufak bir şansı bulunmadığı ise aklı başından tamamen kaçmamış herkesin malûmu bulunduğuna göre bahsedilen tasavvurlar en azından mübalâğadan ibarettir. Bunların asılsız çıkması ise bu mecmuayı hiç şaşırtmayacaktır.

Yapılacak şey serinkanlılığı hiç kaybetmemek, gölge oyunları karşısında telaşa düşmemek ve tutulan basiret yolunda emin adımlarla, mümkün nisbetinde süratle tek huzur, selah çâresine, seçimlere koşmaktan ibarettir.

Nehirler Ters Akıtılamaz ki...

Metin TOKER

İhtilâl, kuvvetini bir defa daha gösterme lüzumuna hissetmiş bulunuyor. İhtilâlin kuvveti konusunda hiç bir tereddüde sahip değilim. Bence İhtilâl, İhtilâl aleyhtarı kıpırdanışlar karşısında bizzat ihtilâlcilerin bildiklerinden de kudretlidir ve emniyet altındadır. Memleketin sağlam kuvvetlerini yanında muhafaza ettiği müddetçe İhtilâlin, çekinecek hiç bir tarafı yoktur. Şu anda ise, memleketin sağlam kuvvetleri yüzdeyüz İhtilâlle beraberdir. Benim anlamadığım ve anlatılırsa pek sevineceğim husus, İhtilâlin niçin ikide bir kılıcını kınından çıkarma ihtiyacını duyduğudur. İhtilâlin sayın başının bir tek jet göndermekle düşünülebilecek en geniş kıpırdanışı tarümar edebileceği teşhisi, teşhislerin en isabetlisidir. Ama durum bu iken bizzat İhtilâlin sayın başının sert demeçler yayınlaması, ihtarlarda bulunması, kardeş kavgasına müsaade etmeyeceği ikazını yapması bir basit hâdiseye fazla önem atfetmek olmuyor mu? Bunun, bazen beklenilenin tam aksi netice verdiği nasıl hatırdan çıkarılabilir ki?. Hep biliyoruz ve hep görüyoruz, bu memlekette iktidarların etrafında mutlaka ve derbal bir "vehim tahrikçileri" çemberi kuruluyor. Vakalar o çember tarafından büyütülerek aksettiriliyor ve kudret sahiplerinin her şeyden çok muhtaç bulundukları serinkanlılık yok edilmek isteniliyor. Derin bir hoşgörürlüğün cemiyet hayatımıza hakim olması gereken şu devrede bu hoşgörürlüğü sözlerden ziyade davranışlar ve tutumlarla gerçekleştirmek mutlak zarurettir.

Bakınız, hâdiseler tutulan yolun hatasını ne kadar açık şekilde gözler önüne seriyor. Tevkifler ve salıvermeler birbirini takip etmeye başladığından bu yana hâdiseler de birbiri peşine doğuyor. Sabotaj, komplo ve nihayet hükümeti silâhla devirme teşebbüsü hep son günlerin modası laflardır. Ama bunun mukni bir misali şimdiye kadar ortaya çıkmış değildir. Değildir, çünkü yoktur. Allahtan, yoktur. Olmaması da tabiidir, zira memleketin şartları, kuvvetler muvazenesi buna İmkân verecek şekilde değildir. Ama ne yapıyoruz? Zaman zaman, loşlukta karşımıza çıkan gölgelere karşı kılıcımızı hışımla çekiyoruz. Sonra farkediyoruz ki gölge ya bir kediye, ya bir tenekeye, ya bir tahtaperdeye aittir. Ali Fuat Başgil gürültüyle tevkif edildi. Daha o an tevkif edilme sebebinin sudanlığı kendini belli ediyordu. Adam, tabii bırakıldı. Bırakıldı ve mağdurların prestijini bir zafer hâlesi gibi başının üstüne oturttu. İzmirde Yorgancıoğlu hakkındaki isnatları sıralayan şahitler daha duruşmanın ilk celsesinde bocalayınca mahkeme, sanığı salıvermeyi kendisine vazife bildi. Yassıadanın üç avukatı nezaret altına alındılar. Hiç bir şey çıkmadı. Ankarada tevkif edilen meşhur altmış kişiden isimleri bilinenler suçsuz olduklarını ertesi gün ispat ettiler. Mahkemeye verilenler arasında ise bir ciddi adamı mumla arasanız, bulamazsınız. İstanbuldaki sabotaj sanıklarının dâvasına ait duruşma safhalarını okuyanlar tüylerinin diken diken olmasından çok başka hisler duyuyorlar. Son harekette nezarete alma mekanizması gene verimli işledi. İsimleri görünce, dudakların bükülmemesi imkânsızdır.

Zaman zaman bir polis hareketi yapmak lüzumu hasıl olmaz mı? Elbette ki olur. Bunlardan bir kısmının fos çıkma ihtimali ise, hele ihtilâl sonrası devrelerinde göze alınması şart bir risktir. Jurnalcilik bazen polis harekâtını sakat istikamete götürecektir diye gerekli takibat yapılmazsa, çıkan çapanoğlu olabilir. İtirazım, bunların, inanılmaz şekilde şişirilerek duyurulması usûlünedir. Devlet Başkanı milletine bir hadiseyi haber verirse, onun mutlaka son derece önemli olması şarttır. Böyle bir durum, kırk yılda bir belirir. Onun dışında, basit polis hareketleri, zabıta tedbirleri, aşırı bir emniyet mülâhazasının veya fazla vehimli kimselerin teşviklerinin neticesi ameliyeler Devletin sayın Başkanına kadar aksettirilirse ve onun ağzından duyurulursa herkes kendi kendine "Ne oluyoruz?" diye sormamazlık edemez.

Lütfen, halk arasındaki akislere kulak veriniz. Fısıltı gazetesi çoktan faaliyete geçmiştir ve eline geçirdiği temayı harıl harıl işlemektedir. Hayalhanelerde kimler ve kimler, ne generaller, ne subaylar, ne politikacılar tevkif ettirilmiştir! Bu, madalyonun bir yüzüdür. Alarmlardan sonra hiç bir şeyin çıkmaması, zararın ikincisidir. Bir gün, gerçekten önemli bir hâdisenin duyurulması gerekirse, o nasıl duyurulacaktır, söylenir mi ? Bir tek defa kullanılması gereken usuller "umur-u âdiye" haline getirildi mi, tesirlerini ister istemez kaybederler. Bunu önlemenin çâresi yoktur. Daha doğrusu vardır: O usûlleri kullanmamak. Bugün İhtilâlin, prestij diyemiyorum, ama kuvvet ve emniyet bakımından 27 Mayısı hemen takip eden günlere nazaran daha zayıf olduğunu sanmak için pek vehimli olmak lâzımdır. İhtilâlin sayın başının sözlerinden, kendisinin böyle bir vehme asla sahip olmadığı memnuniyetle anlaşılıyor. Anlaşılmayan, bu kadar basit meselelerin üzerine niçin bizzat eğildiğidir.

Eğer endişe memleketteki siyasi fikirlerin bazı arzulanmayan istikametlerde kanalize edilmesi ve gaye bunların arzulanan istikametlere aktarılması ise, bunun yolunun bu olmadığını hatırlatmak bir vazifedir. Çok partili bayatta siyasi faaliyet, hele böyle devrelerde, mutlaka suları dalgalandıracak, hattâ Dolandıracaktır. O konuda ilk hata, D.P. nin kapatıldığı gün işlenmiştir. Bu, bir kütleyi ortada bırakmaktan başka işe yaramamıştır. Açıkta kalan kütleyi opportünist politikacılar kendi taraflarına çekmek için bugün de, yarın da her şeyi yapacaklardır. Halbuki o kütle açıkta bırakılmasaydı, kendi başına kendisi en uygun liderleri bulup getirecek ve tabii ömrü ne kadarsa yaşayıp gidecekti. Hatanın üzerinde durmak, artık lüzumsuzdur. Bundan sonra yapılacak olanı iyi tesbit etmek ve ona göre davranmak şarttır. Bir o yana, bir bu yana atılan adımlar ortalığı daha fazla karıştırmaktan başka işe yaramamıştır. Demokrat vatandaşların bu memleketin siyaset hayatındaki yerlerini almalarım önlemek hem mânâsız, hem de imkânsız bulunduğuna göre onları gönüllerinin arzuladığı istikamette daha serbest bırakmak en basiretli çâredir. Onların tutacakları istikamet, mutlaka bizim memlekette yaratacağımız yeni şartlarla ve ancak o şartlarla alâkalı olacaktır.

O halde, polis hareketleri yerine şartların üzerine eğilmek daha doğru bir davranış değil midir?

Rejim

Son ihtar

Uzun boylu, otoriter tavırlı adam. oturduğu yüksek arkalıklı koltukta öne doğru eğilerek dirseklerini masanın Üzerine dayadı ve karşısındaki genç adamı dikkatle dinlemeğe koyuldu. Cam kaplı uzunca masanın sağ dip tarafında ayakta duran genç sözlerini bitirdiğinde, otoriter tavırlı adam evvela derin bir nefes aldı, sonra:

"— Nezarete alınanlar 140 kadar var, fakat bunlar hiç bir kıymet ifade etmez. Bunların adedinin çok olması işin mühim .olduğunu göstermez" dedi;

Elindeki mendille oynıyarak izahatına devam etti.

"— Bunlar, yollarım şaşırmış zavallı vatandaşlardır. Bunlar, kandırılmış zavallı vatandaşlardır."

Masanın etrafındakiler **safi** kulak kesilmişlerdi. Foto muhabirlerinin flâşları bile çalışmıyordu. Anlaşılan, salonda bulunanlar bu izahatla son derece ilgileniyorlardı. Masanın baş tarafında oturan gri elbiseli adam konuşmasına devam etti:

"— Tabii, böyle bir harekete cüret edenler cezalarını göreceklerdir."

Bu sırada bir genç adam ayağa kalktı ve:

"— Peki efendim, bunlar kimlerdir?" diye sordu.

Toplantıyı yapan adam hafifçe gülümsedi şu cevabı verdi:

"— Tabii, kötü niyetli kimselerdir.".

Muhabirler derhal faaliyete geçtiler, kalemler ve flâşlar tekrar çalışmağa başladı.

Hâdise, geçen haftanın son günü Başbakanlık binasının Bakanlar Kurulu Salonunda cereyan ediyordu. Masanın tam baş tarafına konulmuş yüksek arkalıklı koltukta oturan adam, Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürseldi ve umumi efkârı tenvir maksadıyla mûtad basın toplantılarından birini yapmaktaydı.

O gün saat 10.15 den itibaren basın mensupları Başbakanlığa geldiler ve kendilerine ayrılan yerlerini aldılar. Foto muhabirlerinin son hazırlıklarını ikmal etmelerinden sonra iş. Başkanı beklemeğe kaldı. Fakat bu bekleyiş pek uzun sürmedi. Zira Başkan Gürsel randevuya evvelden bildirilen saatte, yâni tam 10.30 da geldi. Mütebessim bir eda ile salona girdi. Sağında Fahri Özdilek, solunda Sıtkı Ulay bulunmaktaydı. İhtilâlin, biri emekli, üç generalini bir arada görmek basın mensuplarım son derece memnun etmişti. Gürsel yerine oturmadan önce salonu dolduran basın mensuplarını mütebessim ve müşfik bir edayla süzdükten sonra elini havaya kaldırarak:

"— Günaydın çocuklar!" dedi.

Böylece Gürselin tenvir edici basın toplantısı açılmış oluyordu. İhtilâlin başı yerine oturdu ve sağ eliyle önündeki kül tablasını iterken söze başladı:

"— İstediklerinizin hepsi bu broşürde var. Dün akşamki beyanatımda olaylar hakkında kâfi derecede açıklamâ yapıldı" derken gülümsemesini daha da genişletti ve:

"— Artık bir şey sormanıza lüzum kalmıyacak" şeklinde konuştu.

Salonda bulunan gazetecilerden ses çıkmadı. Foto muhabirlerinin hummalı faaliyeti, gazetecilere sual soracak fırsat bırakmıyordu. Gürsel ısrarla tahrik etti:

"— Evet, var mı yeni yedek suelleriniz?"

Bu soru gazetecileri harekete geçirdi. İlk soru, Başkanın solunda oturan genç bir muhabirden geldi. Mu habir, son günlerde ortalıkta dolaşan

Başkan Gürsel son basın toplantısında gazetecilerle sohbet ediyor

*Su bardaklarında fırtına koparanlara **ihtar.***

bir havadisi bahis konusu ediyor ve kabinede değişiklik olup olmıyacagını soruyordu. Başkan, suali dikkatle dinledikten sonra:

"— Yok böyle bir şey. Benim haberini yok. Bunun hakikatle ilgisi yok" dedi.

Fakat açıklamakta fayda görmüş olmalı ki, sözlerine şöyle devam etti:

"— Biz bu kabine ile seçim yapmağa kararlıyız."

Bu söz,' suali soran muhabire verilen en kat'i cevap oldu. Bir başka muhabir sual sormağa hazırlanıyordu ki, Başkan bunu farketti ve genç muhabire cesaret vermek için:

" —Buyrun, sizi dinliyorum" dedi.

Muhabir, mühim bir konuya temas ediyordu. .Nezaret altına alınanlar çok muydu? Başkan bu suale cevap vermek üzereydi ki, bir hanım muhabir, son olaylar sebebiyle nezaret altına alınanlar arasında Silahlı Kuvvetlere mensup kimse bulunup bulunmadığım sorarak arkadaşının sualini takviye etti Başkan, her ikisini birden cevaplandırdı. Nezarete alılanlar arasında halen orduda bulunan kimse yoktu. Emeklilerin sayısı ise bir kaç kişiyi geçmiyordu.

Bundan sonra başka konulara geçildi. Bir muhabir, seçimlerin yaklaşması münasebetiyle yurtdışında bulunan 14 lerin durumunun ne olacağının bildirilmesini istedi. Başkan bu suali sağ kaşını hafifçe yukarı kaldırarak cevaplandırdı:

"— Emniyet meselesi bana tuhaf gelir. Şahısların emniyetinden, istikbalinden evvel memleketin emniyetini düşünmek zorundayız. Zamanı gelince o meseleye de temas ederiz. Şimdiden bir şey söylemek için kendimi selâhiyetli hissetmiyorum."

Kötü niyetli kim?

Muhabirler, sözü döndürüp dolaştırıp gene son olaylara getirdiler. Ankara, İstanbul, İzmit ve daha birçok şehirde yapılan tevkifatla ilgili sualler en ilgi çeken sualler oldu. Nitekim bir gazeteci de bu meselenin gün ışığına çıkmasını arzu ediyor olmalı ki. yeni bir sual sordu. Genç gazeteci, nezaret altına alınanlardan bahsediyor ve Başkan Gürselin onların "zavallı, aldatılmış vatandaşlar" olduğu şeklindeki beyanına temasla:

"— Peki efendim, kimdir bu kötü niyetli kişiler?" diye soruyordu.

İhtilalin basiretli lideri, bu suali bekliyordu, denilebilir. Cevabı o derece kesin oldu. Sağ elini ileriye uzattı ve:

"— Bazılarının kızdığı kuyruk kelimesi var ya.. İşte mesele oradan çıkıyor. Gûya bu kuyruklar Yassıada dayı basacaklar, oradakileri kurtaracaklar !. Bütün bunların davranışlarının sebebi buymuş. Zannediyorlar ki bu iş kolaydır" dedi ve devam etti:

"— Bütün vatandaşlarıma basın yoluyla ifade etmek isterim ki, bu işler kolay değildir. Nafile şunun bunun iğfalâtına kapılmamalıdır. Bu işler böyle üç beş bin kişiyle, hattâ elli bin kişiyle olacak şeyler değildir. Tepelerine bir Jet gönderirsem çil yavrusu gibi dağılırlar."

Konu tekrar değişti ve gazeteciler Devletin ve Hükümetin başından umumi meselelerde izahat aldılar. Temcit pilavı, bir gazeteci tarafından bir kere daha Gürselin önüne sürüldü.. Muhabir, Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyup koymıyacağını Gürselden soruyordu. Gürsel gülmeğe başladı:

"— Her konferansta bu suali sorarsınız. Ben memleketin o zamanki şartları neyi icap ettiriyorsa onu yapacağım. Vazifemin bittiğine veya bitmediğine kaani olursam ona göre hareket edeceğim. Şimdilik bir kararım yoktur."

Bir başka gazeteci de yeni bir haberi Gürsele bildirerek fikrini sordu. Habere göre, Cumhurbaşkanlığı yardımcılığı ihdas edilecekti. Bu. ne dereceye kadar doğruydu? Gürsel gözlerini iyice açtı ve:

"— Vallahi, benim haberim yok. Fakat fena fikir değil. Hem bir değil, iki yardımcılık ihdas edilse hiç de fena olmaz" dedi.

Yeni sorular sorulmadığım görünce de:

"— Ne o, artık sual yok galiba ?" diyerek kalkmağa davrandı.

Foto muhabirleri gene çalışmağa başlamışlardı ki Özdilek atıldı:

"— Allah rızası için şu parıltılara bir nihayet verin de gözlerimiz biraz dinlensin"

Fakat Gürsel, o babacan haliyle, Özdileke:

"— Çok çekiyorlar değil mi? Ne yaparlar bu kadar resmi bilmem?" dedi ve gazetecilere dönerek devam etti:

"— Sizin patronlarınız bunun hesabını sizden sormazlar mı?"

Gülüşüldü. Basın toplantısı sona ermişti, İhtilâlin başı gazetecilere teşekkür etti ve dışarı çıkmak üzere ayağa kalktı.

Kulağa Küpe

Söz bir,,Allah bir !

Kasım Gülek:

— Biz nisbî seçim taraftarıyız!

(9 Haziran 1955)

Kasım Gülek:

— Nisbî seçim felâkettir !

(9 Mayıs 1961)

Gürsel cevap veriyor
Kaşlarını çattı

Kuyrukların marifetleri

Haftanın sonundaki gün Gürsel tarafından yapılan basın sohbetinin hedefi, kuyrukların marifetlerini açıklamak olduğu için bütün gözler, ister istemez, gürültülü bir şekilde umumi efkara intikal eden bir basit komplo teşebbüsüne yöneldi. Teşebbüsün aslında ciddi tarafı pek yoktu. Fakat takdim sekli, seçim plâtformuna girmiş memlekette heyecan uyandırdı. Kuyrukların yolunu şaşırmış fareler gibi bir bir yakalanıp toplanmaları işi çok evvelden planlandığı için hiçbir hâdise cereyan etmedi. Zaten toplama olayından çok evvel İstanbulda bu talihsiz teşebbüsün organizatörleri tespit edilmiş ve Emniyet Müdürlüğü kanalıyla Örfi idare Kumandanlığına duyurulmuştu. Habere muttali olan Kumandanlık, "hemen toplayıp nezaret altına alalım" dediyse de İstanbul Emniyet Müdürlüğünün mütehassıs elemanları buna pek taraftar görünmediler. Zira onlar şebekeyi bütün mensuplarıyla ele geçirmek istiyorlardı. Bu karar tasvip gördü ve Emniyet pusuya yattı. Şebekenin arasına sokulan sivil subaylar ve Emniyet mensupları, komplo müteşebbislerini tam yirmi gün göz hapsinde tuttular. Bu arada şebekenin İstanbul, İzmit, An-

kara, Adapazası ve Bursada da faaliyette bulunduğu tespit edildi. Tespit işi tamamlanınca, Ankara ile temasa geçildi ve geride bıraktığımız haftanın başlarında, pazartesiyi salıya bağlıyan gece yarısı toplama ameliyesine girişildi.

Bir taraftan kuyruklar toplanırken, diğer taraftan arama yapılıyordu. Hareket tamamlandığı sırada saat tam 4.40 dı. Hareketin başında Faruk Güventürk gibi dirayetli bir generalin bulunması ve tam bir ordu - polis işbirliği ile neticeye varılması isi kolaylaştırdı. İstanbul yeni bir güne girerken, hayalperest kuyruklar da inlerinden alınmış ve hüviyet tespiti başlamıştı.

Hâdise cidden komikti. Zira hükümet devirmeğe teşebbüs edenlerin hemen hepsi zavallı esnaf ve bakkal çakal takımıydı. Aralarında süs kabilinden bir kaç tane de avukat ve tüccar bulunuyordu. Birçoğu da A.P. ye kayıtlı münfesih D.P. lilerdi. Meselâ A.P. Genel İdare Kurulu üyesi, eski Türkiye Köylü Partili, ceviz kütüğü ihracatçısı, iktisat doktoru Muhtar Yazar da bunların arasındadır. Gene A.P. Eminönü İlçe Başkanı avukat Tuğrul Önder, münfesih Türkiye Köylü Partisi Genel Sekreteri avukat Mustafa Aydın, eski D.P. nin Dr. Ali Esat Biroldan önceki Eminönü İlçe Başkanı ve halen A. P. Eminönü müteşebbis İlçe İdare Kurulu üyesi manifatura tüccarı Naci Öktem de vardır Gene tanınmış bir şahsiyet olan, Y.T.P. nin Kocaeli İl İdare Kurulunu teşkil etmekle görevlendirilmişken nezaret altına alınıp Balmumcu Askeri Özel Garnizonuna gönderilen, Kocelindeki düşük Adnan Menderes hizbinin lideri Süreyya Sofuoglunun kayınbabası ve İzmit Denizcilik Bankası Başacentası, emekli Deniz gedikli başçavuşu Adnan Ergeç te nezaret altına alınanlardandır.

Bir tebliğin ettikleri

Bedbaht teşebbüsün sanıkları teker teker yakalanıp, sessizce Emniyet Müdürlüğüne sevkedildiler ve bir REO marka kamyonun içinde beklemeğe koyuldular. Maksat ve murat, meseleyi sessiz sedasız halletmekti. Ne var ki, her yerde hazır ve nazır **basın mensupları REO'nun içindekilerini farkedince, işin peşini bırakmadılar ve Örfi İdare, makamlarına müracaat ederek ortalığı heyecana veren tebliğin yayınlanmasına sebep oldular. Tebliğ, süratle İstanbul Radyosuna ulaştırıldı ve 13.15 haberler bülteninin başına alınarak, "dikkat, dikkat, dikkat!" anonsuyla okundu.**

Bu "dikkat'ler aslında bir yanlışlığın neticesiydi. Cemal Tural imzalı tebliğ Radyoya doğrudan doğruya Örfi İdare Komutanlığından gönderilmediği için. üzerine bu ibare işaret mahiyetinde konmuştu. Fakat spiker onu da okuyunca İstanbul bir kısa an yerinden oynadı. Öyle ya tebliğde "silâhlı faaliyet teşebbüsleri" ve "yabancı ideolojilerin tahripkâr tesirlerinden istifade" den bahsediliyordu.

İstanbul Radyosu daha sonra tebliği gene birinci haber olarak, fakat neden sonra hatırlayıp "dikkat" kelimesini çıkararak 18.45 ve 23 haber yayınlarında tekrarladı. Ankara Rad yosu sâdece iki defa, 19 ve 22.30 haber yayınlarında -19 da sekizinci,

Lütfen!

Bir gazete düşününüz. Devlet Başkanı 1957'den sonra D.P. idare kademelerinde vazifeler almış, hükümetin kötü ve kanunsuz icraatına karışmış kimselerden bahsederek demiş ki: "Ne yazık ki, yeni partilerden bir kısmı güya bunların nüfusundan istifade ederek rey kazanacaklarını zannediyor, bunlara kadrolarında baş yerleri veriyorlar.... Gözleri kararmış liderler bu hakikati görmüyor, belki saf ve masum bir kaç vatandaşı kandırabilirler ümidiyle bunların eteklerine yapışmış bulunuyorlar." İşte o gazetenin bu yazıya kondurduğu başlık: C. Gürsel "Gözleri kararmış Parti Liderleri hakikatleri görmüyor" dedi!

En basit dürüstlük kaidesi ve meslek âdabı, tırnak içine alınan ibarelerde söz sahibinin kelimelerine dahi riayet edilmesidir. Nerede kaldı, mânayı değiştirmeye kalkışmak! Bu gazete Son Havadistir. Bu gazetenin o başlıkla uyandırmak istediği zehabın ise, Gürselle ciddî partilerin liderleri arasında bir ihtilâfın bulunduğu zehabı olduğunu anlamak için o gazetenin iki küçük akıllı manevracısı kadar akıllı olmak yeter de artar bile.. Sözüm ona taktik, sözüm ona politika!

Kudret ve Son Havadis
Siyamlı kardeşler

Şimdi, bu gazeteye karşı Türk Gençliğini temsil eden grupların küçük parmaklarını kaldırmaları değer mi, değmez mi ? Bu taktikler, bu politika Kudrette de her gün arz-ı endam etmektedir. Okul bir olunca, talebelerin aynı türküyü çağırmalarında şaşılacak bir taraf yoktur. Bunların hepsinin hocasının, süpermürşit Kısakürek olduğunu unutmamak lâzımdır. Böylesine kaba usillerle bir kaç kişi bir kaç dakika aldatılabilir. Ama asıl yitirilenin, sonda o manevralara girişenlerin şahsiyetinden ibaret kaldığı Kısakürek misaliyle çoktan ortaya çıkmıştır. Biraz sabırla har şey halledilecekken Türk Gençliğinin kendisine muhatap diye böyle kimseleri alması ancak o kimselerin işine yarar.

Bir gazetenin binasını, ya da matbaasını tahrip etmek kolaydır. Ama bu, sadece onun yaydığı fikirlerin tahribini güçleştirir ki, asıl gaye o olmalıdır. Aman gençler, dikkat! Yatsı ezanı okunan fikirlere, Allah rızası için genç ciğerlerinizin nefesiyle kuvvet vermeyiniz. Bu, kaş yaparken göz çıkarmak olur ve sevmediklerinizin ekmeğine yağ sürer. Zira ne olsa, böyle bir hareketin asil tarafını bulmak kolay değildir.

22.30 da da birinci haber olarak okudu.

Tebliğin böylesine heyecanlı bir üslûpla kaleme alınmış olması ve ayni heyecanla radyo mikrofonuna çıkarılması halkı haklı olarak endişeye şevketti. Radyolarla telefonları durmamacasına işledi. Vatandaşlar meselenin esası hakkında malûmat talep ediyorlardı. Akşama doğru hadisenin üzerindeki perde yavaş yavaş kalkmağa başladı. Hiç olmazsa basın mensupları durum hakkında malûmat sahibi olmuşlardı. Endişeyi mucip bir, hal yoktu. Tabii halkın heyecanını ve merakını yatıştırmak güç oluyordu. Heyecana kapılanlar, sâdece türk vatandaşlar olmadılar. Kor diplomatik te bayağı heyecana kapıldı. Bu heyecanın en eğlencelisi, A. B.D. nin yeni Türkiye Büyükelçisi Raymond Hare'in başından geçeni oldu. Mr. Hare, o gün Liman lokantasında yemek yiyordu. Amerikan Haberler Bürosunun memurları radyonun verdiği tebliği Büyükelçiye duyurdular. Fakat bir yanlış ifade ile Büyükelçiye durum bambaşka bir şekilde aksettirildi. İfadeye göre, rejim aleyhtarları ile hükümet kuvvetleri arasında silâhlı bîr çatışma olmuştu. Mr. Hare meseleyle pek ilgilendi. Yemeğini yarım bırakarak Ankara ile temasa geçti. Tabii hâdisenin hakiki mahiyeti kendisine izah edilince, iş eğlenceli bir hale geldi. Büyükelçi de tekrar masasına döndü ve soğuyan yemeğine kaldığı yerden iştiha ile başladı.

Gençliğin protestosu

Kuyrukların hükümeti devirmeğe ve rejimi bozmağa matuf hareketleri gençlik arasında nefretle karşılandı. Talebe birlikleri bildiriler yayınlayarak inkılâp aleyhtarlarını tel'in ettiler ve bir gösteri yürüyüşü tertibine karar verdiler. İlk harekete geçen, Ankara gençliği oldu. Ankaralı gençler yürüyüş için hazırlanırken İstanbul ve İzmire haber salındı ve her iki şehir gençliğinin de aynı günde bu mitinge katılmaları istendi. İzmir talebe birliği müspet cevap verdi. Fakat İstanbul gençliği son derece makul bir sebepten dolayı pek istekli görünmüyordu. 28 Nisandan sonra bir de 27 Mayıs mitingi hazırlığı bahis konusu olduğu için, bir aylık bir zaman içinde üç mitingin heyecan tansiyonunu düşüreceği ifade ediliyordu. Fakat gençler, elele oldukları zümreleri kırmadılar ve perşembe günü bir mitinge karar verdiler. Aynı sabah İstanbul Radyosu, iki defa neşriyatı keserek "haber aldığımıza göre" diye başlayan bir girişle, gençliğin yürüyüşünü halka duyurdu. Miting Üniversitenin dağılma saati olan 13 de Üniversite bahçesinde başladı. Vilâyete yüründü. Tabii bu arada halk da mitinge İştirak ediyordu. Fakat ne de olsa, heyecan zayıftı.

istanbul gençliği nümayiş yapıyor
"Madem ki lâzım, yapalım"

Rejim aleyhtarlarına karşı tutumu zaten cümlenin malûmu olan İstanbul Yüksek Tahsil Gençliği, ayrıca tel'in ve protesto tebliğleri de yayınlamıştır. Son mitingin 27 Mayıstan sonra tekrarlana tekrarlana alışılagelmiş klişe mitinglerden tek farklı tarafı, Son Havadis ve Kudret gazetelerinin alenen takbih edilmesidir. Kalabalık, ellerinde bayraklar, dövizler ve Atatürkün portreleri olduğu halde Bâbıâliden geçerken, "Son Havadise son ihtar", kudrete de son ihtar" diye hep birağızdan tempolu bir şekilde haykırmıştır. Hattâ bazılarının Son Havadis üzerine yürünmesini teşvik edici sayhalan üzerine, bahis konusu gazete emniyet kordonu altına alınmıştır.

Madalyonun öbür tarafı

Halk ve gençlik ' tarafından takbih edilen İnkılap aleyhtarları Balmumcu Özel Garnizonunda cezalarım çekmek üzere bekleşirlerken, bunların içinde pek çok A.P. li bulunması sebebiyle, gözler bir defa daha DP. den müdevver yeni partiye ve onun lideri Gümüşpalaya yöneldi. Eğer şansı yaver gitseydi, EMİNSU'cu generalin belki de İstanbula gelmesinin ana maksadı tahakkuk edecekti. Lider Paşa, son hâdiseler sebebiyle bütün şüpheleri üzerinde toplayan partisinin Trakya teşkilâtım kurmağa gidiyordu. Tabii evdeki hesap çarşıya uymayınca plândan tornistan etmekte beis görülmedi. Gümüşpalanın asıl şanssızlığı, 'nezaret altına alınanların çoğunun A.P. li olduğu anlaşılınca,

başgösterdi. Daha Yorgancıoğlu talihsizliğinin dumanı tüterken, bu defa da İnkıâp aleyhtarlarının büyük bir kısmının A.P. li olması dikkati çekti Üstelik habere muttali olur olmaz lider Paşanın gazetecilere verdiği beyanat pek manidardı. D.P. den müdevver A.P. nin lideri EMÎNSU'cu General:

"— Bu, partilerüstü bir meseledir.-Şimdi konuşamam" şeklinde kelâm edince, akan sular duruverdi.

Gerçi Gümüşpalanın liderlik oyunundaki hazin âkibeti çok evvelden hissedilmiş ve kulağı hafifçe çekilmişti ama, ikazların pek para etmediği artık belli oluyordu. Daha o zamanlar İzmir emniyet teşkilâtı, eski D.P. lilerin o zamanın temiz şöhretli Gümüşpalasının peşine takıldıklarını ve kıskıvrak bağladıklarını müşahede etmiş ve M.B.K. ne gönderdiği mufassal raporda, imkânı varsa Milli İnkılâbın ilk Genel Kurmay Başkanının böyle bir sevdadan vazgeçirilmesini dilemişti. Hattâ İzmirin dirayetli Vali ve Belediye Başkanı Burhanettin Uluç, Gümüşpalayı makamına davet etmiş, ancak eski dostlardan sâdır olabilecek nasihatte bulunmuştu. Düşük Cumhurbaşkanı Celâl Bayan tevkif etmekle şöhret kazanmış olan Uluç, eski D.P. lilerin kendisini avuçlarının içine alıp maskara haline sokacaklarını, paravana olarak kullanacaklarını, ileride müşkülâtla karşılaşarak temiz ismini lekeliyeceğini uzun uzun Gümüşpalaya anlatmıştı. Fakat bütün ikaz ve nasihatler saf ve temiz Gümüşpalanın bir kulağından girmiş, öbüründen çıkmıştı. Hattâ İzmir makamları, C.H.P. nin şişman İl Başkanını da çağırarak, iş işten geçmeden Gümüşpalanın cazip bir vaadle CHP. saflarına davet edilmesini sağlamasını istemişlerdi. Sempatik Dr. Lebit Fehmi Yurdoğlu, Ankaraya, Genel Merkeze danışmadan herhangi bir taahhütte bulunamıyacağını İfade etmişti.

Ancak Yurdoğlunun Ankaraya gidip dönmesi bir ay sürmüş, o zamana kadar atı alıp Üsküdarı geçen Gümüşpala mahviyeti yitirmiş, mağmur bir büyük adam şekline bürünerek hayaller denizine balıklama dalmıştır.

M.B.K.

Anayasa biterken...

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Temsilciler Meclisinin Anayasa Komisyonundan bazı üyelerle bu konuda söz ve fikir sahibi kimseleri M.B.K. nin çalışma odasına girerken görenler biraz sonra yapılacak "müdavele-i efkâr "in konusunu tahminde hiç bir güçlük çekmediler. M.B.K. haftanın başından itibaren, Temsilciler Meclisinde iki görüşmesi tamamlanıp son şeklini almış olan Anayasayı inceledi. Ama bu inceleme, AKİS'in geçen hafta da belirttiği gibi, bazı gündelik gazetelere akseden haberlerin çizdiği hava içinde değil, demokratik prensiplerin ışığı altında cereyan etti. (Bk. AKİS - Sayı 358, "M.B.K.") Bazı çevreler bitirdiğimiz haftanın başında Komiteye bazı tasavvurlar maletmekteydiler. Bunlara kalırsa, ihtilâlci kurmaylar Anayasayı kuşa çevireceklerdi. Bu takdirde bir Anayasa Buhranının patlak vereceği şüphesizdi. Meselâ Komite, Senatonun teşekkül tarzını değiştirecekti. Meselâ Komite, kabul edilen parlemanter sistem içinde bohça yaması gibi duracak bir "tek dereceli seçimle gelmiş Devlet Başkanı" formülünü benimseyecekti. Meselâ Komite, Senatoya hükümet devirme yetkisinin fiilen kabulünü isteyecekti. İtiraf etmek gerekir ki koparılan bunca gürültü karşısında Komitenin Anayasayla alâkalı görüşmeleri biraz da endişeyle takip edildi. Komite, daha işin başında memnunluk uyandırıcı bir davranışı benimsedi. Görüşmeler aleni yapılmadı ama, günügününe yayınlanan tebliğlerle Komitenin görüşleri umumi efkâra aksettirildi. İlk akisler, Anayasanın da Komite tarafından Seçimlerin Temel Hükümleri ile ilgili kanunun ele alınması tarzında ele alındığını, yani ekzantrikliğe kaçmayı hiç kimsenin düşünmediğini, yahut böyle düşünceler olursa bunların Komite içinde zafer sağlamadığını hemen belli etti. Ama, olsa olsa bazı Komite üyelerinin fikirleri olan fikirlerin topyekûn Komiteye maledilerek neticeler çıkarılması Komiteyi kırdı.

Küçük - Yıldız
Demokrasi yolunda

İşte bunun üzerinedir ki haftanın ortasındaki gün bir tebliğin yayınlanarak umumi efkârın aydınlatılması Komite tarafından kabul edildi. Tebliğ kaleme alındıktan sonra Cemal Gürselin tasvibinden geçti. Bunda ihtilâlci kurmaylar niyetlerinin samimiliği konusunda yeniden teminat veriyor, deliller gösteriyorlardı. Ama Anayasanın ele alınış tarzı, bu tebliğden çok daha tesirli oldu. Hakikaten Komite, zaten fikirleri alınarak Temsilciler Meclisi tarafından hazırlanmış bulunan Anayasada esasa taallûk eden hiç bir tadilat yapmadı. Değişiklikler ibare redaksiyonundan, yahut bir kaç ufak noktadan ibaret kaldı. İki metin arasındaki en büyük fark Komitenin Cumhurbaşkanı tarafından Senatoya tâyin edilecek üye sayısını ondan yirmiye çıkarmasından ve üç sene Genel Kurmay Başkanlığı yapmış emekli generallerin otomatikman Senatoya girmelerini kabul etmesinden ibaret kaldı.

Metin Temsilciler Meclisine iade olunduğunda Anayasa Komisyonu tarafından ele alınacak ve M.B.K. nin yaptığı değişiklikler orada ilk karara bağlanacaktır. Bazı maddelerin karma komisyona gitmesi ihtimal dahilindedir ama, bitirdiğimiz haftanın sonuna kadar kabul edilen metin üzerindeki görüş farkları uzlaşmayacak vehamette ve ehemmiyette olmaktan çok uzaktır.

C.H.P.

Yılan hikâyesi

Uzunca boylu, göbekli adam, oturmakta olduğu sıradan kalktı ve aksak adımlarla kürsünün bulunduğu kısma doğru yürüdü. Spor bir ceket ve ona son derece uygun bir pantalon giymiş, papyon bir kravat takmıştı. Mikrofonu kavradı ve sonra tok bir sesle konuşmağa başladı. Sesi, tok Olduğu kadar da madeniydi. Konuşurken ikide bir olduğu yerde sallanıyor ve âdeta sözlerini hareketleriyle destekliyordu. Adamın ilk sözleri:

"— Bu sistem kabul edildiği takdirde memlekette bir ihtilal olur" oldu.

Salonda belirli bir uğultu başlamıştı. Papyonlu adam devam etti:

Kavaklıdere Sek ve Dömisek Vermutları

KÖYDE
ŞEHİRDE
HERYERDE HERZAMAN
ZİRAAT BANKASI

Bir Görüş

Yeni Seçim Kanunları

Turhan FEYZİOĞLU

Kurucu Meclis, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanundan ve Anayasadan sonra, demokratik rejimin temel yapısını ilgilendiren iki kanunu geçen hafta ele aldı. Banlardan biri "Milletvekili Seçimi Kanunu", öteki "Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu"dur.

Her iki kanun da siyasi hayatımıza önemli yenilikler getirmektedir. Millet Meclisi üyelerinin nisbi temsil-yoluyla seçilmesi yeniliklerin en önemlisidir.

Nisbi temsil, bir parti diktatörlüğüne, daha doğrusu bu partinin başındaki bir avuç insanın keyfi idaresine karşı, muhalif partilerin yıllardan beri ısrarla savundukları fikirlerden biridir.

C.H.P., azınlıkta iken savunduğu nisbî temsil tezine, memleketin en kuvvetli partisi halinde bölündüğü şu günlerde de sâdık kalmakla, meseleye sadece particilik açısından değil, memleket açısından baktığını ispat etmiştir. Aslında, bir siyasi partinin muhalefette ileri sürdüğü fikirlere siyasî kuvvet dengesi değiştiği zaman d?, sâdık kalmasından daha tabii bir şey yoktur. Ancak, bilhassa son yıllarda, prensiplere bağlılığın ve samimiyetin hasretini çok çekmiş olan bir memlekette, C.H.P. nin bu davranışı, siyasî hayatımızın geleceği bakımından hayırlı bir işaret ve parti hesabına iyi bir puan sayılmalıdır.

Nisbî temsilin, son yıllarda, muhalefet partilerinin ortak dâvası haline gelmesinin sebepleri çoktur. Bu* sistemin çoğunluk sisteminden daha âdil oluşu, çeşitli fikirlerin memleketteki kuvvetleri oranında parlâmentoda temsiline İmkân vermesi İlk akla gelen sebeplerdir. Memleketimizde uygulanan çoğunluk sisteminin, iktidar partisine ortalama on bin oy karşılığında bir milletvekilliği kazandırırken, muhalif partilere yüz bin oy karşılığında bir milletvekilliği kazandırdığı 1950 ve 1954 seçimlerinde görülmüştür. Muhalefete verilen oyların yarıdan çok fazla olduğa 1957 seçimlerinde ise, bir azınlık partisi haline düşmüş olan D.P., milletvekilliklerinin yüzde yetmişini, geniş ölçüde seçim sisteminin adaletsizliği yüzünden, elde etmişti.

Ancak, bizi -hiç değilse çoğunluk sisteminden zarar görmiyecek bir siyasî bünyeye kavuşuncaya kadar- Türkiyede nisbî temsilin uygulanmasına götüren başka sebepler de vardır: Nisbî temsil, çoğunluk sistemine kıyasla, siyasî mücadeleleri yumuşatabilecek bir sistemdir. Buna, dün olduğu gibi, yalan gelecekte de muhtacız. Nisbî temsil, siyasî partilerin şahıs partileri olmaktan kurtulup fikir ve proğram partileri haline gelebilmelerini kolaylaştırır. Bilhassa mahalli politikacılığı, millî dâvaları unutup mahdut bir bölgenin işlerini takip etmeyi siyasî hayatta başlıca başarı yolu haline getiren dar bölge usûlünün tehlikelerine karşı, nisbî temsilin, millî dâvaları ön plana geçirmekte faydalı tesirler lora etmesi beklenebilir.

Nisbi temsilin bilinen mahzurlarından biri, siyasi partilerin sayısını arttırması ve Mecliste bir partinin çoğunluk sağlıyamaması sonucu olarak hükümet buhranlarına yol açmasıdır. Ancak, Türkiyenin siyasî bünyesinde bunu kısmen önliyecek bazı özellikler bulunduğu söylenebilir. Öle yandan, aşırı sol ve aşırı sağ partilerinin Anayasa ile yasaklanması, nisbi temsilin ifratçı partiler yaratması tehlikesini de azaltmış bulunmaktadır.

Nisbî 'temsilin parti merkezlerinin otoritesini zararlı şekilde arttırması tehlikesine karşı, yine Anayasamızda ve Seçim Kanunumuzda bazı tedbirler düşünülmüştür. Parti merkezlerinin aday gösterme yetkisinin sınırlandırılması; "merkez adayları"nın gösterilmesinde il teşkilâtlarına geniş söz hakkı tanınması; seçmene aday listesindeki sırayı değiştirmek ve böylece yalnız bir partiyi değil, fafat o parti listesindeki adaylardan en çok seçilmeye lâyık gördüklerini belirtmek imkânını veren "tercihli oy" usûlü, bu tedbirlerin başlıcalarıdır.

Nisbî temsilin muhtemel mahzurlarını azaltmak için alınmasını faydalı gördüğümüz tedbirlerden biri de, illerde aday tesbiti işini yapacak olan "yoklama kurulları"nı imkân nisbetinde genişletmektir. Bu, kısmen parti tüzükleri ile, kısmen de yeni Anayasamıza göre çıkarılması gereken partilerin iç bünyeleri hakkındaki kanunla sağlanabilir.

Geçen hafta içinde Temsilciler Meclisinde ilk müzakeresi tamamlanan Seçim Kanunlarının getirdiği başka bir yenilik, milletvekillerinin ve Senato üyelerinin sayısını dondurarak nüfus artışı ile birlikte parlâmentonun hızla genişlemesi ihtimalini ortadan kaldırmalıdır. Nisbi temsille seçilecek Millet Meclisinde 450, çoğunluk usûlüne göre seçilecek Senatoda ise, tabii ve mansup üyelerden başka 150 üye bulunacaktır.

İki Meclisin ayrı ayrı usûllerle seçilmesi, siyasî hayatımız bakımından bir istikrar unsuru olabilir. Ayrıca Senatonun 150 üyesinin üçte biri iki yılda bir yenilenmek suretiyle, hem Senatoda bir devamlılık sağlanacak, hem de vatandaşın nabzını daha sık yoklamak imkân dahiline girecektir. Ara seçimleri de, son yıllarda olduğu gibi lüzumsuz tehirlere ve münakaşalara yol açmadan, iki yılda bir Senato seçimleri De birlikte yapılacaktır.

27 Mayıs 1961 den önce kesin teklini almasını yürekten dilediğimiz bu kanunlarla, Türk siyasî hayatında yeni bir devir açılmaktadır. Yeni Anayasaya ve seçim kanunlarına büyük ümit bağlıyoruz. Fakat, neticede, her şeyin "insan"a bağlı kaldığını ve siyasî hayatımıza damgasını vuracak olan başlıca âmilin siyaset adamlarımızın seviyesi olduğunu bir an bile hatırdan çıkarmamağa mecburuz.

"— İtalyada, nisbî temsil sistemi yüzünden Mussolini Romaya yürüyerek diktatörlüğünü ilân etmişti"

Bu sözler, bardağı taşıran son damla oldu. Salondaki gürültü had safhayı buldu. Başkanlık divanı; sükûneti, iadeye çalışıyordu.

Hâdise, bitirdiğimiz hafta içinde yeni Meclis binasının büyük toplantı salonunda cereyan etti. O gün Temsilciler Meclisi, pek yakında yapılması mutasavver seçimin kanunu üzerinde son müzakerelerini yapmaktaydı. Kürsüdeki hatip ise C.H.P. nin sosyalist eğilimli Cemil Sait Badasından başkası değildi. Barlas daha pek çok lâf etti ve bu sistemin memleketi felâkete götürecek bir sistem olduğunu ispata çalıştı.

O gün ve daha sonraki müzakere günlerinde kürsüde arz-ı endam eden Barlas ve hemfikirlerinin salvoları sağduyunun direnişiyle kesilince, mesele kapandı ve Temsilciler Meclisi çoğunlukla, seçim sisteminin Nisbî Temsil Sistemi olmasını kabul etti.

Aslında mesele, çok evvelden dal budak salan bir yılan hikâyesinin son bir defa daha pişirilip kotarılmasından başka bir şey değildi. C.H.P. içinde, bir garip hizbin türemiş olması ve daima pişmiş aşa su katması, işlerin Meclis kürsüsüne kadar intikaline sebep olmuştu. Badaslar, Atalaylar ve sosyalist Gülekin bulunduğu bu hizip, Temsilciler Meclisinin ateşli üyesi Alp Kuranla da takviye edilince, mesele halledilmiş sayıldı ve denize maya çalındı. Hasan Tez da Barlas grubunu destekleyince grup, zaferi çantada keklik saydı.

Barlas ve Atalay grubu, iddialarım önergelerle takviye ederek kürsüden indiler. Temsilciler Meclisinde, haftanın başından itibaren. Seçim Kanunu üzerindeki fikirlerin müstakbel iktidar partisi C.H.P. den çıkması bilhassa dikkati çekiyordu. Halbuki mesele, Üzerinde konuşulmıyacak kadar kesinleşmiş bir durumdaydı. Her şeyden evvel C.H.P. nin, aldığı prensip kararına riayeti şarttı. Partinin çok evvelden millete verdiği sözü hatırlayan basiretli temsilciler kürsüye geldiler ve meseleyi enine boyuna açarak arkadaşlarım son bir defa daha ikaz ettiler. Gülekin desteklediği Barlas grubu, C.H.P. nin sağduyu sahibi üyeleri Avni Doğanlar. Sahir Kurutluoğlular ve Baykamlar tarafından tam bir fikri hezimete ugratıldı.

Fakat, tartışmaların bilhassa C.H.P. ne mensup temsilciler arasında olması göze çarpan bir özellik teşkil ketti. Bunda bazı perde arkası çatışmaların da tesiri olduğu anlaşılmaktır. Ama C.H.P. geniş kadrosuyla

Sırrı Atalay
Sükut altındır

millete karşı giriştiği taahhüdünü yerine getirmekte azimli ve kararlı bulunuyordu, İnönü bu konuda kesin düşünüyordu. Nitekim Avni Doğan, İnönünün bu konudaki düşüncelerini şu sözlerle tekrarladı:

"— Nisbî temsil mutlaka tatbik edilmelidir. C.H.P. Kurultayı nisbî temsilin aleyhinde karar alsa, ben tek başıma onun müdafaasını yapıp, lehinde oy vereceğim. Bütün ümitlerimiz bu sisteme bağlıdır."

***Cemil* Sait Barlas**
Ekzantriklikten çam deviriciliğine

Parti denilen nesne

Hâdise, bitirdiğimiz hafta Seçim Kanunundan ziyade C.H.P. bakımın'dan basının alakasını çekti. Kasım Güleğe oynayan Yeni Sabah, Kasım Güleğin hareketi dolayısıyla Kar sım Gülekten hiç bahsetmeksizin C.H.P. yi "taahhüdüne sadakatsizlik" ile itham edince ve "bu partiye de nasıl itimat edilir, birader" yollu yazılar yazınca bir çok kimse, küçük dilini yutmacasına şaşırdı. Halbuki hâdise, C.H.P. nin itimad verici bir teşekkü. olduğunun delilini teşkil ediyordu. Demek ki parti, opportünist polltikacıların değil, inandıkları için vaad edenlerin ve vaadlerini tutanların elindeydi. Bu ise, memleketin ihtiyacı bulunan parti değil de neydi ki? Yok, bir siyasi partide hiç çatlak ses çıkmaması gerektiği, herkesin seri mal otomobil gibi aynı evsafı taşıması isteniliyorsa, tabii ona diyecek yoktu.

Ama bir partiye, o partide hem iyiler hem de fenalar bulunuyor, iyiler fenaları yeniyorlar diye kusur bulmak şimdiye kadar görülmemiş ve duyulmamış bir propaganda usûlüdür ve bunun patenti Menderesle Nuri Said piyasadan çekileli beri ideal arkadaşsız kalmış Sefa Kılıçlıoğluya aittir.

. Kim bilir, belki de Menderesle Nuri Said de belâlarını o patenti kullanmaları yüzünden bulmuşlardır ya..

Politikacılar

Arpa ambarı

Hikayenin eğlenceli tarafını yakalıyabilmek için, takriben bir ay kadar geriye gitmek lâzımdır. O zaman, çalkalanmakta olan C.K.M.P. nin irikıyım lideri Osman Bölükbaşı. gene İstanbuldaydı. Genel Başkan, sinek avlıyan bir kenar mahalle kıraathanesini andıran C.K.M.P. nin Cağaloğlunda, Cemal Nadir Sokaktaki' İl Merkezinde gazetecilerle ahbaplık ediyordu. Söz dönüp dolaşıp Bölükbaşının oteli meselesine geldi. Bölükbaşı, yıllardır Sirkecideki birinci sınıf Özipekpalasta kalırdı. Fakat tutmuş, Cihangirde, Aslanyatağı Sokağındaki lüks Plaza Oteline nakletmişti. Vatan gazetesinin genç iç 'politika muhabiri Hilmi Yavuz ile Bölükbaşı arasında şöyle bir muhavere geçti:

"— Beyfendî, böyle bir değişiklik iktidara yaklaştığınızın belirtisidir!"

"— Neden?"

"— Çünkü. Plaza Oteliyle Parkoel arasındaki mesafe azdır da..."

Hazır bulunanların gülüşmeleri arasında, başını sağa sola sallıyan Bölükbaşının:

"— Allah göstermesin, Allah göstermesin" dediği duyuluyordu.

Nihayet, geçtiğimiz haftanın başında C.K.M.P. nin yüksek matematik hocalığından politikacılığa atılan lideri tekrar İstanbula gelip te doğruca turistik Parkotele indiğinde gazeteciler hayli eğlendiler. Kırlaşmış saçlı Genel Başkan, bir ay zarfında birinci sınıftan, lüks engelini de aşarak turistiğe yükselmişti. Tabiatiyle iç politika muhabirleri gene Bölükbaşıyı sorguya sektiler. Ancak irikıyım lider, badireyi, denize karşı başlıyan nevzuhur merakı ile atlatmağa yeltendi Efendim, diğer otellerde yer bulamamış ta, üstelik Parkotel deniz de görüyormuş, o yüzden tercih etmişti... Halbuki İstanbulda ciddiyeti, ucuzluğu, mevkii ve mükemmel servisi dolayısıyla yer bulunması en zor otel, Parkoteldir.

Herkes istediği oteli seçmekte serbesttir ama, bazı benzerlikler, gazetecileri hadise üzerine alaycı gözlerle eğilmeğe zorladı. Her husus bir tarafa, Bölükbaşının düşük Başbakan Adnan Menderesin İstanbuldaki resmi ikâmetgâhı haline sokmuş olduğu Parkotele nakletmesi, evvelemirde bütçesine ağır bir yük tahmil etmektedir. Mûtad ikâmetgâhı Özipekpalasta, her defasında günlüğüne -servis dahil- 26 lira 20 kuruş ödemek suretiyle ikinci kattaki 17 numaralı tek kişilik banyosuz odada kalmayı itiyad edinmişti. Halbuki Parkotelde yerleştiği odanın ücreti, yüzde 15 servis ve ısıtma hariç 55 liradır. Kendisine, tek kişilik oda bulunamadığından, tek kişilik fiyatına iki kişilik oda tahsis olunmuştur. Kaderin garip bir cilvesi olacak, Bölükbaşının kaldığı 172 numaralı oda, 27 Mayıs 1960 tan önce düşük Başbakan için devamlı kapalı tutulan, günlüğü 120 lira olan iki kişilik salonlu 173 numaralı daireye bitişiktir. 172 numaralı iki kişilik oda da, sabık Başbakanın maiyeti için devamlı kapalı tutulurdu.

Bölükbaşının İstanbula gelmesini partinin gazetesi pek mühimseyince herkes bu seyahati genel seçim hazırlıklarıyla alâkalı zannetmişti. Aslında Kırşehirli lider, zamanının büyük kısmını Boğazın mansabına nazır odasında serilip yatmakla geçirdi. 172 numaralı banyolu oda, beşinci katta olmakla beraber, Parkotel sert bir yamaç üzerinde inşa edilmiş olduğundan, antreden geçer geçmez girilen kabul salonundan -lobby- oraya sadece yedi basamak mermer merdiven tırmanılarak çıkılmaktadır. Bölükbaşı erkenden yatağa girdi, gündüz geç vakitlere kadar odasından çıkmadı. Meselâ pazartesi günü saat 15,30, salı saat 13.30, çarşamba saat 14.30 a kadar asla rahatsız edilmemesi için resepsiyondaki gözüne not bıraktı. Okumağa fazla düşkün olmadığı bilinen Bölükbaşı, pazartesi hariç, gazete dahi istetmedi.

Özentiler

Yemeklerini umumiyetle, düşük efendinin yaptığı gibi odasında yedi. Tek tük ziyaretçilerini, gene düşük efendi gibi 172 ve 173 numaranın bulunduğu beşinci kattaki stil döşeli ve sessiz konferans salonunda kabul buyurdu. Temek için salona indiği zaman da, düşük efendinin işgali âdet haline getirdiği, herkesin nazarından nisbeten uzak, Amerikan Bara yakın, camekân duvarın denize bakan kesimindeki masalara oturdu. Yemeklerde de hesaplı gitti, ne ağır, ne tamamen perhiz mönüsü istedi. Mesleğinin ehli Metrdotel Misel Karabete daha ziyade ızgara et, salata ve hamur tatlısı ısmarladı. Hiç ordövr veya içki almadı, hep maden suyu içti.

Bölükbaşı hoşlanmadığı, fakat zoraki katlandığı gazetecileri, pazartesi günü tam 3,5 saat bekletti, daha sonra da suallerini Nasreddin Hoca hikayeleriyle karşıladı. Gazeteciler pazar günü Bölükbaşıyı-sormak için resepsiyona müracaat ettikleri zaman, Parkotelin mahir personeli, düşük efendiden kalan alışkanlıkla "Hususî Kalem Müdürü" diye Genel Başkanın ayak işlerini gören bir C.K.M.P. 1lyi işaret ettiler. Mamafih o C.K.M.P. li de, o günden sonra bir daha ortalıklarda gözükmedi.

Gazeteciler, Bölükbaşıyla düşe kalka artık ezberledikleri meşhur Nasreddin Hoca fıkralarından bıkkınlık getirmeğe başlamışlardır. Çoğunu, fıkraların sonunu Bölükbaşıdan önce söyliyerek önlemeğe muvaffak olmaktadırlar. Bölükbaşının basınla temaslarında resmiyet nedense

Lider Bölükbaşı Parkotelde
Her şeyde vâris

dâima bir kenara itilmektedir. Mese lâ turistik Parkotelde 3,5 saat beklettiği muhabirlerden birine:

"— Dilinin altında bir bakla var. çıkar bakıyım delikanlı" deyince, Bölükbaşının aldığı cevap şu olmuştur:

"— Öğleyin yoğurtlu bakla yemişti de..."

Başgille pazarlık

İstanbulda kaldığı dört gün zarfında, fizikman heybetli Bölükbaşı - nın yaptığı en ciddi ve önemli iş, tâ Feneryolunda, Eflâtun Sokağındaki geniş ve nefis bir bahçe ortasındaki pek açık gri renkteki muhteşem köşküne, ayağına kadar giderek inzivaya çekilmiş Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgili ziyaret etmesi oldu. Bölükbaşının eski D.P. liler ve gericilerin mânevi lideri durumundaki esrarengiz Doğulu aydım ziyaret sebebi hakkında yaptığı resmi açıklama, bitirdiğimiz haftanın sonunda Kudrette neşredilen bir ilânla suya düştü. İri kıyım lider, mânevi lideri bir kadirşinaslık eseri olarak ziyaret etiğini söyledi. Halbuki cumartesi günü Kudret, kırmızı yüzlü ve nefis frensiz şaraplarının ciddi bir mütehassisi sayılan Basgilin kocaman bir resmini yayınlayarak üstadın, artık C.K. M.P. organında yazacağını bildirdi. Bununla bir kaç fayda gözetiliyordu. Evvelâ, talihsiz Kudrete okuyucu sağlanacaktı. Zira, Basgil, bugün "bir belirli okuyucu kütlesi" olan yazardır. Ama, daha mühimi, İşin politik tarafıdır. Böylece Bölükbaşı, CK. M.P. nin ayartma teşebbüslerinde talihsizliğe uğradı ve Basgilin hangi taraftan olduğunu araştıran boşta kalmış eski D.P li ve gerici reylere partiyi şirin göstermiş ve yetmişine merdiven dayamış kırmızı çehreli anayasacının kendinden yana bulunduğunu yaymış olacaktır.

Başgilin de bu oyunu oynamaya yanaşması boşuna değildir. Kendisine kur yapan A.P. nin sallantıda bulunduğunu, başında Damoklesin kilidinin asılı olduğunu yaman iş adamı Başgil görmüştür. Halbuki, siyaset hayatına bir partinin omuzlarında taşınması da şarttır. O bakımdan, Bölükbaşıyla birlikmiş gibi görünmesinde menfaat sezmiştir. Bu, kendi partisi içinde kritik bir durumda olan îrikıyım liderin do İşine gelecektir. Bölükbaşı, Başkil - Bölükbaşı ikilisinin Tahtakılıç heyulasını C.K.M.P. lilerin gözü Önünden uzaklaştıracağı kanaatindedir.

Tahtakılıç İstanbulda

Rakip

Bir toplantı ve ötesi

Hakikaten, Bölükbaşının son İstanbul seyahatinin en keyiflendirici safhası, geçen haftanın ortasındaki *gün,* küçük bir han katında düzenlediği basın toplantısı oldu. Bölük başı. gazetecilerin karsısına gene bir taklitle gıktı. C.K.M.P. İl Merkezinden sah günü gazetelere telefon edilip te Bölükbaşıya ertesi gün sorulması istenen suallerin saat 17-18 arasında yazılı olarak gönderilmesi bildirilince iç politika muhabirleri sadece gülümsediler, Nitekim, büyük çoğunluğu, yazılı sual göndermedi.

O gün, küçük bir han dairesinde kâin C.K.M.P. İl Merkezinde olağanüstü bir kalabalık ve hareket vardı. İrikıyım lider, basın toplantısının yapılacağının ilân edildiği saat 15 ten iç politika muhabirleri protesto makamında toplu halde ayrılmak üzereydiler-, 10 dakika geç geldi. Çalımla içeri girdiği zaman, trafiğin tıkanıklığını bahane ederek usulen özür diledi. Halbuki, saat 15 suları, günün İstanbulda trafiğin en ferah olduğu bir zaman parçasıydı ama, gazeteciler nezaketen "yutmuş" göründüler. Sadece, trafiği ayarlayamayan bir liderin seçimleri nasıl ayarlayabileceğini birbirlerine sordular. Bölükbaşı her zamanki gibi geniş yakalı, Uç düğmeli, kruaze bir kostüme bürünmüştü. Kumaşın rengi mavi - gri karışımıydı, deseni dikine çizgili ve balık sırtıydı. Beyaz gömleğinin uzun sivri yakalarının ortasına tek düğümle bağlanmış kravatı siyah damarlı ve bordoydu.

Müteşebbis İl idare Kurulunun vakti bol, çift yıldızlı, EMİNSU'cu Başkanı Zekâi Dorman, İdareyi devralır almaz, 6 bin lira sarfıyla mobilyalarının bazılarım yenileyip, gerisini de tamir ettirmek suretiyle İl Merkezinin çehresini değiştirmişti. Bölükbaşı, kırmızı formika kaplı usun dikdörtgen masanın baş köşesine yığılır gibi oturdu. Gazeteciler de konferans salonunun fıstıki yeşil vinileksle kaplı sandalyalarına yerleştiler. Bölükbaşının badem, duglas, kaytan, kelebek, arşak, burma ve pala bıyıklı dostları çekilen resimlerde görünebilmek için liderlerinin arkasına kümelenmişlerdi. Gözlerini fotoğraf makinelerinin objektiflerinden ayırmamacasına ve bazıları altın kaplı 32 dişlerini göstererek poz veriyorlardı.

Bölükbaşı kerametlerine, yazılı olarak sorulduğunu ileri sürdüğü sualleri gene yazılı bir metinden okuyarak cevaplandırmakla başladı. Sualler ve cevaplar ilerledikçe, iç politika muhabirleri hayretle birbirlerinin yüzlerine baktılar. Yazılı olarak sorulduğu ileri sürülen suallerin bazılarım, hiçbir gazete göndermemişti ki! Okuma faslı bittikten sonra, zeki bir muhabir, Bölük başıdan yazılı suallerin hangi gazeteler tarafından gönderildiğini açıklamasını istedi. Biraz tereddüt eden Bölükba--ı derhal toparlanarak:

"— Vesika mı istiyorsun ?" şeklinde bir mukabelede bulundu

Daha sonrada lâf kalabalığına getirerek, sır vermek itiyadında olmadığı mealinde birşeyler mırıldandı. Gazeteciler işin içyüzünü anlamakta güçlük çekmediler. Bölükbaşı daha önceleri, sorulmasını arzu ettiği, fakat gazetecilerin sormadıkları sualler için "Yahu, şu suali de sorsanıza" der ve gene kendi cevap verirdi. Bu âdeti gazetelerde eğlence vesilesi olduğundan, Bölükbaşı taktik değiştirmişti.

Sualleri yazılı olarak daha önceden istemek hareketinin ilhamını Faskan Gürselden alan Bölükbaşı, basın toplantısında önceden malûm olmıyan yeni hiçbir şey söylemedi. Yazılı metnin bitmesinden sonra lider gazetecileri şifahi sualler sormağa çağırınca, hava gerginleşti. Zira şifahi suallerin mihrakını, nihayet su üstüne çıkan C.K.M.P. Genel İdare Kurulundaki şiddetli ihtilâf teşkil etti. Genel İdare Kurulu üyelerinin çoğunluğu, C.K.M.P. nin, hattâ Milli İnkılâptan sonra dahi bir türlü gelişememesinin mesuliyetini, tek meziyeti meydan hatipliği olan Genel Başkanın kifayetsizliğine yüklüyorlardı. Genel İdare Kurulundaki muhalifleri, bir mektup göndererek Bölükbaşıya "Ya istifa et, ya bir kenara çekil" ültimatomunu dayamışlardı.

Bölükbaşıya bakılırsa, haber külliyen yalandı. Böyle şeyler dedikodu ve tezvirden ibaretti Ama böyle şeylerin; gazetecilere bir gövde gösterisi olsun diye devşirilen, aralarında Üniversiteliler ve hanımlar da bulunan bir C.K.M.P. 1i topluluğu arasında konuşulması Bölükbaşıyı son derece müşkül duruma sokuyordu. Kırşehirli lider kızarıp bozardı. Hele bir iç politika muhabirinin C.K.M.P. nin altı senelik liderine, damdan düşer gibi:

"— Bir de istifanızı verin bakalım ne olacak? Genel İdare Kurulu kabul edecek mi?" demesi, Bölükbaşıyı tuşa getirdi

Hazırcevap lider bir tuhaf oldu ve her tekerlemesine, sıcak veya soğuk nüktesine kahkahaları basan C.K.M. P. liler de susunca, toplantı salonuna bir ölüm sessizliği çöktü. Uzun müddet nutku kesilen Bölükbaşı, neden sonra başı önde kendine has şivesiyle, mırıldanır gibi:

"— Bu ciddî tavsiyenizi ayrıca düşüneceğiz" diyebildi.

Bölükbaşı müteakiben, "şeytani" bulduğu suallere cevap vermiyeceğini söyledi. Gazetecileri C.H.P. li olmakla suçlamağa kalkıştı. Fakat gene de gazeteciler merhametli davranarak, aşağı kademeden C.K.M.P. liler arasında Bölükbaşıyı daha fazla hırpalamak istemediler.

Bölükbaşı - Tahtakılıç
Askerlik hatırası!

Genel İdare Kurulundaki muhalifleri, Bölükbaşının, işine gelmediği zaman hastalığını ileri sürerek toplantılara katılmadığından şikâyetçidirler. Nitekim, tam istifasının istendiği haberlerinin yayıldığı sırada Bölükbaşı "istirahat için" İstanbula gelmiş ve sempatizanlarının arasında psikolojik bir tedaviye girmiştir. Gazeteciler, Parkotelde eli böğründe dolaştığını da gördüklerinden, miadını doldurmuş Genel Başkanın sıhhî durumunu sordular. Büsbütün çileden çıkan Bölükbaşı:

"— Daha birkaç İktidar devirecek kadar kuvvetliyim!" diye haykırdı.

Âmâ hiç kimse, hazretin şimdiye kadar herhangi bir iktidarı devirmiş olduğunu hatırlıyamadı.

Bölükbaşı, daha sonra, hiçbir uzvi hastalığının olmadığını ileri sürdü. Herkes işi gücü bırakmış kendisiyle uğraşıyordu. İnönü, Temsilciler Meclisinden iki ay izin almış, kimse ses çıkarmamıştı. Halbuki kendisi bir ay izin almış, kıyametler kopmuştu. İnönü bir kalp spazmı geçirmişti, gazeteler kendisi için böyle birşey yazmışlar mıydı? Üzerinde sadece 15 senelik mücadelenin verdiği yorgunluk vardı, o kadar!..

Ama gazetelerin itibar etmedikleri basın toplantısından 18 Mat kadar önce gene İstanbulda, fakat başka bir semtte, diğer bir C.K.M.P. 11 lider, Bolükbaşıyı peşinen tekzip etti. İkinci C.K.M.P. 11 lider, muhalif klikin lideri durumundaki Milli Eğitim Bakanı mutedil Ahmet Tahtakılıçtı. Tahtakılıç, balı günü saat 18.30 da, Fındıklıdaki Güzel Sanatlar Akademisinin holünde UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yedinci Devre Genel Kurul toplantısının açılışı münasebetiyle Terilen kokteyl' partide hazır bulunuyordu. Milli Eğitim Bakanlığına getirilmesinden sonra kaşları çatılan Tahtakılıçın etrafında toplananlar, C.K.M.P. deki kahramanlarından biri olduğu kıpırdanışlara temas etiler. Tahtakılıç, bir gün önce tertiplediği basın toplantısında, aynı konu üzerindeki sualleri çok benimsemiş göründüğü Milli Eğitim Bakanı sıfatıyla konuşmakta olduğu mülahazasıyla sükûtla geçiştirmişti. Kokteyl partide de, C.K.M.P. den bahsetmeğe istekli değildi. Ama ısrar üzerine, kaypak ifadeler kullanmasına rağmen, bir sallanmanın mevcudiyetini zımnen açığa vurdu. C.K.M.P. nin 1 numaralı Şenel Başkan adayı elindeki kadehten viskisini yudumlarken İstanbulun sevilen askeri General Güventürkün iyice kulak verdiği anahtar bir cümle sarfetti ve:

"— Evet" dedi, "Bölükbaşıyla aramızda metod farkları var."

YASSIADA DURUŞMALARI

Dâvalar

Konuştular, konuştular..

(Kapaktaki Günahkârlar)

Bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün. Bitlisin sakıt milletvekili Şeyh Selahaddin İnan beyaz saçları dağılmış başını tasdik makamında ve "Ah, ne doğru! Ne doğru!." der gibi salladığında saatler tam 16.15'i gösteriyordu. Menderesin en sâdık bendelerinden İnan, kafasına bir kulaklık geçirmişti. Yassıadadaki danışma salonunda, sâdece Başkan Başolun sesi duyuluyordu. Sanıklara ayrılan kısma derin bir sessizlik ve ağırlık çökmüştü. İki günden beri, tahta sandalyaların üzerinde, bacak bacak üstüne atma imkânından dahi mahrum, oturuyorlar, kararnameyi ve sorguyu takip ediyorlardı. Hapishanelerde, mahkûmlara akşam yaklaşırken basan hüzün. Yassı ada sanıklarının da üzerine basmıştı. Hemen hepsi, saatlerin tam 16.15'i gösterdiği o an Başolun sözlerini Menderesin sâdık bendesi Selahaddin İnanın ruh haleti içinde dinliyorlardı. Çoğunun gözleri dalmıştı. Bir kısmı başım sallıyordu. Okunan sözler, İsmet mönünün sözleriydi. 1956'da Mecliste, Menderesin emriyle meşhur Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu çıkarılırken söylenmişti. Türkiyenin büyük tecrübeli tek devlet adamı kürsüye gelmiş, D.P. İktidarının saptığı yolun hangi yol olduğunu tam bir açıklıkla söylemişti. İnönü bu kadarla yetinmemişti. Bu yolun sonunda yolcuları bekleyen âkibeti de bildirmişti. Muhalefet lideri daha o tarihte "Türkler, Anayasa dışı bir idareye tahammül etmeyeceklerdir" demişti. Buna, D.P. nin cevabını Himmet Ölçmen vermiş "Paşa, bu kehanet nereden?" diye alay etmişti. Daha sonra da "Sen ömrün boyunca avucunu yala!" şeklinde bir nara atmıştı. Başol o sözleri okurken Konyanın şirret milletvekili, yusyuvarlak, kocaman başını önüne eğdi. Arkadaşları, Osman Kavuncu ve ötekiler, avuçlarım elleri içine almışlar düşünüyorlardı. Biraz sonra mikrofon basma gelen bir DP. Grubu üyesi, bundan sâdece beş yıl önce alkışlar arasında ve bütün ikazlara kulak kapayarak kabul ettikleri bu kanunun "sebeb-i felâket'leri iki kanundan biri olduğunu -öteki, Tahkikat Komisyonunun Selâhiyet Kanunudur- itiraf etti. Gerçeği, gerçekleri görebilmek için aradan beş yılın geçmesi ve kafalarım duvara vurmaları gerekmişti.

Tenha bir salon

İhtilâlin en ziyade merakla beklenen davası, bu hâdisenin cereyanından bir gün önce, perşembe sabahı başladı. Yassıada yolcuları için İlk sürpriz, Dolmabahçe rıhtımında oldu. öyle ahım şahım bir kalabalık yoktu. Sonradan, İrtibat Bürosunun, çeşitli mülâhazalarla davetiye vermekte biraz titiz davranmasının bu tenhalığın başlıca sebebini teşkil ettiği öğrenildi. Ama iki günlük duruşmalar boyunca, vaktiyle jimnastikhaneden bozma salonda esen heyecanlı havanın da yerini bir kayıtsızlığa terketmiş olduğu görüldü. Bırakınız ilk günleri, hattâ İstanbul ve Ankara Hâdiseleri duruşmalarının başlangıç celsesindeki canlılık bile perşembe sabahı dinleyici sıralarında kendini hissettirmedi. Halbuki duruşmalar son derece alâka çekici oldu ve sorguların cereyan tarzı ibret verici gerçeklerin ortaya çıkmasına yol açtı.

Salona girenler, tıpkı duruşmaların açılış günü olan o Ekim sabahı karşılaştıkları manzarayla karşılaştılar. Sanıklara ayrılan kısım, bir baştan ötekine, san renkte sandalyalarla doluydu. Biraz sonra, kapının dışında bir hareket sezildi. Sanıklar, silâhlı muhafızların nezaretinde getiriliyorlar, avluda tek sıra haline sokuluyorlardı. D.P. nin nizam tanımaz milletvekilleri, hizaya geliyorlardı. Başlarında, uzun boyu, gösterişli kıyafeti ve yakışıklılığı ile bilhassa dişi dinleyicilerin gözlerini çeken sert tank üsteğmeni Erdoğan vardı. Sıralar tamam olduğunda, bir zamanların kudret sahipleri salona girmeye başladılar. Başlarında Celal Bayar bulunuyordu. Üzerinde koyu gri bir elbise bulunuyordu. Elinde bir kasket tutuyordu. Daha sonra, son Meclisin öteki "Hususi Tahsilli" üyesi, Murat Ali Ülgenin do aynı çeşit bir kasketi sallayarak. Kasım Küfrevinin önünde yürüdüğü görüldü. Bayarın arkasında Menderes vardı. Toplamıştı. Onu Kabine üyeleri ve Meclis Başkanlık Divanı takip ediyordu. Birinci sıranın ilk sandalyasına Celal Bayar, son sandalyasına Koraltanın yardımcılarından İlhan Sipahioğlu oturdu. İkinci sıranın bastaki on beş sandalyasını meşhur Tahkikat Komisyonunun dehşetengiz üyeleri doldurdular. Ama eski Meclis binasının kendilerine ayrılan kısmında masaları yumruklayan, karşılarına çıkarılan gazetecilere "Ulan İt, sen beni tanıyor musun?" diye haykıran, istediklerini kolundan tutup zindanlara atan bir yıl önceki adamlarla şimdi süklüm püklüm yürüyenler arasında dağlar kadar fark vardı. Süleymana kalmayan dünya, elbette ki ne Ekrem Anıta, ne Kemal özere, ne de Bahadır Dülgere kalmıştı. Dinleyiciler tanıdıkları simaları aradılar. Agâh Erozan, miktar itibariyle en fazla kilo verendi. Ama hâla, normal Ölçülerle "toplu bir adam"dı. Ahmet Hamdi Sancar, Nusret Kirişçioğlu yanyanaydılar. Bakanlar, bütün sanıklar içinde en az alâkayı çektiler. Zira onlar, duruşma salonunun âşi-

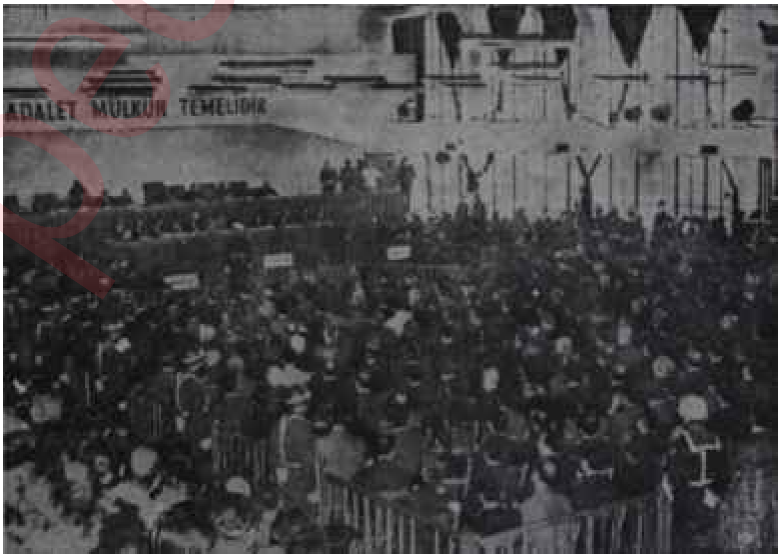

Anayasayı çiğneyenler Yasssıadada

Alma mazlumun ahını

Duruşmaların Anatomisi

Cürüm ve Ceza

Yassıadada, Anayasanın ihlaliyle alakalı duruşmaları takip edenler, D.P.. *iktidarının zaten bilinen bir hususiyetini bir defa daha tesbit imkânını bulmuşlardır. AKİS "D.P. hiyerarşisi" denilebilecek bir sınıfladırma denemesini aşağıda okuyucularına sunmaktadır.*

I

Liderler: Bunlar, Celâl Bayar ile Adnan Menderestir. Hangisinin ötekinden fazla mesuliyeti sahip bulunduğunu **tayin i**mkânı yoktor. Her şeyleri öylesine girifttir ki bir ayırma yapmak kabil değildir. D.P. iktidarına, onlar şahsiyetlerinin **dam**gasını vurmuşlardır. Onlar, bazen ayrılarak, bazen birleşerek, **ama** dâima **aynı** istikamette ilerleyerek D.P. **iktidarını** diktatörlük hedefine sürüklemişerdir. **Beyin** ve ruh mesabesindedir**ler.**

II

İç Kabine: D.P. iktidarında Bakanlar sınıflara tâbi tutulmuşlardır. Liderler memleketi, en ziyade bir "İç Kabine" vasıtasıyla idare etmişlerdir. Pek çok politik mesele, öteki Bakanlardan habersiz, Uderlerin bu "İç Kabine" mensuplarıyla yaptıkları görüşmeler sonunda karara bağlanmıştır. "İç Kabine" mensuplarının tipik nümuneleri Fa**tin Rüştü Zorlu** Tevfik **ileridir.**

III

Sâdık Yardımcılar: Liderler, a**deta "ayak işi" sayılabilecek fakat sâdık yardımcılar isteyen vazifeleri en *ziyade* küçük menfaatlerle kendilerine bağladıkları bendelerinin omuzlarına yüklemişlerdir. Fada bir şahsiyet sahibi olmayan, karakteri zayıf, küçük çaptaki bu adamların tipik numuneleri Refik Koraltan, Medeni Berktir.**

IV

Cellâtlar: **D.P. i**ktidarının bir takım "İp **Çeken** Çingeneler"i olmuştur. Liderler bunları ne **zaman** kaşlarını çatsalar, **maşa** diye kullanmışlar, onlardan komisyonlar **kor**muşlar, Meclis üzerindeki hakimiyetlerinin âletleri yapmışlardır. Bunları talihleri İkiye ayırmıştır. En azılılar Meşhur Tahkikat Kokisyonunu teşkil etmişlerdir. Banların tipik numuneleri Ahmet Haindi Sancar, Nusret Kirişçioğludur.

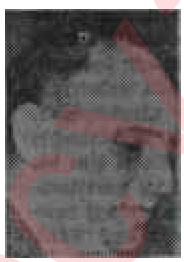

V

Silâhşörler: Yukardaki sınıfın öteki kısmı, **daha** ziyade Meclis müzakerelerini şirazesinden **fil i karma işinde kul**lanılmışlardır. Bunlar, mütemadiyen **havlayan,** fakat **ısırma işi dahi** kendilerine emaneti **edilemeyen bir takım *gü***rültücülerdir. Liderler, onları istedikleri yerlerde bağırtmışlardır. Bunların tipik nümuneleri Osman Kavrakoğlu, Hikmet Bayurdur.

VI

Sözümona Bakanlar: *"İç* Kabine'nin dışında ka**lan** Bakanlar, kırmızı plakaya olan derin aşklarının liderlere bağladığı, inanmadıkları işleri yapmaktan zerrece sakınmayan, her türlü hakarete Bakan kalabilmek için tahammül gösteren **bir takım** küçük **adamlardır.** Hadiselerin aldığı istikamette dahi facia bir **rolleri** olmamıştır. Bunların tipik numuneleri Hayreddin Erkmen, Halûk Şamandır.

VII

Eyyamcılar: D.P. milletvekilleri içinde bir büyük kütle, milletvekilliği vazifesini sadece nimeti bulunan, hiç külfeti olmayan bir vazife saymışlardır. Aslında fena insanlar olmayan, gidilen istikameti görüp üzülen, fakat şahsi rahatlıklarını, bol harcırahlı Avrupa, Amerika seyahatlerini tehlikeye sokar endişesiyle küçük parmaklarını ya hiç, ya pek sessizce kaldıran bu sınıfın tipik numuneleri Nazlı Tlabar, Basri Aktaştır.

VIII

Yaylacılar: Gerçi "Yaylacı" tabiri, itibarını D.P. nin son günlerinde kaybetmiş bir tâbirdir ama, bazı milletvekilleri ellerinden geldiği kadar mücadele eden ve partiden "dışarıya nazaran içerde belki daha faydalı olabilirim" düşüncesiyle ayrılmayan, hattâ atılmalarını bekleyen sınıfı teşkil etmektedirler. Bunların tipik numuneleri Kemal özçoban, Sıtkı Yırcalıdır.

Hikmet - i Hükümet!

Yassıada duruşmaları, günün heyecanı geçip te sular durulduğunda pek çok kimse için ibret dersi mahiyeti taşıyacak. Hukukçular, psikologlar, sosyologlar bunları dikkatle inceleyecekler ve insanlık için faydalı neticeler çıkaracaklar. Ama asıl politikacılar, devlet adamları, üzerinde durulması gereken hususlar keşfedecekler. Bunların basında, hiç kimse şüphe etmesin, "hikmet-i hükümet" gelecek.

Her şey gösteriyor ki devlet idaresi, memleket idaresi bir sanatsa, bu sanatın püf noktası "zemini ve zamanı seçebilme mehareti"dlr. Böyle bir mehareti gösterebilmenin şartı ise, politikacının kendisini gündelik hâdiselerin dar çemberi içinden kurtarıp manzaraya kuşbakışı bakabllmesidir. İşte, Esat Budakoğlu Başkan Başolun karşısında anlatıyor: Hakim teminatını yok eden meşhur 39. maddenin herkes aleyhindedir. Arkadaşları geliyorlar ve bunun kaldırılmasını istiyorlar. Budakoğlu Menderese koşuyor. Aaa! O da, aynı fikirdedir. Ama.. Evet, işin bir aması vardır. Ama, "zaman müsait değildir!" Niçin? Çünkü partilerarası mücadele had safhadadır ve 3o. madde bu mücadelenin nirengi noktalarından biridir. "Müsait an"ı beklemek lazımdır. Müsait an? Yâni, çıkmaz ayın son çarşambası!.

Yassıadada Menderes de, Bay ar da kendilerince "Müsait an"ın ne olduğunu şimdiye kadar açıklamışlardır. Müsait an, sükûnetin geldiği andır! 27 Mayısın arefesinde, Celâl Bayar kabinede tadilatın lüzumuna inanmaktadır. Fakat an, o an değildir. Evvela karışıklık bitecek, sonra ıslahat .yapılacaktır. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri kanunu da Öyle. Herkes bunun fena tatbik edildiğinde müttefik. Herkes tatbikatın değiştirilmesi lehinde. Müsait olmayan, sadece an. Zira, partiler kavga etmektedirler, ortalık bulanıktır. Zemin ve zaman, bir yumuşamaya uygun değildir.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda Başkan Başol, gerçek "Hikmet-i Hükümetin ne olduğunu Menderese ve onun kurbanlarına söyledi. O şikâyet edilen karışıklık, huzursuzluk zaten bu kanunların, tedbirlerin, tutumun neticesi Bu kanunlar, tedbirler, tutum değişmedikçe karışıklığın bitmesine, huzurun geri gelmesine imkân yok ki.Sen, hatalı gördüğünü hemen o an, hiç beklemeden, başkalarının davranışına bakmadan düzelteceksin. 39. maddenin zararı mı meydana çıktı? Hemen kaldıracaksın. Kabineden memnun bulunulmadığım mı farkettin ? Hemen değiştireceksin. Seçimin, zaruretine mi manâm ? Hemen yapacaksın. Müsait an; politikada, lüzumun hasıl olduğu andan başkası değildir W.. Bunun, bizim yakın tarihimizde bir de parlak misali vardır. İnönü, 12 Temmuz Beyannamesini partilerârası münasebetlerin en gergin olduğu ve Hükümetin "Anarşi başladı!" diye haykırdığı sırada yayınlamıştır. Tutum terkedilir terkedilmez, İktidara serinkanlılık hâkim olur olmaz bütün sular derhal duruluvermiştir. Aksi halde, her tedbir bir yeni dert, her yeni dert bir başka tedbir getirecek ve bir fasit dairenin üzerinde politikacı kayacak, kayacak, kayacaktır.

Tâ, başını Yassıadanın sivri kayalıklarına vuruncaya kadar...

na çehreleri Halindeydiler. Buna mukabil Samet Ağaoğluya bir çok göz dikildi. Selim Ragıp Emeç, gözleri görmediğinden arkadaşlarının yardımıyla yürüyordu. Daha sonra bir çok Yassıada sakininin duruşmayı kulaklıklarla takip ettikleri görüldü. Bunların arasında Nazlı Tlabar da vardı. Pek çok kimse, bunların Meclisteyken müzakereleri nasıl işitebildiklerini kendi kendilerine tordular. Kim bilir, belki de duyamadıkları için ne olup bittiğinin farkına varamamışlardı!

Saat 9.25 te salon, havacı yüzbaşı pospıyık Haletin sanki demirdenmlş gibi ses çıkaran adımlarıyla sarsıldı. Havacı yüzbaşının ayak sesleri duyulduğunda Adnan Menderes hâkimler heyetini selâmlamak üzere ayağa fırlamıştı. Onu ötekiler takip ettiler. Başol ye arkadaşları içeri girdiler.

Süratli seyir

Yüksek Soruşturma Kurulunun kararnamesi, Yassıada duruşmalarının açılış celsesinde okunmuştu. Fakat Başkan bunun tekrar okunacağım ve sorguların mûtad şekilde yapılacağım bildirdi. Mûtad şekil şuydu: Kararname okunurken Başol, her kısımla alâkalı şahıslara bir diyecekleri olup olmadığım soracak veya onlardan öğrenmek istediklerini öğrenecekti. İki gün müddetle duruşma, bu usûl sayesinde süratli bir seyir takip etti. Hem de Başolun, Meclis Başkanlık Divanının tutumuna taban tabana zıt bir tutum takınmasına rağmen. Her fasılda Başkan, söz isteyenir. bulunup bulunmadığım defalarla sordu! O kadar ki çok zaman, bu, âdeta bir teşvik yerine geçti ve hüdaymabit hatipler türedi. Bunlardan bir kısmı -meselâ Zeki Eratаman- kendini meydan mitinginde sanarak arkadaşlarım dahi güldüren nutuklar attılar. Bir kısmı, ötekilerin söylediklerini tekrarladılar. Bazıları "oy izahı" yaptılar. Pek azı, usûlün gerektirdiği gibi maddi vakıalar üzerinde durdu. Bunlar da ekseriya, maddi vakıa diye hatıralar anlattılar. Tıpkı Mecliste olduğu gibi konuşma meraklıları kendilerini göstermekte gecikmediler. Fahri Ağaoğlu âdeta rekor kırdı. Çenesi düşmüş görünen Rükneddin Nasuhioğlu da sık sık mikrofon başına geldi. Servet Sezgin, Müfit Erkuyumcu, Celâl Yar dımcı aynı sınıftan olduklarım belli ettiler. Meclisteki âdetlerini tatbik edemeyenler, harfendazlar oldu. Bu yüzden Murat Âli ülgenin, Osman Kavrakoğlunun keyifleri hiç yerinde değildi. Tabii, konuşurken saçmalayanlar ve ne boş adam olduklarını belli edenler eksik olmadı. Meselâ Hâkim Teminatı görüşülürken Kemal Eren bu teminatın pek taraflısı

olduğunu, fakat bunun sadece Yargıtay üyelerine tanınmasının hâkimler arasında ikilik yarattığım söyledi. î-yilik olmasın diye, teminatı Yargıtay üyelerinden de kaldıran meşhur 39. maddenin altına imzasını basıvermişti! Başol "Bunun yerine, teminatı ötekilere de teşmil ederek ikiliği kaldırsaydın ya.." deyince, "Evet, o da olurdu. Düşünememişim!" dedi. Meclisin pin-up'ı Nuriye Pınar -hayli kilo almışa benzemektedir- Kırşehir kanunu dolayısıyla Namık Gedike gittiğini, onun harita üzerinde kendisine mesafeleri gösterdiğini, bunun üzerine de müsbet oy kullandığını herkesin gülüşmeleri arasında bildirdi. Ama samimiyet rekoru, İhsan Daide kaldı. Gaziantebin bu aklıevvel milletvekili 39. maddeye oy vermiş olmasını şöyle savundu:

"— Eğer bundan dolayı bir gün Yüce Divana gideceğimi bilseydim, hiç rey verir miydim, reis beyfendi!."

Başka bir eğlenceli hâdise, DP. iktidarının Seçim Kanununu "parti değiştiren, menfaat mukabili kendilerini satan, bir milletvekilliği için namus, şeref tanımayan politika madrabazlarına hayat hakkı tanımamak için değiştirdiği" iddia olununca cereyan etti. Bütün gözler, en arka sıralarda bir yerde pis pis düşünen Atıf Topaloğluna çevrildi. O kadar ki, Başol bile sormaktan kendini alamadı?

Sanık Yakınları!

Yardımcı

Yassıadaya gidenler, bele Anayasayla alâkalı dava başladığından bu yana, sanıkların be men arkasına gelen D bloknnun pencere kenarındaki sıraları üzerinde mahzun yüzlü kadınlar, ağ-laşan genç kızlar görüyorlar. Bilhassa silâhlı muhafızlar nöbet değiştirirken, sanıklar getirilip götürülürken, Adanın üzerinde uçaklar dolaşırken bunlar göz yaşlarını tutamıyorlar ve mendilleriyle çok zaman yüzlerini kapatıyorlar. Yakalarında, üzerinde S harfi bulunan, pembeye çalan renkte kartlar taşıyan bu dinleyici kütlesinin hazin bir tablo meydana getirdiği muhakkak. Hemen hepsinin birer buruk kısan haline geldiğini görmemek, anlamamak imkânsız. Üstelik bazıları sinirli de oluyorlar. Kolaylıkla asaptan bozuluyor. Vazifelilerin basit, bir ihtarı, bir sert nazar alınganlıklara yol açıyor, içlerinde, vaktiyle tanıdıkları, fakat kendileriyle aynı safta bulunmayanlara âdeta düşmana bakar gibi bakanlar çok. Sanki, onların haklı çıkmış olması karşısında bir zehir yüreklerine akif duruyor. Bunlar, sanıkların yakınları.

Bu sanık yakınlarından bir çoğu, gazeteciler için yabancı yüzler taşımıyorlar. Bir yıl evvel onları, yakınlarını Meclisin balkonundan seyrederlerken görmek kabildi. Yakınları kendilerini yukarıya getirirler, elleriyle yerleştirirler, sonra aşağıya inerek ne dehşetli adam olduklarını onlara gösterme fırsatı ararlardı. Bu, mühim celselerin hemen her birinde tekerrür ederdi. O zamanlar neşeli, makiyajlı, şık olan sanık yakınları "dehşetli adamlar"ı, yüzlerinde derin bir tasvip edası, hattâ hayranlıkla seyrederler, onların rakiplerini nasıl paçavraya çevirdiklerini sonra ahbaplarına anlatırlardı. Tıpkı yakınları gibi, onların da çoğu her kabahati Muhalefette bulurdu. İnönüye, Bayannkine eş derecede kin besleyenler, Menderese bir Murat Ali Ülgen gözüyle bakanlar, yalanlarını şiddet yolunda daha fazla, hep daha fazla itenler, iteleyenler yok değildi. Kırmızı plâkalı arabalarla dolaştıklarından kaldırımlarda yürüyenlerin ruh haletlerine aldırmayanları çoktu. Terzi ve berber, kokteyl ve çay, bir de gösterişli hamiyet çalışmaları başlıca meşgalelerini teşkil ederdi. İçlerinde en iyileri, yalanlarım üzerinde yuvarlandığı sath-ı mailden çekip almak için küçük parmağını kımıldatmamıştır. Hattâ eşleri Bakanlıktan düştüğü zaman ona çatanları ve onu, illâ yeniden Bakan olmaya teşvik edenleri vardı. Zavallı kocaları, evlerinde rahatı bulabilmek için Menderese koşarlar, onun kucağına düşerlerdi Gözleri yaşlı sanık yakınlarından pek çoğu, işte bunlardır.

İleri

Buna rağmen, onların dertleriyle dertlenmemek kabil değil. Anayasa dâvasında henüz görünmeyen Nilüfer Gürsoyun mağrurluğu, eşinin çıktığı hemen her dâvaya koşup gelen Sevinç Aygünün kibar ve munis tavırları, Anayasa dâvasının ilk celsesinde bir arada oturan Harika Yardımcının üzüntüsü, Neriman Ağaoğlunun boyasız çehresi, hattâ Bayan İlerinin, kızımnkilerle tezat teşkil eden sert hatları, ertesi gün aynı yeri işgal eden İhsan Çavuşoğlunun bitmiş teraveti elbette ki yürek paralıyor. Ama, ıstıraplarının gerçek sebebini hâlâ göremiyorlarsa, hâlâ dar çerçeveleri içinde peşin hükümlerle kendi kendilerini yiyorlarsa, yüreklerinde ibretten gayrı bir his bulunduruyorlarsa beşere has bu zaaflarını yenmeye çalışmaları tek huzur çâresi olacaktır. Şüphesiz böyle tavsiyelerde bulunmak, onları tatmaktan kolaydır ve şüphesiz -sevgili Mendereslerinin sevgili tabiriyle- bekâra kan boşamak kolay gelir. Ama, başka çâre var mıdır ki? Felâketler karşısında önceden tedbir almayanların, hattâ bu felâketleri elleriyle hazırlıyanların ıstırap gelip çattığında onu metanetle karşılamaları, hiç olmazsa yüreklerini burukluktan kurtarmaları ve ruhlarını sükûnete kavuşturmaları insanlığa yakışır tek harekettir.

Yarınki siyaset hayatımızda ibret dersi, sadece sanıklardan alınacak değildir. Bundan böyle politikacılar, nasıl Yassıadanın sanık sandalyalarını hatırlıyacaklarsa, onların yakınları da bir zamanların kudret sahiplerini şimdi yaşlı gözler ve buruk kalplerle seyredenleri unutmamalı, yalanlarının .hayatında kendilerine gaz değil, fren, vaaifesi düştüğünü bilmelidirler.

Gürsoy

Maziye Bakış

Son Meclisin

Bitirdiğimiz haftanın sonunda Yassıadaya gidenler, tahta sandalyaların üzerine sıralanmış olanları gördüklerinde bir ara kendilerini Mecliste sanmadan edemediler. Ama Duruşma Balonunda ve Meclis Salonundaki davranışları arasında o kadar fark vardı. ki.. Yassıadadaki mikrofonun başında "Muhterem reis beyfendi hazretleri" diye gerdan kıranların, Meclisteki mikrofonun başında aslan kesilenler olduğunu kabul etmek için insanın kendisini zorlaması gerekiyordu.

Meclisin müzakerelerini daimi surette takip eden başkent gazetecilerinden İlhami Baysal AKİS'e bunların en tipik olanım, son Meclisin son celsesini anlattı.: Okuyucularımız bu alâka uyandırıcı hikâyede İnönünün 0 *tarihte yasak edilen ve bugün dahi bümmeyen* tarihi *konuşmasının, zabıtlardan çıkarılmış ama hatlarını da bulacaklardır.*

Politik olayları yakından izleyenlerin çoğunluğu dahi İsmet İnönünün, meşhur "Düşeceksiniz, hem de fena düşeceksiniz. O zaman sizi bal dahi kurtaramıyacağım" sözünü hep son Meclisin son celsesinde söylediğini zannederler. Yanlıştır. İnönü bu sözleri Demokrat Partililere o 27 Nisandan çok daha önce söylemiştir. Ama nedense, o günlerin havası içinde bu sözler hep o son konuşmaya maledilmistir. O son oturumları takip etmiş bir gazeteci olan ben bile bugün aradan bir yıl geçtikten sonra bu sözler acaba o oturumda mı söylendi, diye şüpheye düşüyorum. Hayır, Meclisin o oturumuna ait o günlerde tutulmuş ve yayınlanmamış, yayınlanamamış notlarımı, o güne ait Meclis zabıtlarını karıştırıyorum, bu sözler yok. Bu sözler daha önceki günlerde, tâ 19 Nisanda söylenmiş.

Maamafih, ister o gün söylensin, ister daha önce söylenmiş olsun o sözler bana hep. Birinci Cumhuriyetin o son Meclis oturumlarım hatırlatıyor. O tepeden seyrettiğimiz, o polisler tarafından dışarı çıkarıldığımız, o Ankara Palasın camlarının arkasına gizlenip Meclis kapısını gözlediğimiz günleri hatırlıyorum.

Biz gazeteciler o *gün* Mecliste birşeyler olacağım biliyorduk. Hissediyorduk. Meclise bu hisle gitmiştik. Artık Meclise, o herkese açık olması gereken Meclise gazetecilerden başka dinleyici alınmıyordu. Dinleyicilere ayrılan balkonda sadece biz gaceteciler ve polisler bulunuyorduk. O gün de öyle oldu.

Salon, saat daha 15 olmadan doldu. C.H.P. liler de, D.P. liler de hemen tam kadro ile yerlerini almışlardı. O Meclisin son oturumlarında adet olduğu gibi, o gün an her iki partinin en irikıyım, en dövüşken milletvekilleri Od partinin hududunu teşkil eden sıralar boyunca oturmuşlardı. Enver Kayalar, Hüseyin Fıratlar, Sefer Eronatlar, Suat Başollar, Sezai Akdağlar D.P. nin saffı harbini teşkil ediyordu Osman Bayrakoğlu tam kürsünün karşısında bir yer tutmuştu. Her zaman çakırkeyif Vacit Asena, Tayla tabir edilen ve basın locasının altına düsen sıraların ön tarafındaydı. İçi de dışı da kabak kafası ile D.P. nin tam bir sembolü, olan Murat Ali Ülgen ise herzamanki gibi, kabineye ayrılmış olan sıraların hemen eteğindeydi.

C.H.P. liler salona topluca geldiler. İnönü, her zaman oturduğu yere, başkanlık kürsüsüne göre sağdaki sıraların duvar dibinde, önden dördüncüsüne oturmuştu. Başım sol tarafta duvara yapışık hoparlöre dayanmış, hareketsiz duruyordu. Kürsüye, hayli zaman başkanlık kürsüsünde görünmeyen şişko Agah Erozan çıktı.

Havanın ne derece elektrikli bulunduğa, daha celse açıldığında anlaşıldı. Ama asıl tartışmalar Ortakçıoğlu ve üç arkadaşının meşhur Tahkikat Komisyonuna meşhur selâhiyetlerin verilmesini isteyen önergeleri ele alınınca başladı.

Evvelâ Turhan Feyzioğlu konuştu. Uzun, uzun.. Burhan Belgeler, Ortakçıoğlular, Kirişçioğlular, Murat Ali Ülgenler, Hüseyin Fıratlar, Enver Kayalar hemen her cümle bitiminde bir kere nasırlarına basılmış gibi yerlerinden fırlıyorlardı.

Feyzioğlunun cevapçısı, meşhur teklifin beş teklif çişi Ortakçıoğlu oldu. Ortakçıoğlu, teklifini savunmakdan çok Muhalefete çatıyordu. Ne var ki, C.H.P. Grubu da şahlanmıştı. Ortakçıoğlunun hemen her kelimesi, her cümlesi sıralardan karşılanıyor, cevaplandırılıyordu. Konuşmalar çok kere tere kapaklarının gürültüsü, karşılıklı bağırışmalar arasında anlaşılmaz bir hâl alıyordu.

Bütün bu gürültülerin arasında bir ara Erozanın yerinden kalktığı, Başkanlık kürsüsüne İbrahim Kirazoğlunun tırmandığı görüldü. Kirazoğlu, Erozana göre daha eczacı bir başkandı. Nitekim kürsüye çıkar çıkmaz da ilk ihtarı bir C.H.P. liye -Melih Kemal Küçüktepepınara- verdi. Sonra buna başkaları takip etti.

İnönü kürsüde

Ortakçıoğlunun, başı ile sonu birbirini tutmaz mütecavizane sözleri sıra kapaklarının temposu arasında sona erdiğinde, toplantının başından beri yerinde hareketsiz oturan ve sonsuz bir dikkatle konuşulanları dinleyen C.H.P. Genel başkanının söz istediği görüldü.

C.H.P. Meclis Grubu adına kürsüye çıkan İnönü daha konuşmaya dahi başlamamıştı ki, salonda ilk İtişip kakışmalar patladı Bilhassa arka sıralarda, D.P. iller de C.H.P. liler de ayağa kalkmışlar, birbirleriyle atışıyorlardı.

İnönü kürsüde, sanki sıralar arasında olanları görmüyormuş, feryatları duymuyormuş gibi gayet sakin konuşmaya tasladı. Ama D.P. Grubu kararlıydı. İnönüyü konuşturmak istemiyorlardı. Bunun için de durmadan bağırıyorlar, sıraları yumrukluyorlardı. Derken salonda ilk yumruklaşmalar görüldü. Küfürleşmenin ise haddi hesabı yoktu. Bir ara bütün bu gürültülerin arasında Kemali Beyazıtın sesi yükseldi :

"— Buradan birisi halt etmişsin diyor, tecziyesini istiyoruz."

Normal bir parlâmentoda pek haklı görülebilecek bu talep, o anda salonda hazır bulunanları İster istemez güldürdü. Zira o sırada halt edenin haddi hesabı yokta ve Mecliste en galizinden, ağızlar dolusu küfür ediliyordu.

Bütün bu fırtına arasmda sükûnetini kaybetme-

Son Celsesi

yen tek insan İnönü idi. İnatla, ısrarla ve sabırla, muhasımlarının gözlerinin içine baka baka konuşuyordu. Sözleri çok kere duyulmuyor, İnönü de bunları defalarca tekrarlamak zorunda kalıyordu. Ama bu ak saçlı lider öylesine konuşuyordu ki, her cümle D.P. illerin başına inen bir balyoz oluyordu. İnönü, meşhur Tahkikat Komisyonuna verilmek istenen yetkileri, 1950'den beri devam edegelen baskıların bir devamı ve sonucu olarak izah ediyor, her seçimden önce nasıl karanlık yollara başvurulduğunu, hatta kendi canına bile nasıl kastedildiğini açıklıyordu. Sonra İnönü bir başka teşhise gidiyor, "bu iktidar hiçbir zaman seçim yapmıyacaktır" diyor ve Tahkikat Komisyonuna verilecek yetkilerin de bunu sağlamak için verilmek istendiğini söylüyordu. İnönü, yerlerinde zaten o tutamayan D.P. milletvekillerini büsbütün zıvanadan çıkaran şu sözleri ekledi:

"— Anayasa içi, Anayasa dışı, darbedir, değildir, bunlar sözdür diyorsunuz. Biz tedbiri aldık, bu tedbiri yürüteceğiz diyorsunuz. Bu fikirdesiniz. Şimdi arkadaşlar, gayrı meşru baskı rejimine girmiş olan idarelerin hepsi böyle demiştir. Bunları tedbir diye böyle alır, kimseyi kıpırdatmayı: demişlerdir. Siz de onu diyorsunuz. (Soldan gürültüler, "o düşünce sana ait" sesleri) Şurası doğrudur ki, milletler başlarına musallat olan baskı idarelerinden kurtulmak kudretini kendileri bulamazlarsa, tertip etmezlerse, o idarelerden kurtulamazlar. (Sağdan alkışlar, soldan "ne demek istiyorsun, açık söyle" sesleri) Syngman Rhee kurtuldu palı? Niçin kurtulamadı T Ordusu elinde, polisi elinde, bütün teşkilatı elinde. Halbuki bu teşkilat sizin elinizde değildir. (Sağdan alkışlar ve "bravo" sesleri, soldan şiddetli gürültüler ve "ne demek bu, tavzih etsin" sesleri)

Başkan:

"— İsmet İnönü, lütfen tavzih edin!"

İsmet İnönü:

"— Telaş , etmeyin! Memleketin siyasi vaziyetini masa üzerine yayıyoruz, teşrih ediyoruz. Aldığınız tedbirlerin manası budur. Meclis tahkikatı önergesinin gerekçesinde deniyor ki, memura itimat etmiyoruz, tahkikat açacağız, orduyu siyasete karıştırıyorsunuz, tahkik edeceğiz. (Sağdan şiddetli gürültüler, "ayıp ayıp" Besleri) Ben değil, siz söylüyorsunuz. (Soldan şiddetli gürültüler, sağdan alkışlar)."

Pandomima

Bu sözler, Meclisin 27 Nisan tarihinde yaptığı oturumda söyleniyordu. Salon bu sözler söylenirken bir savaş alanına çoktan dönmüştü. Milletvekilleri yumruk yumruğaydılar. Bu gürültüler arasında Başkan Kirazoğlu, İnönün bu sözlerinin zabıtlardan çıkarılmasını oya koydu ama, o ânın havası İçinde, "bırak kalsın" sözleri ile talebi kabul edilmedi. Buna karşılık D.P. liler İnönüye karşı daha mütecaviz oldular. Ama İnönü konuşmaya devam ediyordu. Sözlerini şöyle sürdürdü ve kürsüden, kürsüye çıktığı andaki sükûneti ile indi:

"— Bir baskı rejimi kurulduğu zaman, onu kuranlar artık bir mukavemetin kalmıyacağını zannederler. O mukavemet nedir? O mukavemet, milletin mukavemetidir. Şimdi bu baskı rejimini kuranla bizim telakkimiz arasındaki esaslı fark şudur: Bu tedbire teşebbüs eden baskı tertipçileri zannediyorlar W, Türk Milletinin Kore Milleti kadar haysiyeti yoktur. (Sağdan şiddetli alkışlar, soldan şiddetli gürültüler, sıra kapaklarını vurmalar)"

İsmet İnönü T.B.M.M. kürsüsünde

Bu son sözleri de söyledikten sonra C.H.P. lilerden kurulu bir kordon altında kürsüden inen İnönü, sakin yerine oturdu. Ama Meclis kaynıyordu. Baha Akşit kürsünün önüne gelmiş, elini İnönüye doğru uzatmış:

"— Ne demek istiyorsun, tavzih et!" diye yırtmıyor, sonra Kirazoğluna dönüp:

"— Reis bey, ihtilal beyannamesi mi okunuyor?" diye bağırıyordu. Gürültü, feryat figan ve kavgalar öylesine büyümüştü ki Kirazoğlu celseyi tatil etmek zorunda kaldı. Saat 18.45'di.

Yirmi dakika sonra celseyi yeniden açtığında, Kirazoğlu kendisine emredilmiş olan kararı tebliğ- etti. İnönünün, Meclisten 12 celse çıkarılmasını oya koyuyordu. Korkunç gürültüler arasında D.P. azgınlarının kalkan elleriyle -pek çok Demokratın eli kıpırdamadı- siyaset hayatımızın büyük kahini Meclisten atılıyordu. Ancak, Kirazoğlu daha sonucu ilân etmeden İnönünün D.P. sıralarına söyle bir baktığı, sonra, Başkanın yan tarafındaki kapıdan ağır ağır dışarı çıktığı görüldü. Hemen bir adım gerisinde, elleri ceketinin yan ceplerinde Aslan Bora vardı.

Birinci Cumhuriyetin son Meclisinden İnönüyle birlikte çıkan, bu Meclisin meşruiyetiydi.

"— Peki, **Atıf** Tapaloğlu! Onu **a-lırken bu** mülâhazalar **hatırınıza** gelmedi *mi?*

İlk günkü meseleler

Kararnamede, D.P. iktidarının Anayasa dışı idareye hangi yollardan geçerek ve ne gibi kilometre taşları dikerek gittiği belirtilmekteydi. Kararnamenin giriş kısırımda D.P. nin muhalefet yıllarında yaptığı vaadlar Bayarın konuşmalarından parçalar alınarak hatırlatılıyor, sonraki tatbikatla tezatları gözler önüne seriliyordu. Başol o fasılda Bayan mikrofon başına getirdi. Fakat Bayar bir şey söylemek niyetinde olmadığını belli eti. Anlaşılan, ya kararnamenin Cumhurbaşkanının mesuliyetini bahiskonusu eden kısmında, ya kendi savunması dolayısıyla konuşacaktı. Belki de uzun hiç bir şey söylemeyecek, isi avukatlarına bırakacaktı. Buna mukabil Menderes, pek arzulu olmasa da, sualleri uzun cevaplandırdı ve tutumunu belli etti.

Diktatörlüğe giden yolun kilometre taşlarının zikredilen birincisi, CELP. nin mallarına elkoyan kanundu. Milletvekilleri, bunu lüzumlu gördükleri için çıkardıklarım söylediler. İkincisi, Kırşehir kanunuydu. Bunun hatalı olduğu herkes tarafından kabul edildi. Üçüncüsü 89. maddeydi. Sanıklar *onu* da tasvip etmediklerini söylediler. Dördüncüsü olan Seçim Kanunu tadilatı, tıpkı C.H.P. mallan gibi savunuldu. Buna mukabil Gösteri Yürüyüşleriyle ilgili kanun, herkes tarafından reddedildi. Aksine, herkes bunun kaldırılması için ne derece uğraştığım anlattı. Mikrofon başında bir, iki, üç, dört, beş, altı., milletvekilleri gelip gelip "maalesef tek başlarına, bir tadilat sağlamaya güçlerinin yetmeyeceğini" belirttiler. O kadar ki Başol en sonda taşmaktan kendini alamadı:

"— Ne teki, baksanıza hepiniz bu kanuna muhalifmişsiniz.."

Taktik

Duruşmaların en alaka çekici tarafı, başta Menderes, sanıkların savunmalarını hangi teze dayayacaklarını belli etmeleri oldu. D.P. nin icraatının ve çıkardığı kanunların hatalı bulunduğunu herkes kabul etti. Ama bu, "bir siyasi hata" idi. Menderes ve arkadaşları, bu tasarrufların Anayasaya aykırı olamayacağını, zira , Yüksek Meclisten, Anayasa Komisyonundan geçmek suretiyle çıkarılan her kanunun Anayasaya uygun sayılması gerektiğini söylediler. Menderes konuşmaları esnasında bir çok defa "O anın şartları karşısında böyle takdir ettik. Takdirimiz hatalı olabilir. Ama bu, bir siyasi hatadır. Anayasayı ihlâlle alakası yoktur" dedi. İki günlük Anayasa göriişmelerinden anlaşılmaktadır ki sanıklar. AKİS'in çok daha önceden haber verdiği gibi günahlarının bir hatalı politika takip etmelerinden ibaret olduğunu söyleyecekler, bunun cezasının ise iktidardan uzaklaştırılmak olduğunu belirteceklerdir. Buna mukabil iddia makamı, madalyonun öteki tarafını göstermekte zorluk çekmeyecektir.

Nitekim Başkan Başol da duruşmaların birinci kısmında pür hukuk ile ihtilâl ister istemez karşı karşıya geldiklerinde yazıları Mamet Ağaoğluya ve dolayısıyla herkese açıklamakta fayda gördü. Ağaoğluya göre bugün Anayasaya aykırılıkları ileri sürülen kanunları çıkaranlar sâdece kendileri değildi. Bunlara müsbet oy vermiş başkaları da vardı. Meselâ Fethi Çelikbaş! *D.P. i*ktidarının habis ruhu "Onun günahını ben neden omuzlanma alayım" dedi. Başkan, duyumu sükûnetle izah etti. İhtilâl, D.P. iktidarının son Meclisindeki son Grubu teinde son güne kadar kalanları yakalayıp Yassıadaya tıkmıştı. Divane onları yargılamak vazifesi verilmişti.

Kadın Gözüyle

Bir Hazin Hikâye

Jale CANDAN

Yassıada sakinlerini, Yassıadada seyrettim. Ne acı, ama ne ibret verici bir manzara..

27 Mayıs inkılabında Amerikada bulunuyordum. O günlerde Amerikadaki Türkler radyo ve televizyonlarının başından ayrılamaz olmuşlardı. İnkılâptan bahseden Türk ve yabancı gazetelerini birbirimize devretmek için bozan usun mesafeler katediyorduk. Hepimizin en büyük üzüntümüz hürriyet mücadelesinin bu en ateşli günlerinde memleketten uzak kalmamız olmuştu. Bir ay evvel Türkiyeye döndüm ve 11 Mayıs sabahı Yassıadadaki duruşmayı takibe gitim. İçimde, biraz da o günlerin heyecanını yaşamak arzusu vardı. O hürriyet kısıcı kanunların birçoklarının müzakerelerini Büyük Millet Meclisinden takip etmiştim. Fenerbahçe vapuru Dolmabahçeden ayrılırken bir zamanlar Meclis kürsüsünden bu kanunların müdafiliğini yapan D.P. lileri, onların baslarım düşünüyordum. Hepsi en canlı bir şekilde gözümün önünde idiler. Haksız konuştuğu »aman bile kendisini alkışlatmasını bilen Menderesin birçok sözleri kulaklarımda çınlıyordu. Ya hürriyetsizliği hürriyet, haksızlığı hak, karayı beyaz gösterme şampiyonları, o meşhur simalar, o meşhur isimler, pek malûm bir siyasi gidişin harcanmaya hazır öncüleri, o kürsü aslanlarıf Ne diyeceklerdit Elbette ki onların da bir inançları, o zamanlar bir düşündükleri vardı. Elbette ki yanlış veya doğru, fikirlerinin müdafaasını yapacaklardı.

Tutukların duruşma, salonuna alındıkları anda içimde birşeyin daha koptuğunu hissettim, O meşhur isimler, o meşhur simalar öylesine silinmiş, öylesine yok olmuşlardı M.. Hemen hiç kimse bir fikrin müdafiliğini yapmadı. Yanlış ta olsa, hatalı da olsa bu siyaset adamlarının hiç mi bir inançları yoktu ? Çektikleri büyük ıstırabı aydınlatabilecek bir manevi tutanak bulamamışlar mıydı ? Aradıkları tek yol kaçamak yolu oldu ve bu, zaman zaman başkan Başola güzel espriler yapmak fırsatını verdi. Bir münevver Türk kadını üniversitede doçentliğe kadar yükselmiş, sonra kanun yapmak, vatandaşın, haklarım korumak için Büyük Millet Meclisine girmişti. İşte bu hanım bir Kırşehir kanununa muvafakat oyunu kullanırken bu kanunun bir siyasi cephesi olabileceği aklına bile getirmemişti! O kadar saftı! Birçokları bazı oylamalarda Mecliste bulunmadıkları halde zabıtlara nazaran oylarını kutlanmış ve antidemokratik bir tutumu desteklemişlerdi. Bu nasıl oluyordu? İnançları hilâfına birisi onların oyunu kullanıyor da buna göz mü yumuyorlardı? Yoksa bunun bile farkına varmıyacak kadar memleket meselelerinden uzak mi yaşıyorlardı? Pek iyi ama bu suç, bilerek antidemokratik bir kanunu tasvip etmek »uçundan daha mı hafif suçtu?

Acıdım, Doğrusu hem onlara, ham de kendimize, çektiklerimiz için pek çok acıdım. Ama bu olanları, geçmişteki bedbahtlıkları unutturabilecek bir his değildi. Zaten adalete güven, bütün İteri cemiyetlerde bu gibi marazi acıma hislerine de, yersiz kin ve intikam hissine de artık yer vermemek değil midir? Yassıadadaki hava, bize bu adalete güven inancını verebilecek kudrette göründü bana.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Laos

Çözümü güç mesele

Geride bıraktığımız hafta içinde, üç büyük Batılı devletin dış politikasını yönetenler, karşılarında duran diğer bütün meseleleri bir tarafa bırakmışlar, kendilerinden yüzlerce mil uzakta ufak bir ülkenin durumu üzerinde düşünüp duruyorlardı. Amerikan, İngiliz ve Fransız diplomatlarını meşgul eden bu ufak ülke, Güney Doğu Asyadaki Hindiçini yarımadan üzerinde uzanan talihsiz Laostu. uzun bir süredir iç savaş içinde bulunan Laos, bu savaştan nasıl kurtarılacak, sağcılar, solcular ve tarafsızlar arasında kalan ülkede nasıl bir idare kurulacaktı? İşte geride bıraktığımız hafta boyunca Batılı diplomatları en çok düşündüren sorular bunlar oldu.

Batılı diplomatlar su sorular üzerinde düşünmek için neden geçen haftayı seçmişlerdi? Aslında, Laosun durumuyla uzaktan yakından ilgili herkes, uzun bir müddettir bu soruların cevabım arayıp duruyordu. Fakat geçen hafta Laos için çok önemli bir olay cereyan etti ve Cenevrede, bu ufak Güney Doğu Asya ülkesinin geleceğini tâyin edecek milletlerarası bir konferans toplandı. İşte Batılı devletlerin Laosun geleceği üzerinde bir görüş birliğine varmak için çırpınıp durmaları bunun içindi.

Laostaki iç savaşı durdurmak İçin milletlerarası bir konferans toplamak teklifi, ilk olarak Sovyetler Birliğinden gelmişti. Sovyetler Birliği bu konferansta, Laosta tarafsız bir idare kurulmasının karar altına alınmasını, büyük devletlerin bu tarafsızlığa saygı göstereceklerine dair söz vermelerini istiyordu. Moskovalı idarecilere göre, 1954 Cenevre Konferansı kararlarının Laosta uygulanamamasının tek sebebi, bu ülkedeki sağcılara yapılan Amerikan yardımıydı.

İşin aslına bakılırsa, bu Sovyet iddiasında bir gerçek payı yok değildi. Amerikan idarecileri o zamandan bu yana geçen sekiz yıl içinde Laosta sağcıları işbaşına getirmek için büyük gayretler sarfetmişlerdi. Fakat bütün bu gayretlere rağmen, Laosluların tarafsız bir idare istedikleri, hele son olaylar üzerine büsbütün anlaşılmıştı. Nitekim bu yılın başlarında işbaşına geçen Kennedy idaresi de bu gerçeği açıkça görüyor, Laos için tek çıkar yolun tarafsız bir idare kurulması olduğunu kabul ediyordu üstelik Kennedy idaresi bu tarafsızlığı milletlerarası garanti altına alacak bir konferansın toplanmasına da aykırı değildi. Fakat böyle bir konferansın toplanması için bir ön şart ileri koşuyor, herşeyden önce Laosta ateşin kesilmesini istiyordu.

Başlangıçta, askeri durumun solcular lehinde gelişeceğini ummayan Sovyetler Birliği, Kennedy idaresinin bu şartına fazla muhalif görünmemiş, ateşin kesilmesine taraftar olduğunu bildirmişti. İşte Laosta ne olmuşsa bundan sonra ölmüş, solcular birdenbiri askeri üstünlüğü ele alıvermişlerdir. Batı taraftarı Bun Um kuvvetleri gerilemeye, solcu Pathet Lao ve Onlarla işbirliği yapan

Laosta asiler ilerliyor

Karışıklık

tarafsız Kong Lee kuvvetleri ilerlemeye başlamışlardır. İşlerin bu şekilde gelişmesine sebep, Laosun durumuyla yakından ilgilenenlerin sözlerine bakılırsa, sağcılar arasındaki çözülme olmuştur. Sebebi ne dursa olsun, ortada bir gerçek vardır ve bu gerçek de, solcuların beklenilmedik bir üstünlük kazanmaya başladıklarıdır.

Askeri üstünlüğün solculara geçmesinden sonra Moskovamn tutumunda da önemli bir değişiklik göze çarptı. O zamana kadar ateş kesilmesine taraftar görünen Sovyet idarecileri, birden bu şartı pek umursamaz oldular. Nisan ayı içinde Laos konusundaki Sovyet taktiği şu oldu: Bir yandan Amerikan idarecilerinin toplanmasını kabul ettikleri milletlerarası konferans için zemin yoklamalarına girişirken, diğer yandan da ateşin kesilmesini geciktirerek solculara askeri üstünlükten faydalanmak için zaman kazandırmak... Fakat yapılan zemin yoklamalarından Kennedy idaresinin ateş kesilmediği takdirde sağcılara yardıma kararlı olduğu anlaşılınca, geride bıraktığımız günler içinde, Kremlindeki idareciler için de Laos solcularını ateş kesmeye zorlamaktan başka çâre kalmadı.

Şu satırların yazıldığı sırada, içlerinde Komünist Çinin de bulunduğu on dört devletin temsilcileri Laos meselesini bir çözüme bağlamak için Cenevrede toplantılarına başlamak üzere bulunuyorlar. Tarafların görünürdeki bütün isteklerine rağmen Laosta henüz ateş kesilemediği gibi, bu toplantıların nasıl bir sonuca bağlanacağı d. henüz belli değildir. Bir kere, Laosta nasıl bir idare kurulması gerektiği konusunda Batılılar arasında bile tam bir görüş birliği olmadığı söyleniyor. Amerikan idarecileri, tarafsız bir Laos fikrini kabul etmiş olmakla beraber, bu taraf-

sız Laosun zamanla komünist hakimiyeti altına düşmesinden korkarak ülkenin Kore gibi iki parçaya bölünmesi ve Güneyde sağcı, Kuzeyde solcu idareler kurulması fikrine kaymaya başlamışlardır. Gerçekten, Laosta Kurulacak tarafsız bir idare için muhtemel başkan olan Prens Suvanna Fuma, son günlerde Moskova ile sıkı bağlar kurmak yoluna girmiştir. Bu durum, Washington'u ciddi olarak endişelendirmektedir.

Batılılar arasında bir fikir birliğine varılsa bile, Sovyetler Birliğinin, hele Komünist Çinin Laos solcularının şu sıralardaki askeri üstünlüklerinden faydalanmak isteyip istemiyecekleri, konferansın üzerinde büyük bir soru işareti gibi asılı durmaktadır.

Nazik bir bölge

Diğer yandan, son günler içinde Laosta olup bitenler, Amerikan idarecilerinin dikkatinin bir kere daha Güney Doğu Asyaya çevrilmesine yol açmıştır. Washington'un şu sırada üzerinde en çok dikkatle durduğu devlet, Güney Vietnam'dır. Bilindiği gibi, Hindiçini savaşını sona erdiren 1954 Cenevre Konferansı sırasında Vietnam, Güney ve Kuzey olmak üzere ikiye ayrılmış, Güneyde Dinh Diem'in başkanlığında Batı taraftarı, Kuzeyde de komünist bir idare kurulmuştu. Dinh Diem Batı taraftarı olmakla beraber, Batılı anlamda bir devlet adamı olmaktan çok uzak olduğu ve hâlâ derebeylik sistemine dayanan bir diktatörlük kurmak yolunda bulunduğu için, şu günlerde Güney Vietnam'daki hoşnutsuzluk gittikçe çoğalmaktadır.

İktisaden geri kalmış her ülkede olduğu gibi, Güney Vietnam'daki hoşnutsuzluktan en çok faydalananlar da, komünistlerdir. Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk'a göre. 1959 yılında Güney Vietnam'daki komünist ajan ve çetecilerinin sayısı üç bin iken, bu sayı şimdi oniki bine yükselmiştir. Washington'dan gelen haberlere bakılırsa. Amerikan idarecileri bu duruma çâre olarak Dinh Diem'in 150 bin kişilik ordusunu 170 bin kişiye çıkarmayı düşünmektedirler. Bunun için de, Güney Vietnam'a yapılan Amerikan yardımında 40 milyon dolarlık bir çoğalma yapılacaktır.

Eğer verilen bu haberde bir yanlışlık yoksa, yeni Amerikan idarecileri de eskilerinden pek farklı düşünmüyorlar demektir. Geride bıraktığımız ay içinde yapılan talihsiz Küba çıkarması bunu biraz olsun göstermiştir. Fakat yeni açıklanan Güney Doğu politikası artık bu gerçeği hiçbir şüpheye yer vermiyecek kadar açıkça ortaya koymaktadır. Dinh Diem'in halk arasında ne kadar sevilmeyen bir idareci olduğunu bilmek için büyük bir dış politika uzmanı olmaya lüzum yoktur. Böyle olduğu halde Amerika hâlâ bu diktatörü kuvvetlendirmeye çalışıyorsa. Bu Kennedy'nin Eisenhower'in izinde yürümekte olduğu mânasına gelir. Amerika dünyada komünizmin yayılmasını önlemek için orduları kuvvetlendirmek değil, iktisaden geri kalmış geniş halk kütlelerini çağdaş medeniyetten faydalanacak duruma getirmek gerektiğini anlamadıkça, dünyanın pek çok yerinde talihsiz Küba çıkarmasına benzer bozgunlarla karşılacaktır.

Rıza Şah Pehlevi
Âkibet malûm

İran

Bir seçim daha

Geçen hafta Tahran sokaklarında dolaşanlar, bu sokakların bir hafta Önceki durumuyla şimdiki durumu arasındaki uçurumu görünce, hayretler içinde kaldılar. Bundan onbeş gün kadar önce Tahran sokaklarında polis ve inzibat tedbirlerinden geçilmiyor, yollarda dolaşanlar, sessiz ve aceleci adımlarla, biran önce evlerine sığınmak için koşuşuyorlardı. Halbuki geride bıraktığımız hafta içinde Tahranda sanki bayram vardı. Sokaklarda halk dansları oynanıyor, tanışan tanışmayan herkes birbiriyle öpüşüyor, tirajları birdenbire dört misline yükselen gazeteler elden ele dolaşıyordu.

Tahran sokaklarındaki bu bayram havasının sebebi, Şahın nihayet Iran Parlâmentosunu dağıtmak kararım vermiş olmasıdır. Karar, İranda uzun bir süredir bekleniyordu. Son bir yıl içinde iki defa üstüste yapılan seçimlere hile karıştırıldığı ileri sürülmüş, muhalefet ileri gelenleriyle Öğrenciler, seçim sonuçlarını tanımamışlardı. Öğrencilerin için için gelişen kaynaşmasına, bundan onbeş gün önce üniversite hocaları da katılanca, Tahranda durum birdenbire karışıvermiş ve Başbakan Şerif İmamî istifa etmek zorunda kalmıştı.

Şahın Şerif İmaminin yerine yaptığı tayin, İranda bazı yeni siyasî gelişmeler beklemek gerektiğini gösteren cinsten oldu. Gerçekten, yeni İran Başbakanı Dr. Ali Amini İranlı Jöntürklerin liderleri arasındadır ve İranda gerçek bir parlâmanter sistemin kurulması için uzun bir müddettir mücadele etmektedir. Amininin savunduğu politika esasları arasında en Önemlileri, içeride dış yardımlardan bağımsız milliyetçi bir sosyalizm, dış politikada da mutedil bir tarafsızlıktır. Fakat Şah başta kaldığı müddetçe. Amininin dış politika görüşünü tatbik alanına koyması beklenmemelidir.

Aminîyi iş başına getiren olayların en altında, hiç şüphesiz, iktisadî sebepler yatmaktadır. Bilindiği gibi, Orta Doğudaki taçlı başlar birer birer azaldıkça, kendi durumunu kurtarmak isteyen Şah, halkı memnun edebilmek için İranda büyük bir kalkınma hareketine girişmiştir. Fakat bu hareket belli bir plân ve programa dayanmadığı ve bu yüzden Amerikan yardımı kesilince de enflâsyon ile beslendiği için, İrandaki hayat pahalılığı artmış ve orta sınıfın geçimi güçleşmiştir. Amini işbaşına gelir gelmez İran halkına enflâsyon ile mücadele edeceğine dâir söz vermek zorunu duyduğuna göre, kendini işbaşına getiren sebeplerin en önemlisini anlamış demektir.

Amininin işbaşındayken uğraşmak zorunda kalacağı güçlüklerden biri de, Parlâmento için dürüst seçimler yapılmasını sağlamak olacaktır. İran seçimlerinin bir türlü doğru dürüst olmamasının sebebi, görünürde idarenin bozukluğuna yüklenmekle beraber, halk arasında Şahın da İranda gerçek bir demokrasi istemediği fikri oldukça yaygındır. Gerçekten İrandaki demokrasi denemesi şimdiye kadar bütün taşlan Şahın elinde tatsız bir satranç oyunu olmaktan öteye gidememiştir. Amininin bu güçlüğü nasıl yeneceği, merakla beklenilmeye değer bir meseledir.

B A S I N

Gazeteler

Beyaz Sarayda bir Fransız

Geçenlerde bir gün, dünyanın başlıca ciddi gazetelerinden biri olan New York Times gazetesinde, birinci sayfanın saf alt köşesini üç sütun üzerine dolduran bir haberi okuyanlar ve bir resme bakanlar, dünya gazeteciliğinde yeni bir devrin başlamakta olduğunu anlamakta gecikmediler. Zira gazetenin birinci sayfasının sağ alt köşesinde arz-ı endam eden haber, dünyanın gittikçe karışan ciddi meseleleriyle ilgili değildi. Üstelik resmin de fazla kafa meşgul edecek bir tarafı bulunmuyordu.

New York Times'in birinci sayfasında üç sütun üzerine verilen haber "Beyaz Sarayda yeni Fransız alıçı"başlığını taşıyordu, İri puntolu başlığın hemen altında ise, yeni ahçı Verdon'un ahçı şapkalı, ahçı önlüklü muazzam bir fotoğrafı vardı. Yazı. New York Times'in hususi muhabiri Claiborne tarafından kaleme alınmıştı ve şöyle başlıyordu:

"Şimdi Beyaz Sarayın yeni bir ahçıbaşısı var. İsmi, Rene Verdon 36 yaşındadır ve uzun boyludur. Hem Amerika da hem de dışarda iyi bir ahçı olarak tanınmış olan Verdon işine, geçenlerde, Kennedy'nin Başbakan Macmillan ve 16 misafiri İçin verdiği öğle yemeği ile resmen başladı. Yemekten sonraki intiba, hiç bir şeyin İngiliz - Amerikan bağlarını kuvvetlendirmekte, Fransız alıçılığı kadar ileri rol oynıyamıyacağı merkezindeydi.

Verdon akşam üzeri Kennedy ailesinin akşam yemeğini hazırladı."

Yazı şöyle devam ediyordu:

"Beyaz Sarayın basın sözcüsü Pierre Salinger, bu günlerde pek çok yabancı misafirin beklendiğini açıklayınca Verdon'un Beyaz Saray için muvaffak angaje sebebi anlaşılmış oldu. Sözcü, şefe ödenen paranın Baş kanın hususi parasından ödeneceğini, Verdon'un resmi yemeklerde mutfakta yapılacak işler için tavsiyelerde bulunacağını söyledi. Salinger, Verdon'un Middieburg, Virginia'daki Glen Ora Başkanlık köşkünde çalışmıyacağını sözlerine ilâve etti.

Şimdiki duruma göre Verdon Beyaz Saraya iki ay için angaje edilmiş bulunmaktadır. Fakat bu müddetten sonra da kalıp kalmıyacağına dair Başkanlıktan herhangi bir emir çıkmamıştır.

Beyaz Sarayın, yemeklerinin nefaset' bakımından nadiren methedilen bir mutfağa sahip olduğu bilinmektedir. Söylentilere göre Kennedy'ler Şubattan beri bu yüzden yeni bir ahçı aramaktaydılar. O günlerde Londradaki Fransız Büyükelçisinin ahçısı Endonezyalı Bul Van Ha-n'ın Beyaz Saraya alınmasına çalışıldığı söylentileri dolaşıyordu. Bir müddet sonra bütün Amerikada şefin Kennedy'ye söyle bir telgraf çektiği öğrenildi: "Affedersiniz, bu seyahati yapamıyacağım Ve sizin şefiniz olmıyacağım"

Daha sonra Beyaz Sarayın, gerek döşenisiyle, gerek Kennedy'nin hususi surette yerleştirdiği hususî mutfağı ve geniş yemek odasıyla bir ev manzarası almağa başladığı resmen açıklandı. Mutfaktaki eşyalar, küçük bir sayfiye evinin eşyalarından başka stilde değildir. Yeni bun dolabı, misafir akınını lâyıkiyle karşılayacak büyüklüktedir. Cilâlı kısımlar otellerde kullanılan cinsten, iki paslanmaz çelik raf, hususî bir havalandırma tertibatı ve ak ağaç kaplamalı et kütüklerini ihtiva etmektedir.

New York Times'deki haber

Dünya dönüyor

Verdon, klâsik bir sosun esasını hasırlarken resmini çeken gazetecilere mutfaktaki aletlere karşı hayranlığını, gayet iyi seçtiği "vraiment remarquable" kelimeleriyle ifade etmekten kendini alamadı. Beyaz Sarayda Macmillan'ın bulunduğu öğle yemeğindeki mönü mevsime uygun olarak hazırlanmıştı. Temek Chablis şarabıyla pişen ve Vincent sosuyla servisi yapılan alabalıkla başladı. Yanında mayonezli, ezilmiş mevsim teresi ve ıspanak bulunuyordu. Baş yemek olan enginarlı, kaynamış sığır filetosu, domates ve tereyağıyla yapılmış sosla kaplanmıştı. Baş yemeği, büyük boylarda kuşkonmazla Malta sosu takip eti. Malta sosunun esası, Hollanda sosunun portakal suyuyla karışımıdır.

Yumurtanın beyazı ve şekerle yapılan sos, çilek ve çikolatalı dondurma ile beraber verildi. Daha sonra şefin "desir d'avril" dediği beyaz krema ile süslenmiş eflâtun şekerleme getirildi.

Aşamki hususi yemekten sonra, Başkan şefe tebriklerini iletti.

Verdon, yemeklerinden ziyade ormanlarıyla tanınmış, Fransanın balı sahilinde bulunan Pouzauges köyünde doğmuştur. Babasının bir pasta salonu vardır. Küçükken Verdon babasına yardım eder, köydeki komşularına sabahları ekmek satardı."

Bıkkın kütleler

Ciddi Nevir Terk Times'in birinci sayfasına lâyık bulduğu bu yatı dünya basınının su anda karşı karşıya olduğu bir dertle ilgilidir. Okuyucu kütleleri yıllardır aynı şekilde tekrarlanan haberlerden bıkmışlardır: Soğuk Harp, Silâhsızlanma Konferansı, Birleşmiş Milletler, Rus liderinin nutku, Amerikan liderinin nutku.. Bu yüzden her tarafta gazete tirajları düşmektedir. Geçenlerde İngilterede toplanan ve bu konuyu görüşen bir konferansta da bu neticeye varılmıştır. Zira okuyup yazma bilenlerin adedi artmakta ve gazetelerin kalitesi düzelmekteyken okuyucu miktarı azalmaktadır. Tabii bunda televizyonun rekabeti rol oynamıyor değildir ama, asıl halktaki bıkkınlıktır ki gazete satışlarım düşürmektedir. Bu yüzden de halka, o ciddi haberlerin yanında Kennedy'nin ahçısı büyük manşetlerle tanıtılmaktadır. Böylece en ciddi gazetelerin dahi, bir ailenin bütün fertleri tarafından alâkayla okunabilecek fasıllar taşımasına dikkat edilmektedir.

Nitekim New York Times'n aynı sayısında, Kennedy'nin ahçısıyla alâkalı haberin yanında bir başka haber şu başlığı taşımaktadır: "Kennedy'-nin golf topu gizli servis mensuplarından birinin basına çarptı."

SANATÇI ve DÜNYASI

NEVİT KODALLI

M. Sunullah ARISOY

İlham" denilen şimşek gibi bir şeymiş! Sanatçı herhangi bir olayı yüreğinde duyar, yaşarmış sonra işte o şimşek birden bire çakarmış, çakınca da eser çıkıverirmiş orta yere ! Şiirse şiir, besteyse beste, her neyse..

Bir başkası da şu: Bu "ilham" denilen şey, bir kuşmuş! Gözle görülmez, elle tutulmaz, nerelerde, nasıl yaşadığı bilinmez bir kuş. İşte o kuş, sanatçı denilen kişilerle ahbablık edermiş yalnız. Ama sanatçıya bile görünmezmiş. Gelir omuzbaşına konarmış, kulağına usul usul, "cik.. cik.. ciik.." diye ötermiş. Bundan sonrası kolay. Sanatçıyı tutabilirseniz tutun. O "İlham Kuşu"-nun "cik.. cik_ ciik.." leri var ya, İşte onlar, sanatçının kaleminden şiir olur dökülür, beste olur çıkarmış!

Nevit Kodallıyla konuşurken aklıma geldi, sorayım dedim. Sordum:

"— Senin" dedim, "İlhamın şimşek gibi mi çakar, yoksa kuş gibi mi öter? Hangi çeşittendir?"

Birden duraladı. Yüzüme baktı. Hani kendisiyle eğleniyor muyum diye. Anlattım. Geçenlerde bir yerde konuşurken, bir aydın kişi sanatçının nasıl olması gerektiğini, eserini nasıl yazabileceğini açık açık, kesin yargılarla anlatmıştı bana. Ona göre ilham "şimşek"ti. Daha önceleri de "kuş" olduğunu söylemişlerdi. Ben de iki arada bir derede kaldım. Kuş mu, şimşek mi? Nerden bilirim? Hazır karşımda bir sanatçı oturuyor. Bir besteci. Senfoniler, oratoryolar, sonatlar bestelemiş, çeşitli ülkelerde besteleri çalınmış bir kişi. Bu işin en iyisini o bilir dedim. Öğreneyim de meraktan kurtulayım. Bunları anlatınca Nevit Kodallıya, başladı gülmeye.. Uzun uzun güldü İçimden, tamam dedim Kodallının "İlham"ı ne kuş, **ne şimşek. Bir başka çeşitten demek bununki. Gülmeyle falan geliyor. İster misin, şimdi şöyle ivedice bir beste yapıversin şuracıkta!**

"— Ben İlhamın böylesine hiç rastlamadım kardeşim!" dedi." Senin anlattıklarını dinleyince bana hiç İlham gelmediğini anladım. Demek yok benim İlhamım!"

Olur şey değil! Hangi sanatçıyla konuşsam buna benzer şeyler söylüyorlar. Bir, sanatçı olmıyanlar tanıyor demek bu "İlhan'ı. Kimine kuş görünüyor, kimine şimşek. Ama sanatçılardan hemen hiç, tanıyan yok. Sağlam, kalıcı sanat eseri ortaya koymanın "İlhan'la değil de, çalışmayla, bilgiyle, kılı kırk yaran bir işçilikle olduğunu söylüyorlar. Elbette bir etkilenme var, bir duyarlık var işin içinde. Ama öyle çakan şimşekler, öten kuşlar yok. Bir anda yazılıp, ortaya çıkıveren gerçek sanat eseri yok. Çevrenin, kişilerin, olayların sanatçıda bir yankılanması oluyor. Sanatçı bu yankılanmayı değerlendiriyor, biçimlendiriyor, sonra eser ola rak ortaya çıkarıyor. Ama bir anda olmuyor bütün işler. Bir çok "an"larda.. Yıllarca süreni var. Nevit Kodallı, Cahit Külebinin "Atatürk Kurtuluş Savaşında" adlı uzun şiirini bir "Atatürk Oratoryosu' olarak besteleyebilmek için iki yıl çalışmış.

"— Senin anlattığın İlhamla olur mu bu?" dedi.

Düşündüm: Olmaz gerçekten. öyleya tutun ki, Kodallının "İlham"ı şimşek çeşidinden olsun. İki yıl, sabah akşam kulağının dibinde, gözünün önünde şimşek çakmasına kim dayanabilir? Kuş da olsa öyle, İki yıl, Tanrının günü "cik.. cik.. ciik." sesi dinlenir mi?

Nevit Kodallı otuzaltısında bir genç adam. Mersinli. Binbir sesten kurulu bir dünyası var. O dünyadan derleyip, devşirdiği, yeni baştan biçimlediği, kurduğu sesleri bizlere sunuyor. Çalışmaya durdu mu, ayaklarında derman kalmıyor. Piyanosunun yakınında bir masa. Masada nota kağıdıyla bir kalem. Piyano açık. Kodallı ayakta. Odanın içinde bir aşağı bir yukarı, bir yukarı bir aşağı... Bu dikey gidiş gelişlerden bir şey çıkmadı mı, daire biçimi dönüşler başlıyor. Sancılı bir adam o sıralarda Kodallı. Evde sinek sesi bile yok. Bir odanın içinde, bir Nevit Kodallı döner durur, dolaşır durur. Sonra hemen masaya koşturur, nota kağıdına kendi ses dünyasından çetin bir savaş sonunda çekip çıkardığı üç beş sesin İşaretini, notasını, dizer. Kuşkulandı mı o sesten, piyanosu yanında, hemen piyanonun başına geçer, bulduğu sesi çalar, dinler. Piyanoda önünü ardını bir iyice dener o sesin. Oldu oldu, olmadı mı ses gitti demektir. Gider. Sonra bir yenisi, bir başkası..

Ve böylece, bir eser için yüzlerce, binlerce sesle kıyasıya bir savaşa tutulur. Bir ölüm kalım savaşı. Çetin, yorucu Ama sonunda Kodallı eserini bitirir. O birbirinden değişik, birbirinden başka binlerle

15

MAYIS

İkinci çekilişte

10 apartman dairesi
1 adet 100.000 lira
2 adet 50.000 lira
ve
1620 kişiye 400.000 liralık
çeşitli para ikramiyeleri

15

son para yatırma günü

MAYIS

15

YAPI VE KREDİ BANKASI

her 100 liraya ayrı bir kur'a numarası

sesin içinden dilediğini seçip alabilmenin, dileği bir biçime sokabilmenin mutluluğu, durup dinlenmeden dolaşıp durmanın yorgunluğu onu şöyle bir rahat koltuğa oturtur. Kafasının içinde, düzene, biçime girmiş seslerin uygun adım geçişleri vardır. Yorulmuş ama yenilmemiştir.

Özellikle müzik sanatıyla uğraşan sanatçılarla konuştukça bir gerçek iyice beliriyor. Sanatçının gelişebilmesi, yetişebilmesi için bir ortam bulması gerekli. Bu ortamı önce aile çevresi hazırlıyor. Okul, olsa olsa bilgi yönünden bir destek, bir' yardımcı. Herşeyden önce, anlayışlı bir aile çevresi. Gökten zembille inmiyor ki sanatçı denilen adam. Bir kişiyi sanatçı yapacak, iyi, yetişkin sanatçı yapacak yeteneklerin bir yerlerden besilenmesi, uygun bir ortamda yeşermesi gerekiyor. Nerede bulacak bunu ? Ailede. İşte Nevit Kodallı. Mersinde doğmuş, ilk, orta öğrenimini Mersinde yapmış bir çocuğun, özellikle batı müziğine karşı, bir eğilimi nasıl olur? Olmasına olur belki ama, bizim ülkemizin koşulları çoklukla önler bu eğilimi. Başka bir yöne çevirir. Meselâ Nevit Kodallının müziğe karşı olan eğilimi onu bir alaturkacı yapsaydı, olağan sayılabilirdi. Ortam, ülkenin genel ortamı, kişiyi o yöne İter çünkü. Bundan yirmiiki yıl önce bir Anadolu şehrinde doğup büyümekte olan bir çocuğun, bugün karşımıza önde gelen bir kompozitör olarak çıkması, bu ortamı bulabilmesi konusunda düşünülmeli değil midir? Anlatanca Kodallı, ailenin önemi olanca açıklığı, seçikliğiyle ortaya çıkıverdi.

Kodallılar beş kardeş. En küçükleri Nevit. Ablasıyla ağabeyleri amatör muzisyenmişler. Ablası piyano çalarmış. Büyük ağabeysi keman, viyolonsel, mandolin çalar, küçük kompozisyonlar yaparmış. Bir ağabeysi keman, biri de mandolin çalarmış. Nevit Kodallı da mandolinle işe başlamış. Daha dokuz on yanlarındayken çalmaya başlamış. Hep batı müziğinden parçalar çalarlarmış. Evlerinde bir kuartet yaparlar, aile içinde konserler verirtermiş. Nevit Kodallıyı kompozitör yapan Mersinin havası değil, ailenin havası. Ailede bulduğu uygun ortam. Ablasının piyanosu, ağabeylerinin kemanları, mandolinleri. Özellikle de onların batı müziğini çalmaları. Ablasıyla ağabeyleri alaturkacı olsalardı ne olurdu acaba? Herhalde Nevit Kodallı bir alaturkacı olurdu. Gene severdi müziği ama içinde bulunduğu ortam, onun yeteneğini böyle değil de şöyle geliştirirdi. İyi ki, batı gereklerini kavramış, sevmiş, anlamış bir aile çevresi varmış Nevit Kodallının. Yoksa, bize şimdi uyuşturucu bap gibi alaturka besteler yapacaktı. Tanrı korumuş! Nevit Kodallı böyle diyor. Diyor ki:

"— Uyuşturucu madde kullanmayı kanun yasak etmiştir. Ağır cezası var. Afyon izne bağlı olarak ekimi yapılan bir bitkidir. Esrar kullanmak yasaktır. Peki bu alaturka müziği çalmak neden yasak değil? Bu Türk müziği değildir. Piyasada dolaşıp duran, radyolarımızın da elinden geldiğince sabah akşam yaymaya çalıştığı müzik, bizim müziğimiz değildir. Uyuşturucu bir maddedir bu. Yeterliğini yitirmiş bir müziktir. Bu bir çeşit halka afyon yutturmak demektir. Suç değil mi?"

Peki ne yapmalı? Ne yapmak da bu "uyuşturucu müzik"ten kurtarmalı ülkeyi? Nevit Kodallıya bunu soruyorum. Cevabı, kısa ve kesin:

"— Uzun boylu düşünmeğe ihtiyaç yok" diyor. "Ne yapacağımız gün gibi belli. Örneğimiz var. Atatürkün, yalnız Atatürkün dediğini yapmak. O kadar.."

Dönüp dolaşıyoruz hangi alanda olursa olsun, hep gelip Atatürkte, onun düşüncelerinde kurtuluşumuzu buluyoruz. Ama bir türlü Atatürkün dediklerini olduğu gibi, anlamına, ruhuna en uygun şekilde uygulayamıyoruz. Sanıyoruz ki, "Atatürk izindeyiz!" demek, Atatürkün izinde olmaktır! Değil işte. Ne demiş Atatürk? Demiş ki: "Bir milletin yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletilmeye yeltenilen musiki, yüz ağartacak değerde olmaktan Uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Milli ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son musiki kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu sayede, Türk Milli musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir."

Nevit Kodallıyla bu konu üzerinde uzun uzun konuştuk. Kodallı, ilk bestesini daha on yaşlarındayken "İki mandolin ve gitar için trio" adıyla yapmış. Ortaokuldan sonra Konservatuara girmiş. Necil Kâzım Aksesle kompozisyon çalışmış. Kendisinden bir yıl sonra Konservatuara giren Bülent Arelle birlikte, bir sınıf atlıyarak 1947 de kompozisyon ve orkestra şefliği bölümlerini bitirmiş. Aynı yıl Avrupa sınavını kazanmış, Pariste "Ecole Normale de Musique"e devam etmiş. Ünlü kompozitör Arthur Honegger'le kompozisyon çalışmış. 1953 de Türkiyeye dönmüş. Daha armoni sınıfındayken "Piyano için Destan' adlı kompozisyonu öğrenci konserinde çalınmış. Kendisi kompozisyon adını verebileceği eser terini 1945 den sonra yaptığını söylüyor. "Üç Piyano Parçası", "Yaylı Sazlar Seksteti", "Poemter" adı altında şan ve piyano için bir albüm, "Orkestra için süit", "Senfoni", "Sinfonietta", "Piyano Sonata" şan ve piyano için "Pastiş-Üç Benzetme", "Atatürk Oratoryosu", "Keman için Poem", "İki Lied", Van Gogh Operası, "Garip Şarkılar Albümü" yaptığı bestelerin başlıcaları. Bir de Antigone'yi Bale Pandomim yapmış. Bestelerimin birçoğu batı ülkelerinde ve festivallerde sık sık çalmıyor. Bazıları da Türkiyede çalınmış. Oratoryo, Van Gogh ve başka eserler. Ama Türk Kompozitörlerinin eserlerinin, Türkiyede neden daha çok çalınması yoluna gidilmez? Bu işin hikmeti sual olunmaz. Ayrı ve acı bir yara bu. Ama Kodallı, şimdi yeni bir operanın üzerinde çalışıyor.

Gerçek Türk müziğini Kodallılar, Usmanbaşlar, Areller, Saygunlar, Aksesler, Erkinler gibi sanatçılar kuruyor. Değerleri bilinecek. Ama biraz geç.

A.B.D.

Eğitim

Necmiye Arkun önündeki dosyayı açtı ve içinden birkaç tane, mecmua tipinde ingilizce gazete çıkardı. Bunlardan birinde, Scholastıc Teacher'de Türkiyeye ait birçok yazılar vardı. Necmiye Arkun karşısındaki gazeteciye bu yazıları gösterdi. Scholastıc Teacher Türkiyeye hasrettiği uzun yazıya "iki kıtanın hudut bekçisi" başlığını koymuştu. Bu yazı Atatürkten, 27 Mayıs inkılâbından, İnönüden ve Yassıadadan bahsediyor, objektif bir gözle bugünün Türkiyesini ele alıyor ve onu iyi bir şekilde tanıtıyordu.

Necmiye Arkun gazeteden birkaç sayfa daha çevirdi ve aradığı portreyi bulunca durdu. Bu, Türkiyenin Başkanı Cemal Gürselin bir portresiydi Altında şu satırlar yazılıydı: Bu şahsı tanıyor musunuz? Kimdir ve neler yapmıştır?

Scholastıc Teacher Amerikada ilk ve orta okullar, liseler için çıkan sayısız okul gazetelerinden biridir. Bu gazeteler öğrencilere dünyadaki yeni olayları, siyaset dahil, bütün olup bitenleri en ilgi çekici bir şekilde anlatır. Son sayfalarında sualler, egzersizler, resimli meseleler vardır. Çocuklar hafta sonu tatiline giderken kendilerine bunlar bedava dağıtılır. Sondaki suallere cevap veren meseleleri çözen çocuklar böylece memleketlerinde ve dünyada o hafta cereyan eden bütün ilgi çekici hâdise ve yenilikleri öğrenmiş olurlar.

Necmiye Arkun dosyasını kapatırken:

"— İşte Amerikan okullarında en çok önem verilen şeylerden biri bu cemiyet bilgisidir. Öğrenci elbette ki kendisini yetiştirecek klasik bilgilere muhtaçtır. Ama bugünün cemiyetinde faydalı bir insan olarak gelişmesi biraz da bugünün hâdiselerini yalandan takip edip kıyaslamalar yapabilmesine bağlıdır. İşte gene bu kaygu iledir ki son başkan seçiminde Amerikada her okul kendi kendine bir seçim oyunu oynamış, öğrenciler kendi kanaatlerine göre oylarım kullanıp kendi aralarında beğendikleri adayı seçmişlerdir. Tabii bunun bir oyundan ibaret olduğunu kendileri de biliyorlardı. Ama bu oyun onlara kimi ve niçin seçmek istediklerini düşünmek,, onlara toplu ' bir halde tertiple siyasi münakaşa yapmak, kazanmasını veya kaybetmesini öğrenmek imkânını sağlamıştır. Bu ve buna benzer faaliyetler çocukların cemiyetle olan ilgilerini devamlı surette uyanık tutmaktadır" dedi.

Necmiye Arkun
Bir iyiniyet elçisi

Önemli bir geçiş

Necmiye Arkun bundan bir sene evvel Millî Eğitim bakanlığı tarafından, bilgi ve görgüsünü arttırmak üzere Amerikaya gönderilmişti. Kendisi matematik ve fransızca öğretmenidir. Bir sene müddetle Amerikanın birçok mıntıkalarını dolaşmış, İlk ve orta okullardaki tedris sistemini tetkik etmiştir. Amerikada en çok beğendiği şey, Kindergarten'ler olmuştur. Bu, bir nevi ana sınıfıdır, ama bizim bildiğimiz ana sınıfından çok değişiktir. Necmiye Arkuna göre çocuğun evden okula geçiş senesi onun bütün hayatında rol oynıyacak kadar önemli bir geçit teşkil etmektedir. İşte Kindergarten, çocuğun bu devresini mükemmel bir şekilde ayarlıyan bir nevi "okula hazırlık" sınıfıdır ki, başlıca gayesi çocuğu okuldan soğutmamak, çocuğa okulu sevdirmektir. Bu sınıfın öğretmenleri diğer öğretmenlerden değişik bir şekilde, çocuk psikolojisi üzerinde daha fazla durularak yetiştirilirler. Bu öğretmenler aynı zamanda kendilerine has usûllerle çocuklara sanat aşkını aşılayan birer sanatkârdırlar.

Amerikada ilk okullar altı sınıftır. Vîrginia eyaletinde ise yedi sınıftır. Bu fark, orta ve lisede kaybolur. Necmiye Arkuna göre bugün Amerikada beğenilen birçok şeyleri Türkiyede tatbik etmeye imkan yoktur ama bu kinderg-arten'ler üzerinde durmak pek ala mümkündür.

iyi vatandaş ve İmkânlar

Bütün Amerikan okullarında üzerinde pek çok durulan şey, çocuğu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Her sınıfta kara tahtanın başında bir Amerikan bayrağı asılıdır. Öğrenciler sabahları vazifeye başlamadan evvel Amerikaya sadakat yemini ederler. Bu yeminde hak ve hukuka, kanuna ve insan hürriyetine bağlılıklarını belirtirler. Ama Amerikada iyi vatandaşlık anlayışı bir kuru yeminden veya bayrak merasiminden ibaret değildir. Meselâ sokağa çöp atmamak, dâima yardıma hazır olmak, mesuliyetleri paylaşmak bu yeminden de önemlidir.

Amerikada eski ve yeni her okul binası okul olmak için yapılmıştır. Yeni binalarda muhteşem Jimnastik salonları, yüzme havuzları, konferans salonları vardır. Eskilerinde bunlar bulunmaz ama, bunlarda da en iyi şekilde çocuk okutulur. Meselâ "münferit sıra" usûlü eski ve yeni her okulda mevcuttur. Çocuk yalnız başına bir sıraya oturtulunca şahsiyetine daha fazla önem vermeye alışır. Meselâ kopya etmek aklına gelmez. Herkes kadar yapabileceği fikrine çabucak alışır.

Sınıflar yirmi beş, nihayet otuz kişiliktir. Bu adet otuz beşe çıkınca, artık gazetelerin tenkidinden kurtul* maya imkân yoktur. Laboratuarlar ve birçok derslerin nazariyattan çıkıp tatbikata geçirilişi çocukların en zor konuları çabuk öğrenmelerini sağlar.

Amerikadaki bütün bu İmkânlara rağmen nazari bilginin birçok memleketlere kıyasen zayıf olduğu söylenebilir. Fakat bu, vasıtalarla olsun, yetiştirme tarzı ile olsun mükemmel bir,surette telâfi edilmiştir. Umumi kültürün zayıf olduğunu hissetmemek imkânsızdır. Buna mukabil herkes kendisine lüzumlu olan işi çok iyi öğrenir. Okulda çocuğa istidatlarım keşfetmek ve cemiyete en verimli bir seklide ve branşta çalışmak imkânı verilir. Meselâ bir Home Economic dersinde kız çocukları dikiş, giyim ve süslenmek sanatı da öğrenirler. Büyüyen bir kız vücudunda vuku bulacak değişiklikleri daha evvel televizyon derslerinden öğrenir. Bülûğ yaşına gelen bir oğlan çocuk ta keza aynı şekilde aydınlatılmıştır. Erkek çocuklar iş dersinde el hünerlerini göstermesini öğrenirler. Bir Social Study dersinde ise çocuk, tarihi, coğrafyayı, yurt bilgisini ve dans birçok lüzumlu bilgileri bir arada çâzip bir şekilde öğrenme fırsatını bulur.

Karne nedir?

Amerikada karne yalnızca rakamların sıralandığı bir sınıf geçme vasıtan değildir. Karne verilirken nazarı itibara alınan şeylerden biri de çocuğun itiyatlarıdır. Çalışma itiyadına ayrılan yer elbette büyüktür ama, çocuk arkadaşları ile nasıl geçinir, çocuk okul faaliyetlerine, jimnastiğe, ne derece ilgilidir, nizamnameye arzu İle mi riayet etmektedir ve bunun manasını anlamış mıdır, yeni şeylere karşı ilgi duyar mı, kendine karsı itimadı var mıdır, zekası, diğer kabiliyetleri normal mıdır? İşte bütün bu soruların cevaplandırılabilmesidir ki çocuğun yetiştirilmesinde en önemli rolü oynar. Okulun gayesi çocuğu fizik, moral ve sosyal inkişaflarında sevk ve idare etmek, ona alabileceği bilgiyi en verimli bir şeklide vermektir.

Çocuk okula bir saat gecikirse İlgili memur derhal eve telefon eder. Ailesinin bilgisi varsa mesele yoktur. Çocuğa baskı yapılmaz, ama her hareketi takip edilir. Bu sevk ve idarede çatık kaş, bağırma, baskı, çocuğa aşağılık duygusu aşılamak yoktur. Ceza vardır. Mesela okula geç kalan bir öğrenci herkesten geç çıkıp fazladan ders yapar veya kabahati ile mütenasip bir ceza görür.

Servis

Okulda bazı yardımcı servisler vardır ki bunlar hakikaten önemlidir. Bunlardan biri "Guldence Service" denilen rehberlik servisidir. Amerikada çocuk, söylendiği *gibi,* aklına esen dersleri alıp okumaz. Bu işte bilgili bir "rehber öğretmen" vardır, çocuğu yardım eder, daha doğrusu ondaki kabiliyetlere güre ona bir program çizer. Ama önemli dersleri kaytarmak diye birsey yoktur. "Homebound instruction"da çok önemlidir. Hastalık dolayısıyla uzun zaman okula gidemiyecek çocukların ayağına giden öğretmenler çocukları yetiştirir ve onların sene kaybedip ümitsizliğe düşmelerine meydan vermezler. "Substitute teacher" servisine gelince bu, gayet pratik ve çok ta faydalıdır. Her öğretmenin yerini tutabilecek bir yedek öğretmen vardır.

Moda

Bluzun kazandığı önem

Bu senenin yıldızı bluzlardır. Vaktiyle, "bir bluz - etek" diye küçümseyerek bahsedilen kıyafet, bugünün en güzel kıyafeti oldu. Artık bütün tayyörlerin içinde, hattâ yazlık küçük tayyörlerin içinde birer tane çıtır pıtır bluz var. Bilhassa tayyör ceketleri veya truakar astarları ile es kumaşlardan yapılmış bluzlar çok modadır ve giyimli bir kıyafet teşkil etmektedir.

Bu sene bluzlar daha ziyade eteğin üzerine düşürülerek giyiliyor. Eteğin içine sokulan bluzlar bile bol düşüşlü oluyor, yani pensle vücuda oturtulmuyor. Yalnız, bir düğüm şeklinde bağlanan ince eşarp yakalar veya fiyonk şeklinde bağlanan yakala çok tutunmuştur. Klasik bebe yakalar veya klâsik şömizye yakalar ise azdır. Düz kumaşlarda olsun, emprime kumaşlarda olsun baştan başa plise bluzlar çoktur ve bunlar başlıbaşına süslü bir kıyafet teşkil edebilecek kadar revaçtadır. Astarı yüzünden pahalı tâbiri bu sene birçok tayyörler İçin kolaylıkla kullanılabilecektir. Çünkü çok ağır ve kıymetli dantellerden yapılmış küçücük, kolsuz bluzlara refakat için tayyörler bu aynı danteller veya gipurlarla astarlanmıştır. Bir tanınmış Fransız terzisi "bu sene baharı yapan bluzlardır" demiştir. Düz keten ve poplinlerden etek üstüne düşürülecek şekilde biraz uzunca yapılan tam kolsuz, ekseri yandan düğmeli sâde bluzlar ise, bir döpyes vazifesi görecek ve pratik kadın için kolay bir kıyafet olacaktır.

Geceleri ise renkli floştan tığla örülmüş bir küçücük bluz, dar bir etekle en kibar ve en yeni bir kıyafet olarak giyilecektir.

Dekorasyon

Son senelerde bir matem rengi olmaktan çıkan ve birçok İnşaatlarda, çeşitli şekillerde kullanılan siyah renk, nihayet sofraya, mutfağa ve banyoya kadar girmiştir. Siyah, bugünün görüşüne göre bir canlılık ve neşe sembolu olmaya başlamıştır. Tabii bu rengi çok dikkatli ve ölçülü kullanmak ta şartır. Tek bir siyah kanape yahut odanın muhtelif yerlerine serpiştirilmiş, siyah yastıklar, yerde bir büyük siyah vazo, bir odaya hoş bir değişik manzara verebilir ama, yanyana yığılmış siyah kanapeler, siyah kalın perdeler, kısaca siyahın fazla kullanılışı tamamile aksi bir tesir yapar ve işte o zaman siyah gene eski iç karartıcı matem rengi özelliğini kazanır.

Bembeyaz bir örtü üzerine konulacak olan siyah sofra, tabakları sesenin yeniliğidir. Siyah fayans tabaklar, siyah saplı şık çatal kaşık takımları, küçük bir siyah sofra vazosu, kalın plâstikten imâl edilen siyah kâseler, ekmeklik, tuzluklar, aynı zamanda bir eşarp vazifesi görebilecek kadar ince ve zarif siyahlı beyazlı keten peçeteler bu sene pek çok modadır.

Birçok yeni mutfakların duvarları çabucak silinen ve kir göstermeyen siyah vinileksle kaplanmıştır. Amerikada çok kullanılan pembe, mavi veya cam göbeği rengindeki tava ve kapların yerini, gene bizim bildiğimiz siyah tavalar ve kaplar almıştır ama, bunlar çabucak silinip parlatılabilen yeni maddelerden yapılmaktadır. Siyah emaye bilhassa kullanılmaktadır.

Siyah banyo küveti modası memleketimize çoktan gelmişti. Şimdi siyahlı beyazlı havlular, siyah banyo sandalyaları da pek modadır.' Hattâ birçok banyoları siyah hanlarla kaplamaktadırlar.

MUSİKİ

Konserler

Suna Kan resitali

Bu mevsim Kontiya'nın Saray sinemasında düzenlediği resitallerin hiçbiri gişe başarısına ulaşamadı. Suna Kanın resitali de, Saray sineması konserleri devamlılarının bu yıl musikiye karşı gösterdikleri isteksizliği gideremedi. Gene salonda pekçok boş yer vardı.

Üstelik bu kere dinleyicilerin çoğunluğu, program boyunca memnuniyetsizliklerini -nezaketsizliğe kaçarak olmasa bile- belli etmekten geri kalmadılar. .Bu memnuniyetsizliğin sebebi, Suna Kanın kusurlarıyla değil, aksine, vasıflarından biriyle alâkalıdır. Suna Kan, Türk bestecilerine kargı bir mesuliyet taşıdığını İdrak etmiş seyrek icracılarımızdan -dır. Programına iki tane Türk eseri koymuştu: İlhan Usmanbaşın keman ve piyano için Beş Çalışmasıyla, Adnan Saygunun sonatı. Bunlardan Usmanbaşın eseri çağımız musikisinin dil yeniliklerinden birini aksettiren bir musikidir. Suna Kan bununla da kalmamış, programına iki modern besteci daha almıştı: Bartok ile Henk Badings.. Gerçi Bartok'un Rumen Danslarında olsun, Badings'in Capriccio'sunda olsun, modern musikiye kulağı alışmamış bir dinleyicinin yadırgayacağı hiçbir şey yoktu ama, bu İki ismi programda görmek bile uyuşuk zevkli dinleyicileri rahatsız etmiye yeterdi. Bunu önceden sezip tedbirli davranan Kontiya firması, dinleyicileri gişeden daha da uzaklaştırmamak için programı önceden ilân etmemeyi tercih etmişti. Ama gene de, Suna Kanın Türk bestecilerine ve modern sanata karşı tutumunu övmek isteyen bazı gazetelerde konser programı önceden açıklanmıştı. Resitalde dinleyici azlığının bu yüzden olduğu da düşünülebilir.

Konserin ilk bölümünün son parçası olan Saygun sonatı bitip de dinleyiciler antrakta çıkarken' etrafa kulak verenler birçok dinleyicinin ağzından "rezalet"- kelimesini duydular. Saygunun Cesar Franck, Chausson, Fransız empresyonizmi ve Türk halk musikisi karışımı sonatında tembel kulakları okşamıyacak hiçbir şey yoktu. Aslında dinleyicilerin tepkisi eseri İlk defa duymuş olmaları sebebiyleydi. Beethoven'in tanınmamış bir eseri, bir Türk bestecisinin adıyla sunulsaydı tepkinin başka türlü olmıyacağı kestirilebilirdi. Hele sıra. İlhan Usmanbaşın, Saygununkinden elli yıl daha ilerde bir üslûpta yazmış olduğu parçalara geldiğinde, icra sırasında dinleyici çoğunluğunun memnuniyetsizliği dikkatli kulakların işitebileceği kadar yükselmiye başladı.

Suna Kan böyle bir programla böyle bir dinleyici topluluğu karşısına çıkmakla büyük bir risk göze almış, fakat sanata karsı, hele yaşadığı memleketin sanat idealine karşı mesuliyetini tanıdığım ispat etmiştir. Peki onu destekliyen yok muydu? Vardı: Galerideki gerçek sanatseverler— Hele İlhan Usmanbaşın eserinin çalınması bittiğinde eseri ve Suna Kam candan alkışlıyanlar onlar oldular.

Kolejdeki konser

Ertesi gün Suna Kan, Arnavutköy Kız Kolejinde, daha anlayışlı bir dinleyici topluluğu önünde, bir resital daha verdi. Konserine, bir gün önce çaldığı Pergolesi sonatıyla başladı. Mozart'ın si bemol sonatıyla ve Jean Martinon'un solo sonatıyla devam etti. İkinci bölümde eşlik piyanisti Ferhunde Erkin, Ulvi Cemal Erkinin piyano için "Duyuşlar"ını çaldı ve program Adnan Saygunun keman ve piyano için süitiyle bitti.

Her Od konserde de Suna Kan, yalnız yurdumuzun değil, günümüzün en büyük tefsircilerinden biri olduğunu, hele klasik, klâsik öncesi ve modern repertuarda eşine seyrek rastlanır başarıda bir kemancı olduğunu bir kere daha ispat etti. İki konserden birincisi, programda Türk sanat musikisinin şaheserlerinden birini, İlhan Usmanbaşın Beş Çalışmasını taşıması bakımından daha da büyük bir Önem taşıyordu.

İcra, yorum ve program bakımından Suna Kan konserleri, 1960 - 61 İstanbul konser mevsiminin en başarılı resitalleri sayılabilir.

Suna Kan
Sihirli parmaklar

Tanınmamış eserler konseri

Bitirdiğimiz hafta İstanbulda, Atlas sinemasında, mevsimin en seçkin konserlerinden birini veren "Gruppo Musiche Rare" adlı İtalyan kuarteti, adından da anlaşılabileceği gibi, ya az tanınmış, ya da unutulmuş eski ve yeni eserleri tanıtmak vazifesini yüklenmiş bir topluluktu. Kuartetin iki programındaki eserlerden en az ikisi şunu ortaya koydu ki, bir eserin halk çoğunluğu tarafından ve zaman geçmesiyle, musibet ya da menfi bir hüküm giymesi, o eserin gerçek değerim ortaya koymaya yetmemektedir. Böyle bir eser. yüklüce ansiklopedilerde bile adına rastlanmıyan bir İtalyan bestecisinin kuartetiydi. Gambini adlı ve Beethoven çağdaşı bu bestecinin, sol minör kuartetine bakılırsa, XIX. yüzyılın ilk yarısının en güçlü yaratıcılarından biri sayılmamak için hiçbir eksiği yoktu. Programdaki bir başka "bilinmez" eser, Mozart'ın Milano kuarteti adını taşıyan bir do majör kuartetiydi. XVII. yüzyılın ünlü İtalyan oratoryocularından Carissimi'nin bir aryası, XX. yüzyıldan Pizzetti'nin iki şarkısından sonra, bütün bunlara kıyasla çok daha ünlü iki eserle, Hugo Wolf'un İtalyan Serenadı ve Malipiero'nun "Bispetti e Strambotti" adlı kuartetiyle program kapandı. Malipiero'nun kuarteti özellikle, bir yandan tekrarlanan figürlerin -ostinato'ların-, öte yandan bu figürlerin üzerinde beliren melodilerin yarattığı kaçınılmaz etki ile dinleyiciyi bağlıyordu.

İkinci programın şaheseri, Mozart'ın çağdaşı Avusturyalı besteci Dittersdorf'un, hayal genişliği, buluş zenginliği ve teknik ustalık örneği mi bemol majör kuartetiydi. Çağının en ünlü bestecilerinden olan Dittersdorf'un bugün yeniden tanınması bir yandan musiki bilginlerinin fildişi kulelerinden çıkıp halka doğru uzanmalarına, öte yandan da "Musiche Rare" gibi toplulukların teşebbüslerine bağlıydı. Programı açan dörtlü konserto, bestecisi Galuppi'nin kontrapunta ustalığını ortaya koymaktan daha ötede önem taşıyan bir eser değildi Paganini'nin mi mi-, nör kuarteti, üç çalgı eşliğiyle bir keman konsertosu sayılabilecek, eğlenceli bir gösteriş musikisiydi. Çağdaş İngiliz Benjamin Britten'in, soprano ve yaylılar için düzenlenmiş "A Charm of Lullabies" bu bestecinin

her fırsatta opera metodlarıyla, opera bestecisi olmasının şartladığı etki arayışlarıyla musiki yazdığını gösteriyor, melodilerindeyse zorlamadan kurtulamadığını sezdiriyordu.

Her iki programda da "vokal" eserlerdeki partisini başarıyla söyliyen soprano Franca Brunelli Arnaldi, sağlam tekniği ve üslûp görgüsü olan bir şarkıcıydı. Vittorio Emmanuele, Martha Marshall -kemanlar-, Lina Pettinelli Fagiuoli -viyola- ve Nerio Brunelli -viyolonselden kurulmuş topluluk, iki programı da salahiyetle, sevgiyle ve tam bir beraberlikle çaldı.

Michigan Bandosu

Michigan Üniversitesi bandosunun geçen hafta İstanbulda verdiği konserler üstün önemde bir musiki hadisesi olabilecekken, konserleri düzenliyenlerin bazı yanlış hükümleri yüzünden hem tadından, hem de öneminden birşeyler kaybetti. Bandonun Şubat ayından beri süregelmekte olan dünya gezisinin İstanbul bölümü ile alakalı teşkilat isini, Türk - Amerikan Üniversiteliler Derneği üstüne almıştı. Bando bugüne kadar her yerde, çok yüksek sayıda dinleyici önünde çalmakla da ün kazanmıştı, Öyleyse İstanbulda da mümkün olduğu kadar fazla İnsanın bir araya toplanması gerekiyordu. Bunun için Der nek, pek de muteber sayılmıyacak metodlara başvurdu. Bir kere bando, Michigan Üniversitesi Senfoni Orkestrası diye ilân edildi. Bir senfoni orkestrasıyla karşılaşacaklarını sanıp konsere gidenler, karşılarında bir bando görünce hayal sukutuna uğradılar. İkincisi, çok sayıda insanı konsere celbetmek gerektiğine göre, çok sayıda insanı alabilecek bir yer bulmalıydı. Dernek, seçilecek yerin konser vermiye uygun olup olmadığını hesaba katmadan, konser vermek için akla .gelecek son yeri. Spor ve Sergi Sarayını seçti. Spor ve Sergi Sarayı, tasavvur edilebilecek en kötü akustikli yerlerden biridir. Seslerin aksiseda yüzünden birbirine karıştığı bu hamam akustikli yerde, bandonun kusursuz icrasından bir zevk almak elde değildir. Bununla birlikte, Dr. William Revelli idaresindeki 94 kişilik topluluğun çıkardığı uğultulu gürültü herbir parçama uzun uzun alkışlanmasını sağlıyacak kadar tesirliydi.

Kültür

Doğu ile Batı karşı **karşıya**

Geçen ay iki Türk bestecisi, yurd dışında toplanan İki konferansta Türkiyeyi temsil ettiler. Bu iki besteci, Adnan Saygun ile İlhan Usmanbaştı. Konferanslardan biri, UNESCO Milletlerarası Musiki Heyetince, Tahranda düzenlenmişti. Öbürü de Japon, Amerikan, Hint ve Alman resmî makamları ve özel vakıflarınca Tokyoda düzenlenen "Doğu ve Batı Musikisi Karşılaşması" adlı kongre ve onu takip adan festivaldi. Adnan Saygun önce Tahran konferansına katılacak, sonra İlhan Usmanbaşla birlikte Tokyo kongresine gidecekti. Fakat Usmanbas, Tokyoya giderken, Tahrana uğradığında, Tahran konferansı süresince olup bitenler yüzünden sıtkı sıyrılmış ve Tokyoda da aynı şeylerin cereyan edeceğini tahmin ettiği için Japonyaya gitmekten vazgeçmiş bir Adnan Saygun buldu. Adnan Saygunu Tahranda bıktıran şey, kongreye katılan doğu memleketleri temsilcilerinin tesiriyle "doğu memleketlerinde musikinin batılılaşmayıp olduğu gibi korunması" hususunda alınan karardı. Karar, bir tek muhalif şerh ile kabul edilmişti: Adnan Saygunun terbiyle... Ama kararın kabul edilmesi Saygunu fena halde sinirlendirmişti. Usmanbaş onu, Tokyoya gitmeye kandıramadı. Aynı şahıslar belki orada da karşısına çıkacak, aynı karar belki orada da alınacaktı. Kendi memleketinde yıllar yılı gerici zihniyetle mücadele etmiş bir sanat savaşçısı ekalliyette kalmak ve uğrunda savaştığı davanın yıkıldığını görmek için mi kilometrelerce yolu aşacaktı?

İlhan Usmanbaş
Kültür hizmeti

Usmanbaş Tokyoya tek başına gitti. Japonyada neler olup bitti? Usmanbaş, Tokyodaki sonucun, Saygunu ümitsizlendirecek kadar kötü olmadığını belirtmekte ve "Aynı şeyler orada da oldu, aynı lâflar orada da söylendi Fakat bütünüyle sonuçta gericiler kaynadılar, gölgede kaldılar" demektedir.

İstanbul Sanat Festivali

Vali ve Belediye Başkanı Refik Tulga, İstanbul Sanat Festivalinin açılış konseri başlamadan önce yaptığı bir konuşmada, bu festivalin, İstanbulun sanat hayatının bir panoraması olduğunu belirttikten sonra. Cemal Reşit Rey idaresindeki Şehir Orkestrası, her fırsatta çaldığı Mozart'ın "Küçük Gece Musikisi"ni bir kere daha çaldı, basso Ayhan Baran her fırsatta söylediği aryaları -Mozart'ın "Sihirli Flüt"ünden Sarastro aryalarını- bir kere daha söyledi, kemancı Suna Kan tembelliği tuttuğunda el attığı Mozart sol majör keman konsertosunu bir kere daha çeldi ve sonra orkestra Beethoven'in beşinci senfonisi ile konseri bitirdi. Kader kapıyı çalmış, İstanbul Sanat Festivali başlamıştı. Tulganın dediği gibi bu festival gerçekten, İstanbulda sanat diye olup bitenlerin bir panoramasıydı, başka hiçbir şey de değildi.

İstanbul Sanat Festivali, "haydi bir festival yapalım" esintisiyle, son dakikada girişilen bir gösterişten başka birşey değildi. Festival denen olaylar derlemesi, en azından bir yıl önceden en ufak teferruatına kadar hazırlanır ve bütün dünyaya duyurulur. Halbuki, İstanbul Sanat Festivalinin düzenleyicileri böyle bir çabaya hiç lüzum görmemişlerdi. Sonra, bir sanat festivalinin, özellik taşıyan programlarla sunulması gerekir. Hele Türkiye gibi bestecilerinin "eserlerimiz çalınmıyor" diye sızlandıkları, tenkidcilerinin basmakalıp programlardan şikayet ettikleri, sinema meselesini aydın bir davranışla ele alanların ortada Türk filmciliği diye bugün yalnız bir takım halk zevki istismarcılarının bulunduğunu öne sürdükleri ve yabancı sanat filmlerinin gösterilmediğinden şikâyet ettikleri bir memlekette, o memleketin en büyük şehrinin adını taşıyan bir resmi festivali hazırlıyanların bu mevzularda daha hassas, daha titiz davranmaları, memleketin sanat meselelerini müsbet ve örnek olucu bir tutumla ele almaları gerekir. Halbuki İstanbul Sanat Festivali ile, mikroplu ve işlemekte olan bir yarayı teshir etmekten başka birşey yapmış olunmadı.

SİNEMA

Türkiye

Festivalimiz

Geçtiğimiz haftanın başındaki salı günü, İstanbul Belediyesi adına düzenlenenlerin ikincisi, yurdumuzşimdiye kadar yapılanların ise beşincisi olan "İstanbul Sanat Festivalinin Türk Filmleri Yarışması başladı. İstanbul gazetelerinde sürekli olarak sinema tenkitleri yazanlardan kurulu bir ön jüri, festivale katılacak ilk yedi asil, üç yedek filmi seçmişler, son güne kadar sıkısıkıya saklanan büyük jüri de, bu seçmelerden çok sonra açıklanmıştı. Mevsimin hayli ilerlemiş bulunması dolayısıyla gösterilecek filmlerin -daha önce de gösterilmiş olmaları: sebebiyle- doyurucu bir seyirci topluluğu çekmesini beklemek, biraz fazla iyimserlik olacaktır ama, buna karşılık Türk sinema pazarında gerekli ilgi, biç umulmıyacak bir şekilde uyanmış ve gelecek mevsim için yapılan film hazırlıklarında prodüktörleri daha uyanık davranmaya çağırmıştır. Bir başka olumlu örnek de Türk Film Dostları Derneğinin yarım bıraktığı festival geleneğini sürdürmek isteyen İstanbul Ga zeteciler Cemiyetinin I Türk Film Festivalindeki büyük Jürinin oynayan sanatçının ille de seslendirmede kendi konuşmasında ısrarı, bir sonraki sinema mevsiminde kendini göstermiş ve sanatçıların bir kısmı bu konuda dayatmışlardır.

Bir yıl gecikmeyle yapılan II.. Türk Film Festivaline katılmaya hak kazananlar Atıf Ylımazın "Ayşecik -Şeytan Çekici", Memduh Ünün Ölüm Peşimizde" ile "Kırık Çanaklar"-ı, Metin Erksanın "Gecelerin Ötesi", Atillâ Tokatlının "Denize İnen Sokak"!, Orhan Elmasın "Kanlı Firar"ı kak"ı Orhan Elmasın "Kanlı Firar"ı ve Osman F. Sedenin "Namus Uğruna" filmleridir. Tenkitçilerin seçtikleri arasında Orhan Elmasın "Kanlı Firar"ı, hiç hesapta yokken birdenbire rejisörünün tarih yanlışlığı yüzünden Atıf Yılmazın "Suçlu"-suna İtirazı dolayısıyla, kabul edilmiş ve- seçicilere sormadan-hazırlık komitesince yarışmaya sokulmuştur. Fakat festival başlamadan önce yapılan ilk itiraz Orhan Elmasa ait değildir. Büyük jüriyi yeterli bulmayan bir başka tenkitçi de jüriye girmeyi kabul etmemiş ve çekilmiştir. Festi' valin başladığı gün ise, hiç kazanma şansı olmayan bir çocuk filmiyle yarışmaya giren rejisör Atıf Yılmaz, seçmelere karşı çıkmış ve yaptıklarının içinde en iyisi olduğuna inandığı "Dolandırıcılar Şanı'nınne ne pahasına olursa olsun yazışmalarda yer almasını istemiştir.

Atıf Yılmazın dedikleri

Çok tatlı bir kırmızı ile çok tatlı bir küf yeşiline basılı antetli kâğıtlarına kopya kağıdıyla çoğaltılan ve festivalin büyük jüri üyeleriyle sinema tenkitçilerine elden dağıtılan mektubunu, rejisi? Atıf Yılmaz, sorumluluk payı düşen bir haksızlığı tamir edebilmek ümidiyle yazmıştır. "Dolandırıcılar Şahı"nın belki bir yanılma ve belki de maksatlı olarak yarışma dışı bırakılması, rejisörü pek üzmüştür. Ama İstanbulda bir düzine film tenkitçisi bulunduğunu vehmederek onlara film seçtiren ilk hazırlık komitesinin-Baha Gelenbevi, Burhan Arpad ve Zeki Faik İzerden kurulmuştur- bu çeşit hatalarla karşılaşmaları tabiidir. Ne olursa olsun, hata ortadadır ve düzeltilmesi gerekmektedir. Jüri üyelerinin kendisini armağan peşinde koşuyor sanmamaları için Atıf Yılmaz, I. Türk Film Festivalinden de elle tutulur örnekler vermektedir. Baha Gelenbevi, Sabahat Filmer ve Çetin Özkırımdan kurulu o yılın ön seçmeyi yapacak küçük jürisi, Özkırımın bütün dayatmalarına rağmen Yılmazın "Bu Vatanın Çocukları"nı kabul etmemiş, sonunda büyük jüri yetkisini kullanarak filmi dışardan katılmaya çağırmıştı. Atıf Yılmaz yine böyle bir iş yapılsın ve "Dolandırıcılar Sahı'nın çevrimine emekleri geçmiş sanatçı arkadaşlarının haklarının yenmemesi için adıgeçen film dışardan büyük jürinin yetkisini kullanarak festivale çağrılsın istiyordu. Yine rejisör Yılmaza göre, filmin senaryocusu Vedat Türkali, baş kadın oyuncusu Nurhan Nur, baş erkek oyuncusu Orhan Günşiray, yardımcı oyuncusu Ali Şen ve müzikçisi Yalçın Tura "Dolandırıcılar Şahı"nda değerlendirilmeye lâyık örnek bir çalışma yapmışlar, fakat İstanbul gazetelerinin sinema tenkitçileri bu örnek çalışmaya gereken ilgiyi göstermeyip filmi ön seçim listelerine almamışlardır.

Festivale katılanlar

Rejisör Atıf Yılmaz, yüksek sesten itirazını yaparak "Dolandırıcılar Şahı"nı yarışma filmleri arasına sokmaya çalışadursun, festival başlamış ve ön seçim barajını rahatlıkla atlamışlerdır. Bunlardan birinci günü açış

Memduh Ün'ün "Tahta Çanakları"nda Lâle Oraloğlu
Dibine ışık vermeyen *mum*

filmi olarak gösterilen "Aysecik-Şeytan Çekici" ile birinci "Ayşecik"- Reni: Memduh Ün- arasında temel yapı olarak pek öyle büyük değişiklikler yoktur. Yine küçücük bir kız çocu--unun akıl almaz serüvenleri birinci plana çıkarılmış çe çevresi de tıkabasa doldurulmuştur. "Yaşamak Hakkimdir", "Gelinin Muradı" ve "Suçlu" filmlerinde rahatlıkla çevreye İnip başarılı bir gözlemcilikle işlemesini bilen Atıf Yılmaz, "Ayşecik-Şeytan Çekici"nde de yine sırtını çevreye yaslandırma gayretindedir. Beklenen ve akla uygun geleni de zaten budur ama, nasıl birinci "Aysecik"te bir Atıf Yılmaz kadar belki ondan da başarıyla- çevreye inmesini beceren Memduh Ün, hikâyenin güçlü melodram unsurları arasınıda sıkışıp kalmışsa, benzeri bir sonuç bu defa Atıf Yılmazın karşısına dikilmiştir.

İki film, bir rejisör

Festivale iki yıl öncesinin I. Türk Film Festivalindeki Atıf Yılmazınkine benzer bir yoldan giderek İki filmiyle katılan -"Ölüm Peşimizde" ve "Kırık Çanaklar"- rejisör Memduh Ün, "Gecelerin ötesi"nin rejisörü Metin Erksanla birlikte yarışmanın en güçlü adayıdır ve en başarılı rejisör armağanını kazanması büyük ihtimal dahilindedir. Memduh Ünün her iki filmi festivalin en kalabalık -her dalda- adaylarını da bir araya toplamakta ve bu yönden ilgiyi üzerine çekmektedir, "Ölüm Peşimizde" kötü konulu fakat rejisörün teknik gelişimi ortaya koyması bakımından önem taşıyan bir polisiye filmdir. Türk sinemasında "Ölüm Peşimizde"ye kadar bir başına teknik usta ününü sürdüren Osman F. Sedenle bir anda atbaşı gelen ve yer yer biçim bakımından dedeni de takan Memduh Ün, gerçek değerini bu filminden çok "Kırık Çanaklarla büyük jüriye kabul ettirecektir.

"Kırık Çanaklar", Edmon Morris'in "Tahta Çanaklar" adlı tiyatro oyunundan Lale Oraloğlu ile Halit Refiğ eliyle iyiye yakın bir nitelikte yaşayışımıza uygulanmıştı. Gerçi filmde bizim gerçeklerimize aykırı düşen davranışlar ve yorumlamalar yok değildi ama, buna karşılık, "Kırık Çanaklar" sinemamız için çizgi dışı sayılan ve Şehir Tiyatrosu geleneğinin dışına taşan Turgut Özatay ve Lale Oraloğlunun oyunları ile -yer yer fantezi havasına bürünse bile- küçük insanların sıcak yaşayışlarına, günlük dertlerine inme çabasını gösteriyordu. "Ölüm Peşimizde", "Kırık Çanaklar" ve Orhan Elmasın "Kanlı Firar"ı fotoğraf direktörü Turgut Örene, Kriton İliadis'in karşısında iki yıl öncesi kaybettiği birinci armağanı bu defa mutlaka ve mutlaka kazandıracaktı Memduh Ün ve Turgut Örenin arkasından "Kırık banaklar"la Turgut Özatay, Salih Tozan en basarılı erkek, Lâle Oraloğlu ile Mualla Kaynak en başarılı kadın oyuncu ve Halit Refiğ-Lâle Oraloğlu ikilisi de en başarılı senaryo yazarlığına adaylıklarını koyuyorlardı.

Biçimin yendiği adam

Namus Uğruna"da yine hikayenin dramatik yapısıyla özü bir yana koyup yalnızca biçim cambazlıkları yolunu seçen Osman Seden, bu yeni filminde de son derece gülünç ve son derece gerçek dışı bir hikaye anlatmaktadır. Üstelik hikayesinin baş kişileri için de başarısız oyuncuları seçmiştir. "Namus Uğruna"nın kırk yamalı bohça konusuna göre, genç, namuslu ve işsever bir şoför, mahallelisi bir genç kıza tutulup evlenmektedir. Gel gelelim, gençkız güzel olduğuna inanmakta, bundan ötürü de kocasının yaşattığı hayatı beğenmemektedir. Şoförün film boyunca kaş kaldırıp ince ince gülen bir de patronu var. Takdimde alışılagelmiş bir yoldan bunun kötü adam olduğu, seyirciye, sözde akıllıca bir biçimde verilmekte, daha doğrusu bu. bir yandan oyuncu, bir yandan da seyirci dürtüle dürtile olmaktadır. Bir ara karısını patronuna kaptıran, sağır olup sonunda herseye rağmen kendini toplayan Bedenin kahramanı ahım almak için derhal silahına sarılmakta ve her türlü toplum uzlaşmasını reddetmektedir.

Bedenin, senaryocu ve rejisör olarak, yaptığı filmlerindeki bütün kahramanları aynı çizgiden sonlarına varmaktadırlar Onlar için bir uzlaşma veya bir barış şekli yoktur. Hak olanı ancak tabanca ve yumruk gücüyle alacaklardır. O yüzden acıklı son, hep aynı ve değişmez "son"dur.

"Ölüm Peşimizde" ve "Namus Uğruna" gibi bir başka teknik biçim denemesi örneği de Orhan Elmasın "Kanlı Firar"ıdır. Elmas, sinemamızda Öyle üzerinde uzun boylu durmak gereğini duyurmayan sıradan bir rejisörken, "Kanlı Firar"la beklenmedik bir anda gözleri üzerine çekmiştir. Konu ve işleme bakımından pek öyle büyük bir gelişme göstermeyen "Kanlı Firar" Orhan Elmasın filmoğrafisinde yeni bir çizginin başlangıç işareti yerine geçmektedir. Öteki filmleriyle sıradan ve ucuzuna denemelere girişip bir alay müsvette yapan rejisör, "Kanlı Firar"la bir takını atakları göze almıştır. Fakat bu cesareti, festivalde Orhan Elmasa herhangi bir armağan kazandırmıyacaktır.

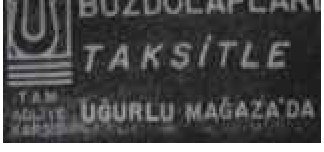

Bu prodüktörü alkışlayınız

Festivalin en ilgi çekici filmi, şüphesiz, rejisörlüğünü Atilla Tokatlının yaptığı prodüktör Selçuk Bak-, kalbaşının "Denize İnen Sokak"ıdır. ve hiç bir şekilde seyirciye taviz vermemekte ayak direyip isi İflasa kadar götüren film, şimdiye kadar Türk sinemasında eşine rastlanmadık bir iyi niyet gösterisinde bulunmaktadır. Gününün yaşayışına bir türlü ayak uyduramayıp, bu yüzden de toplumla bağdaşamıyan bir paşaoğlunun acı, İç buran serüvenini hikâye eden "Denize İnen Sokak", sinematografi yönünden ilkel ve bu ilkelliğini örtmek için de bir takım çizgi dışı oyunlara başvuran bir filmdir. "Denize İnen Sokak"ta yerli filmlerimizi yerli film kılan hiç bir unsura, tek bir ayağa düşmeliğe rastlanmamaktadır. Tek kusuru bu çeşit yeni denemelere hazırlıklı olmıyan bir seyirci karşısına çıkması ve kabul edilmiyecegini baştan hesap etmemiş olmasındadır. "Ulvi Uraz en başarılı erkek oyuncu, Tahsin Kavalcıoğlu da en iyi müzikçi armağanını bu filmlerinden rahatlıkla alacaklardır. Jürinin filmin prodüktörüne özel bir armağan vermesi de beklenebilir.

Festivalin en büyük kazanma şansına sahip filmi "Gecelerin Ötesi "dir ve film Metin Erksan imzasını taşımaktadır. Erksan, filminde eski iktidar sırasında her mahallede nasıl bir milyoner türetilmişse, başıboş ve sorumluluk duygusundan yoksun, giderek benliklerini kaybedip soysuzlaşmış bir çeşit türedi gençlikten söz ederek bunlardan kurulu yedi; kişilik bir soyguncu çetesinin serüvenini anlatmaktadır. Başlarda normal olarak dağıtılan hikaye, filmin ikinci yarısında da -bagışlanmıyacak bir kusur- dağıtılmaya devam edilerek son, başlangıç ve gelişme süresinin çok üstünde bir hızla gelmektedir. Bu yüzden de film gerekli havasından uzaklaşmaşta ve seyircisini kendinden ayırmaktadır. "Gecelerin Ötesi" ile Metin Erksan en başarılı reisöre, Kadir Savun da en başarılı erkek oyuncuya adaydırlar. Her ikisinin de kazanması, sürpriz etkisi yapmıyacaktır.

S P O R

Futbol

Milli maçlar

Milli futbol takımımızı yeni bir imtihan bekliyor. Haziran ayı içinde yapacağımız iki milli karşılaşma "resmî" bir hüviyet taşıdığından, öncekilere nisbetle çok önemlidir. 1962 Dünya Kupası Eleme maçlarında, grubumuzda bulunan Norveç ve Rusyadan sıyrılabilmek, finallere katılma hakkım kazanmak futbolcularımızın en büyük amaçlarıdır. Ancak rakip çok kuvvetlidir.-Bilhassa, son yıllarda futbolda söz sahibi olan Rusya ile mücadelemiz çok çetin olacaktır. Bu sepeble milli futbol takımımızın eleme maçlarına çok iyi hazırlanması gerekmektedir, İyi bir çalışma, elemelerdeki ümitlerimizi arttıracak ve milli takımımıza belki de final yollarını açacaktır.. Millî takımımız ilk olarak 1 Haziranda Oslo'da Norveç ile karşılaşacaktır. Futbol ala nında ileri bir durumda bulunmayan Norveç karşısında alacağımız iyi bir sonuç , durumumuzu düzelteceği gibi, Rusya maçına da iyi bir moralle çıkabilmemizi sağlıyacaktır.' Bu bakımdan Norveç maçı da en az Rusya maçı kadar önemlidir. Norveç maçından sonra milli futbol takımımız Almanyada 15 gün kamp yapacaktır. Kamp süresince, Almanlar milli futbol takımımıza her türlü yardımı yapacaklarını bildirmişlerdir. En- iyi Alman antrenörlerinden ikisinin de, Türk milli takımının çalışmasına yardım edecekleri vaad edilmiştir. Milli takım antrenörlüğüne getirilen Beşiktaşın İtalyan antrenörü Puppo Sandro, Almanların yardımıyla takımımızı Dünya Kupasına iyi bir şekilde hazırlıyabilecektir. Ünlü antrenörler arasında bulunan ve dünyanın en pahalı takımlarından birkaçını çalıştırmış olan Puppo Sandro, milli takımımızı ikinci defa Dünya Kupasına hazırlamaktadır.

Şampiyonluk mücadelesi

Geçen pazar günü, Fenerbahçenin Mithatpaşa stadında, İzmirin popüler takımı Altaya bir puan kaptırması, Fenerbahçenin rakibi Galatasaraylıları dahi şaşırttı. Çünkü herkes şampiyonluk yolunda Galatasaraydan üç puan ileride bulunan Fenerbahçeden Altaya karşı rahat bir galibiyet bekliyordu. Al tayın hakkıyla aldığı bu beraberlik,. Galatasarayın şampiyonluk üzerindeki. ümitlerini birhayli arttırdı. Şimdi iki takım da şampiyon olabilmek için bütün güçleriyle çalışacaklar. Galatasaraydan halen iki puan ileride bulunan Fenerbahçenin milli ligde Galatasaray maçından başka iki maçı kalmıştır. Bu iki maçtan bilhassa Beykoz ile olanı muhakkak ki ÇOK çetin geçecektir. Sarı - lacivertliler, final maçına iki puanlık farkı muhafaza ederek çıkmaya çalışacaklardır. Galatasaray İse, Fenerbahçe maçından önce yapacağı maçlarda puan kaybetmemeğe dikkat edecektir. Sarı - kırmızılılar bu şekilde bütün ümitlerini final maçına bırakmaktadırlar. Fenerbahçeyi iki puan geriden takip etmekte olan Galatasaray, liderlerden daha iyi gol averajına sahip olduğundan, sön kozunu'final maçında oynıyacaktır. Kısacası, federasyon tarafından 26 Haziranda yapılacağı bildirilen Fenerbahçe - Galatasaray maçı, iki takım -ve bilhassa Galatasaray- önceki maçlarda puan kaybetmedikleri takdirde 1961 yılının en büyük maçlarından biri olacaktır.

Millî ligde Fenerbahçe ve Galatasaray şampiyonluk peşinde koşarlarken, Altınordu, PTT, Şekerhilâl, Göztepe ve biraz da Altay son üçe kalmama mücadelesine girişmişlerdir. Bu dört takım da, yapacakları son' maçlarda puan kaybetmeyip Milli ligde kalmağa çalışacaklardır. Şer. kerhilâl ve PTT nin ikişer, Göztepenin üç ve Altmordunun da beş maçı bulunmaktadır. önümüzdeki hafta cumartesi ve pazar günleri Altınordu ve İzmirsporun, Ankarada PTT ve Şekerhilâl ile yapacakları maçları sonunda son üçe kalacak takımlardan ikincisi ve hattâ Üçüncüsü de belli olacaktır.

Galatasaray Futbol takımı tam Kadrosuyla
Ufukta bir gemi

Halkımızın daima ve büyük
rağbet gösterdiği

Yünlü ve pamuklu kumaşlarını ancak mağazalarımızda bulabilirsiniz.

SÜMERBANK ALIM ve SATIM MÜESSESESİ

Sağlamlığı ile
dünyada şöhret
yapan
DE SOTO
Kamyonlarına sahip olan
işini rahat yapar, para kazanır.
DE SOTO
DE SOTO
MAZOTLU 6 ve 8
TONLUK yeni
modellerinin ilk partisi
gelmiştir.
Türkiye umumi distribütörü:
ÇİFTÇİLER TİCARET T.A.Ş.
Şişli meydanı Halaskârgazi Cad. 342 Tel: 48 57 55 Telg: ÇİFTÇİLER - İSTANBUL

Ca-Ka
KREM PUF PUDRASI
CREM PUF
Ca-Ka

PANASON
Lokman
HER YAŞIN SAĞLIK ÇAYIDIR

TEKEL
YÜKSEK VASIFLI
BUZBAĞ
KALEBAĞ
NARBAĞ
ÇUBUK
ŞARAPLARI

PEKMEZCİLER TAKDİM EDER:

DERHAL TESLİM!

ŠKODA

706 RT TİPİ KAMYONLARI

Tam 9500 fabrika tonajlı Dizel motörlü, hava frenli, 100 km. de 25 litre sarfiyatlı 5 ileri, 1 geri viteslidir. Şoför mahali bütün konforu havidir. Ağır nakliyatta rekabet edebileceğiniz bir kamyon tipidir, fevkalâde ekonomik, sağlam ve emsalleri arasındaen kuvvetli çekişe sahiptir.

750 Kiloluk kapalı kamyonetleri

hafif taşıt işlerinizi en istifadeli şekilde ifa edecek fevkalâde ekonomik ve sağlam bir arabadır (100 km de 8 litre benzin yakar.) Fabrikalar, mağazalar ve diğer müesseseler için en kullanışlı kamyonettir.

PRAGA

S 5T TİPİ KAMYONLARI

5200 fabrika tonajlı, çekiş kuvveti fazla, yüksek şasili, dağlık ve arızalı yollar için imâl edilmiş hakiki bir arazi kamyonudur. Tam DİZEL MOTÖRLÜ (Susuz) iklimimize göre soğutma tertibatlı 6 Silindirli, 98 beygirlik 4 ileri 1 geri vitesli, hava frenli, 100 km. de 18 litre sarfiyatlıdır.

102 senelik mazisi olan SKODA Fabrikaları size yüksek kaliteyi, uzun ömürü ve sağlamlığı garanti eder.

Servis istasyonumuz daimi Çekoslovak teknisyenlerin nezareti altındadır. Adres: DOLAPDERE Cad. No. 182

Anadoluda münhal bulunan yerlerde acentelikler tesis edilecektir. Alâkalıların müessesemize müracaatları.

PRAGA KAMYONLARININ TÜRKİYE UMUM MÜMESSİLİ

H. OSMAN NURİ PEKMEZCİ

Cumhuriyet Cad. No. 257 Harbiye - İstanbul Tel: 48 16 34 - 48 20 62

ACENTELER:

Antalya	:	Cemal Çikla
Balıkesir	:	Rıza Örnsen
Mardin	:	İbrahim Ayasy
İskenderun	:	H. Osman N. Pekmezci
Gaziantep	:	H. Osman N. Pekmezci

Mühim Not!

Ellerinde eski tip SKODA kamyon motorlarının yeni tip direkt püskürtmeye çevirmek için lâzım olan değişim parçaları gümrüğe gelmiştir. Servis istasyonumuzda fabrika mühendisleri tarafından monte edilecektir.